This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

10131 (2)
2

TIJDSCHRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE.

TIJDSCHRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- en PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK:

„Concordia res parvae crescunt"

TE

AMSTERDAM

2e Jaargang

AMSTERDAM
G. THEOD. BOM EN ZOON
1894

J. SCHULMAN
EXPERT
KEIZERSGRACHT 448
AMSTERDAM

CJ
2930
K82
v.2

DE STEMPELSNIJDERS VAN 's RIJKS MUNT TE UTRECHT IN DE LAATSTE 50 JAREN.

De werkkring der stempelsnijders van 's Rijks Munt omvat verschillende takken van stempelgravure, zoowel de eenvoudigste als de meest artistieke. Aan hunne zorg is toevertrouwd de vervaardiging der Rijks ijk- en keurstempels, ook van zegelstempels, en verder die van de zoogenaamde dienststempels der onderscheiden muntspeciën, d. i. de inwaartsche stempels, waarmede wordt gemunt. Bovendien is aan hen opgedragen de vervaardiging van de matrijzen en poinçoenen, waaruit die dienststempels worden getrokken, welke matrijzen worden verkregen door afslag van een eersten opwaartschen stempel, naar het geboetseerde model gemaakt. Dit model wordt soms door een anderen kunstenaar verstrekt, maar is ook meermalen het werk van 's Rijks stempelsnijders. Eindelijk zijn deze gehouden de vervaardiging

op zich te nemen van de medaillestempels, die aan 's Rijks Munt worden aangevraagd door HH. MM. de beide Koninginnen, door de Departementen van Algemeen Bestuur, door vereenigingen en door bijzondere personen.

Het behoeft geen betoog dat het boetseeren van modellen en het graveeren van stempels, zoo voor munt als voor gedenk-, prijs- en eerepenningen, de Rijks stempelsnijders brengt in den breeden kring der beoefenaars van beeldende kunst, en van hen eene ontwikkeling en kunstvaardigheid vordert, die niet verkregen wordt dan door ernstige studie gepaard aan een wezenlijken kunstenaars aanleg. Is in elke richting der kunst de bereiking van eene hoogte, die recht geeft op den eervollen kunstenaars naam, niet voor allen weggelegd, die er naar streven, allerminst is die hoogte in de medaille- en muntgravure gemakkelijk te naderen, omdat de gelegenheid tot opleiding daarin in ons land weinig gevonden wordt. Voor teekenen, boetseeren, beeldhouwen, kunstvakken waarvan de beoefening voor een aanstaanden stempelsnijder onontbeerlijk is, staan de daarvoor bestemde scholen open, maar het graveeren in staal moet geleerd worden van een vakman, die zich daartoe leenen wil; zelfs is eene gelegenheid in het buitenland te zoeken dikwijls aanbevelenswaard. Die moeielijkheid, om zich de graveerkunst eigen te maken, verhoogt de aanspraken op

waardeering van hen die zich daarin een welverdienden naam hebben verworven.

Dit gevoelde zeker indertijd Dr. WAP, die in den 4den jaargang van het tijdschrift *Astraea* in 1854, onder den titel van „*Stempelgraveurs en Stempelgravure in de Nederlanden*" belangrijke bijzonderheden heeft medegedeeld betreffende dit kunstvak en zijne beoefenaars. Aanvangende met JURRIAAN (GEORGE) POOL, bespreekt hij al de meest bekende graveurs van de 17e en 18e eeuwen en van de eerste helft der 19e. VAN ABEELE, de beide LUTMA's, VAN DISHOECKE, de Gebr. SMELTZING, DRAPENTIER, BOSKAM, M. en J. G. HOLTZHEIJ, VAN SWINDEREN, VAN MOELINGEN, VAN CALKER, VAN BAERLL, MARMÉ, VAN BERCKEL, A. en J. J. BEMME, SIMON, BRAEMT, GEORGE, MICHAUT, de drie VAN DER KELLEN's, SCHOUBERG, ELION, M. C. DE VRIES, en meer andere meer of minder verdienstelijke kunstenaars worden door hem vermeld, met opgave van hunne belangrijkste werken. Het is misschien niet van belang ontbloot dien arbeid van Dr. WAP 1) aan te vullen en te vervolgen met hetgeen mij bekend is van het leven en

---

1) Levensbeschrijvingen van Nederlandsche stempelgraveurs van den lateren tijd zijn mij overigens niet bekend; alleen ken ik de mededeelingen van C. P. SERRURE in het *Historisch Tijdschrift* van den hoogleeraar L. G. VISSCHER (1842) omtrent graveurs der XVIIe eeuw, en de aanteeke-

werken der stempelsnijders van 's Rijks Munt in de 2e helft van deze eeuw. Hiertoe willende overgaan, meende ik aanvankelijk niet te moeten afwijken van de door Dr. WAP in acht genomen chronologische volgorde, maar ik maak eene uitzondering ten opzichte van een man, die in zijn eervollen, langdurigen loopbaan als kunstenaar veler achting heeft verworven, die gedurende zijne 48-jarige werkzaamheid aan 's Rijks Munt de sympathie gewonnen heeft van allen, die hem in die inrichting gekend hebben, die door eene ernstige ongesteldheid getroffen noode zijne betrekking verliet, maar daar ook slechts noode gemist wordt, ik bedoel

JOHAN PHILIP MENGER.

In 1818 te Utrecht geboren, genoot hij het eerste kunstonderwijs van DAVID VAN DER KELLEN, graveur aan 's Rijks Munt. Van welken invloed dit onderwijs was op den jongen kunstenaar kan blijken uit het vervaardigen van de twee eerste der hierachter genoemde stempels, nl. van de penningen ter gedachtenis van P. C. HOOFT en van PRINS WILLEM GEORGE

---

ningen in de biographische werken van IMMERZEEL en KRAMM (*De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters*). Het *Skizzenbuch* van BOLZENTHAL loopt slechts tot 1840 en bevat enkele onnauwkeurigheden.

FREDERIK, vervaardigd op resp. 18 en 19-jarigen leeftijd. Op 20-jarigen leeftijd viel het hem ten deel, om op 's Rijks kosten zijne studiën voort te zetten aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam en bij den beeldhouwer LOUIS ROYER. Reeds in 1839 werd hem de groote zilveren medaille voor het boetseeren naar het leven toegekend. Een paar jaren later naar Utrecht teruggekeerd, werd hij in 1845 aangesteld tot hulpgraveur aan 's Rijks Munt, en achtereenvolgens tot 2den en 1sten stempelsnijder bevorderd, heeft hij zich door zijne talenten, ervaring en toewijding hoogst verdienstelijk gemaakt, en zich mogen verheugen in het vertrouwen en de tevredenheid van het Muntbestuur, totdat hij in 1891 om gezondheidsredenen zijn eervol ontslag vroeg en verkreeg.

JOHAN PHILIP MENGER huwde in 1843 met EUPHROSINA JOHANNA PARRÉ, zuster van den landschapschilder MATHIAS PARRÉ JR., welk huwelijk reeds in 1861 door den dood zijner geliefde gade ontbonden werd. Zij schonk hem drie zoons en eene dochter. Zijn oudste zoon, J. P. M. MENGER, heeft zich als zijn vader aan de graveerkunst gewijd, en is thans stempelsnijder bij 's Rijks Munt. Zijne eenige dochter vergezelde haren vader naar Asten (N.-B.), waar hij zich ter wille zijner gezondheid metterwoon gevestigd heeft.

In *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters*", waaraan deze bijzonderheden gedeeltelijk ontleend zijn, vermeldt de heer KRAMM eenige van de hier volgende voornaamste penningen van dezen verdienstelijken kunstenaar.

1836.

Penning voerende op de Vz. de beeltenis van P. C. HOOFT met het omschrift PIETER CORNELISZOON HOOFT. GEB. 16 MAART 1581. OVERL. 21 MEI 1647. Onder de beeltenis I. P. M. F. De Kz. heeft het opschrift

DE
OPGAANDE ZON
DER
HOLLANDSCHE
LETTERWIJSHEID

Grootte 48 mM.

1837.

Gedenkpenning ter gedachtenis van WILLEM GEORGE FREDERIK PRINS VAN ORANJE.

Vz. De beeltenis van den Prins met het omschrift: GVIL. GEORG. FRED. PRINC. AVR. COM. NASS: NAT. HAGAE — COM. XV FEB. A. MDCCXXIV

Onder de beeltenis: I. P. MENGER F.

Kz. Zijn grafmonument met het omschrift:

PARENTVM AMOR. PATRIAE SPES. FRATRIS DESIDERIVM.

Onder het monument: OBIIT PATAVII VI IAN. A. MDCCXCIX.

1845.

Gedenkpenning op de opening van de nieuwe beurs te AMSTERDAM. (Beschreven bij DIRKS 1) N°. 642.)

1849.

Prijspenning van Willem III, zoo met Hollandsch als met Latijnsch omschrift. (Beschreven bij DIRKS N°. 693, 694.)

1852.

Gedenkpenning op de onthulling van het standbeeld van REMBRANDT. (Beschreven bij DIRKS N°. 729.)

1853.

Gedenkpenning op het huwelijk van PRINS HENDRIK DER NEDERLANDEN met AMALIA PRINSES VAN SAXEN WEIMAR EISENACH. (Beschreven bij DIRKS N°. 744.)

---

1) J. DIRKS, *Beschrijving der Nederlandsche of op Nederland en Nederlanders betrekking hebbende penningen, geslagen tusschen Nov.* 1813 *en Nov.* 1863.

1854.

Gedenkpenning op de oprichting van het standbeeld van WILLEM II te 's-GRAVENHAGE. (Beschreven bij DIRKS N°. 758.)

1856.

Eerepenning aan W. HUTSCHENRUYTER aangeboden bij het 25-jarig bestaan der muziekvereeniging *„Overeenstemming uit kunstgevoel"* te SCHIEDAM. (Beschreven bij DIRKS N°. 784.)

1857.

Gedenkpenning op het eeuwfeest der Loge »la Vertu« te Leiden. (Beschreven bij DIRKS N°. 794.)

1860.

Gedenkpenning op de droogmaking van het Haarlemmermeer. (Beschreven bij DIRKS N°. 733.) 1)

Verder bestaan van de hand van J. P. MENGER een aantal penningen, waarvan de belangrijkste hier volgen.

---

1) Deze medaille is eerst in 1860 gemaakt, en wordt hier dus op dit jaar vermeld, omdat de werken van den heer MENGER worden opgenoemd in de chronologische volgorde hunner verschijning, en niet in die van de feiten, waarop zij betrekking hebben.

1860.

Penning geslagen bij gelegenheid van de Maskerade der Leidsche studenten bij de viering van den 285sten gedenkdag der stichting van de Hoogeschool. (Beschreven bij DIRKS N° 823, en daar ten onrechte aan v. d. KELLEN toegeschreven.)

1861.

Gedenkpenning op het 225-jarig bestaan der Utrechtsche Hoogeschool. (Beschreven bij DIRKS N°. 848.)

Prijspenning van de stad UTRECHT. (Beschreven bij DIRKS N°. 858.)

1863.

Gedenkpenning op het halve eeuwfeest van Nederlands onafhankelijkheid. (Beschreven bij DIRKS N°. 900.)

1865.

Gedenkpenning op CORNELIS BROERE, gedurende 30 jaren hoogleeraar aan het Seminarium te WARMOND. (Beschreven bij DIRKS N°. 829. en daar gebracht op het sterfjaar van BROERE.)

1866.

Prijspenning van het Genootschap van Proefondervindelijke Wijsbegeerte te ROTTERDAM,

gewijzigd naar den bestaanden penning van G. VAN MOELINGEN, afgeteekend bij v. LOON *Vervolg No. 451*. (Beschreven bij DIRKS N°. 209.)

1867.

Eerepenning op JACOB BAART DE LA FAILLE.

Vz. (Gesneden door VAN DER KELLEN) zijne links gekeerde beeltenis, waaronder V. D. K.

Omschrift bovenlangs: »IACOBO BAART DE LA FAILLE" en onderlangs VIRO CLARISSIMO

M. D. MDCCCXVII-XXIVMAII-MDCCCLXVII. AMICI.

Kz. ESCULAAP, met zijne linkerhand rustende op zijn slangestaf, reikt met de rechter een beker artsenij aan een man (zittende op den grond) en aan eene vrouw (staande met een kind op den arm); daarachter eene stralende ster. In de afsnede: I. P. M.

Omschrift: PER DECEM LVSTRA SEMPER VIGILANS.

Grootte 65 mM.

1869.

Gedenkpenning op het 100-jarig bestaan van het genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte te ROTTERDAM, tevens ter eere van den stichter S. HOOGENDIJK.

Vz. Gelijk aan die van den prijspenning, maar in de afsnede leest men alleen J. P. MENGER F.

Kz. Binnen een slangerond het opschrift:
SOCIETAS
PHILOSOPHIAE
EXPERIMENTALIS
BATAVA
ROTERODAMI
CENTESIMUM
NATALEM
CELEBRANS.
Omschrift: IN MEMORIAM STEPHANI HOOGENDIJK FUNDATORIS.
MDCCCXIX—MDCCCLXIX.
Grootte 40 mM.

1871.

Gedenkpenning op den dood van Koningin SOPHIE VAN ZWEDEN.

Vz. Eene gedrapeerde vrouwenfiguur legt een krans op eene kolom, waarop een gesluierde urn staat en waartegen een wapenschild (ZWEDEN) en eene omgekeerde brandende toorts. Op de kolom een krans,
W.
waarin del etters F. A. A.
L.
Omschrift: ULLA · DIES · MEMORI · NONE · XIMET · ÆVO.
In de afsnede: J. P. MENGER F.

Kz. Binnen een cirkel van 42 sterren het opschrift:

WILH. FRID.
ALEX. ANNA.
LUDOV.
REG. SUEC. NORV.
PRINC. NEERL.
NATA
D. V. AUG.
MDCCCXXVIII.
DEFUNCTA
D. XXX MART.
MDCCCLXXI.

Grootte 48 mM.

Prijspenning der Vereeniging voor fabrieks- en handwerksnijverheid bij een wedstrijd te 's GRAVENHAGE.

Vz. Eene zittende vrouwenfiguur, rustende met de linkerhand op een wapenschild (Nederland), houdt in de rechter een krans boven eene verzameling attributen der nijverheid.

Omschrift: VEREENIGING TER BEVORDERING VAN FABRIEK- EN HANDWERKSNIJVERHEID IN NEDERLAND.

Kz. Een eikenkrans.

Omschrift: NATIONALE WEDSTRIJD VOOR WERKLIEDEN. AFDEELING 'S GRAVENHAGE.

Grootte 38 mM.

1872.

Gedenkpenning op het 2e eeuwfeest van GRONINGEN's ontzet.

Vz. De staande Groningsche stedemaagd, houdende in de linkerhand eene vaan met het stadswapen, strekt de andere uit over een kussen met de sleutels der stad liggende op een voetstuk, dat ook het stedelijke wapen vertoont. Achter de stedemaagd ligt de Nederlandsche leeuw.

Omschrift bovenlangs: ONDER MIJNE HOEDE VEILIG.

In de afsnede: GRONINGEN CONSTANT. 1672.

Langs den rand staat: J. H. EGENBERGER INV. J. P. MENGER F.

Kz. (Gesneden door J. P. M. MENGER). Een monument met het borstbeeld van RABENHAUPT, rechts en links vaandels en kanonnen. Op het monument leest men, boven: MDCCCLXXII en onder: TER EERE VAN RABENHAUPT. Langs den kant staat: J. P. M. MENGER F.

In de afsnede in drie regels: HET TWEEDE EEVWFEEST — VAN GRONINGENS ONTZET — GEVIERD 28 AUG. 1872.

Grootte 53 mM.

Strooipenning bij gelegenheid van den nationalen feestdag van 1 April 1872.

Vz. Binnen den Hollandschen tuin een piek met den vrijheidshoed, staande tusschen twee oranjeboomen. Ter weerszijden 1572—1872.

Kz. Binnen een parelcirkel het geschrift:

I
APRIL
1572

Omschrift: DAGERAAD ONZER VRIJHEID.

Grootte 25 mM.

1873.

Penning op het bezoek van Koning Willem III aan Alkmaar op den gedenkdag van de heldenfeiten aldaar voor 300 jaren.

Vz. Het bekranste wapen der stad met leeuwen als schildhouders; daaronder 1573.

Omschrift: HULDE AAN DEN MOED DER VOORVADEREN.

Kz.

TER HERINNERING
AAN HET BEZOEK
VAN
KONING WILLEM III
TE ALKMAAR
OP 8 OCTOBER
1873

Boven en onder eene ster.

Grootte 37 mM.

1875.

Gedenkpenning op v. LEEUWENHOEK's ontdekking der microscopische wezens, tevens prijspenning van de Koninklijke Academie van Wetenschappen.

Vz. Het linksgekeerde borstbeeld van v. LEEUWENHOEK; onder de hals: J. P. MENGER F.

Omschrift bovenlangs: ANTHONIJ VAN LEEUWENHOEK; *onderlangs:* ONTDEKKER DER MICROSCOPISCHE WEZENS, SEPT. 1675.

Kz. Een lauwer- en een eikenkrans vereenigd door een microscoop.

Omschrift: TOEGEWEZEN DOOR DE KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM.

Grootte 65 mM.

1876.

Eerepenning voor G. H. A. VAN BIJLEVELT bij zijn 50-jarig priesterschap.

Vz. Zijn linksgekeerd borstbeeld binnen een parelcirkel.

Omschrift: RMO. DMO. GVLIELMO HENRICO ANTONIO VAN BIJLEVELT.

Onder staat: J. P. MENGER F.

Kz. Binnen een parelcirkel en onder een door een prelatenhoed gedekt schild (het geslachtswapen van VAN BIJLEVELT) waaraan het Ridderkruis van den Nederlandschen

leeuw hangt, en waaronder een lint met de woorden: „QVIS ERGO NOS SEPARABIT", leest men het opschrift:

DECANO DILECTO
IN
AVREO GLORIOSI
SACERDOTII SVI
JVBILAEO.

Omschrift onderlangs op een matten rand: CLERVS DISTRICTVS NARDENSIS DIE XXVI APRILIS MDCCCLXXVI. Boven in den rand een stralend kruis.

Grootte 65 mM.

1877.

Gedenkpenning op het eeuwfeest der Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van Nijverheid, zijnde de toenmalige prijspenning der Maatschappij (zie DIRKS N°. 849) in zooverre gewijzigd, dat de voorstelling der Vz. omgeven is door een parelcirkel en een matten rand, waarop het omschrift voorkomt. In de afsnede zijn het jaartal en de naam v. D. K. weggelaten.

Ook de Kz. is die van den gewonen prijspenning, omgeven door een parelcirkel en een matten rand, waarop het omschrift: „VERMEERDERING VAN VOLKSWELVAART HET DOEL DER MAATSCHAPPIJ". Binnen den lauwerkrans staat:

HAAR
EEUWFEEST
GEVIERD
JULIJ
1877

Grootte 60 mM.

De tegenwoordige prijspenning der Maatschappij is aan dezen gedenkpenning gelijk, behalve dat op de kz. de inscriptie binnen den krans ontbreekt.

Grootte 44 mM.

Prijspenning, groot en klein, voor de internationale tuinbouw-tentoonstelling te AMSTERDAM.

Vz. Flora, houdende in de linkerhand een met bloemen gevulden hoorn, in de rechter een krans, staat tusschen een korf met bloemen en rechts tropische gewassen. In de afsnede **1877**. Alles is omgeven door een parelcirkel en een matten rand met het omschrift: INTERNATIONALE TENTOONSTELLING VAN TUINBOUW.

Kz. (Gesneden door J. P. M. MENGER). Binnen een parelcirkel en een matten rand een zware bloemenkrans, onderaan belegd met de wapens van Nederland en van Amsterdam, waarboven de Koninklijke kroon.

Grootte 68 en 40 mM.

Prijspenning van de stad AMSTERDAM.

Vz. Bij de Amsterdamsche Stedemaagd, die gezeten is op een antiken zetel met het wapen der stad, staat een Genius, die met de rechterhand een krans legt in haar schoot, en met de linker een krans houdt boven de hoofden van twee vrouwefiguren, voorstellende de schilderkunst en de toonkunst. In de afsnede leest men:

F. STRACKÉ INV. J. P. MENGER FEC.

Kz. Een lauwerkrans.

Grootte 50 mM.

1878.

Gedenkpenning op het huwelijk van H.H. K.K. H.H. PRINS HENDRIK DER NEDERLANDEN EN PRINSES MARIE VAN PRUISSEN, aangeboden door zeven scherpschuttersvereenigingen onder beschermheerschap van den Prins.

Vz. De rechts gekeerde beeltenissen van den Prins en de Prinses (accolées) binnen een parelcirkel en een matten rand met het omschrift: Z. K. H. PRINS HENDRIK DER NEDERLANDEN EN H. K. H. PRINSES MARIE VAN PRUISSEN — 24 AUG^{S} 1878. — Op de afsnede van den hals der Prinses staat J. P. MENGER F.

Kz. Het opschrift;

AAN
DEN PRINS BESCHERMHEER
EN
H. D. GEMALIN
DE WEERBAARHEIDS VEREENIGINGEN
TE
AMSTERDAM, CLAUDIUS CIVILIS
's GRAVENHAGE, ORANJE NASSAU
HILVERSUM
LAREN, LOCHEM, GORSEL
SOEST EN BAARN
UTRECHT, DE ZWIJGER
omgeven door een parelcirkel en een matten rand met het omschrift: WIJ ZULLEN JUICHEN OVER UW HEIL EN DE VAANDELEN OPSTEKEN. PS. XXV: 6.
Grootte 62 mM.

Gedenkpenning op de oprichting der Universiteit te AMSTERDAM.

Vz. De Geneeskunde, de Godgeleerdheid en de Rechtsgeleerdheid, voorgesteld door drie vrouwefiguren, dragende onderscheidenlijk een spiegel met omgekrulde slang, den bijbel en een palmtak, een zwaard en eene weegschaal. — Op de afsnede van het grondstuk staat: J. P. MENGER F.

Kz. (Gesneden door J. P. M. MENGER.) Het gekroonde Amsterdamsche wapen met de schildhouders binnen een rand verdeeld

in vijf vakken waarop de emblemata der vijf faculteiten.

Onder het wapen staat

ACADEMIA AMSTELODAMENSIS
IN ILL. ATHENAEI LOCUM SUCCESSIT
I D. OCTOB. MDCCCLXXVII.

Grootte 65 mM.

1879.

Gedenkpenning op het 200-jarig bestaan der artillerie-werkplaatsen te DELFT.

Vz. De gebouwen der artillerie-werkplaatsen binnen een rand met het omschrift: AFFUITMAKERIJ — CONSTRUCTIE WERKPLAATSEN. 1679—1879.

Kz. (Gesneden door J. P. M. MENGER.) Binnen een eiken- en lauwerkrans twee kanonnen en daarboven

DELFT.
22 NOVEMBER
1879

alles binnen een matten rand met het omschrift: 200 JARIG BESTAAN VAN 's RIJKS ARTILLERIE INRICHTINGEN.

Grootte 45 mM.

Gedenkpenning op het 3de eeuwfeest der Unie van UTRECHT.

Vz. (Gesneden door J. P. M. MENGER). Het borstbeeld van graaf JAN VAN NASSAU binnen een parelcirkel en een matten rand

met het omschrift bovenlangs: GRAAF JAN VAN NASSAU, onderlangs: STICHTER DER UNIE VAN UTRECHT.

Kz. De Nederlandsche leeuw met zwaard en pijlbundel op een met sterren bezaaid veld en beschenen door de stralen van een Alziend oog.

Omschrift bovenlangs: DANKBAARHEID, EENDRACHT, VRIJHEID. Onder: 1579—1879.

Grootte 65 mM.

Gedenkpenning op het overlijden van Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden.

Vz. De rechtsgekeerde beeltenis van den Prins met het omschrift: HENRICVS. PRINCEPS. NEERLANDIAE. NATVS. I D. JVNIIS. MDCCCXX. — Op de afsnede van den hals staat J. P. MENGER F.

Kz. Eene vrouwefiguur legt een krans op een voetstuk met het Nederlandsche wapen, waarop een urn staat met een afhangenden sluier, en waartegen rusten een schild met het Nederlandsche wapen en eene omgekeerde brandende toorts.

Omschrift: QVIS. DESIDERIO. SIT. PVDOR. AVT. MODVS. TAM. CARI. CAPITIS. — In de afsnede staat: OBIIT. I D. JANVARIIS. MDCCCLXXIX.

Grootte 50 mM.

Koninklijke prijspenning (Academie-model).

Vz. De rechtsgekeerde beeltenissen van H.H. M.M. den Koning en de Koningin. Op de afsnede van den hals van 's Konings beeld staat: J. P. MENGER F.

Omschrift: WILLEM III EN EMMA KONING EN KONINGIN DER NEDERLANDEN.

Kz. (oud, gesneden door V. D. KELLEN.) Een half ontrold perkament binnen een lauwerkrans, daarboven de Koninklijke kroon.

Grootte 50 mM.

1881.

Eerepenning voor den Luitenant-Generaal K. V. DER HEYDEN, Gouverneur en Militair Bevelhebber van ATJEH.

Vz. (Gesneden door J. P. M. MENGER). De beeltenis van Generaal VAN DER HEYDEN in uniform binnen een matten rand met het omschrift: LUIT.-GEN. KAREL VAN DER HEIJDEN ADJ. D. K. GOUV. MIL. BEVELH. VAN ATJEH. 1877—1881.

Kz. Generaal VAN DER HEYDEN te paard, met een verband over het linker oog, de troepen aanvoerende. In de afsnede staat:

SAMALANGAN
26 AUG. 1877.

Alles binnen een matten rand met het omschrift: HULDE AAN DEN DAPPEREN EN

BELEIDVOLLEN VELDHEER. — Rechts tegen den rand staat: J. P. M. F.

Grootte 65 mM.

Penning bij gelegenheid der viering van het 245-jarig bestaan der Utrechtsche Hoogeschool o. a. met eene maskerade voorstellende den intocht van den AARTSHERTOG MATTHIAS VAN OOSTENRIJK binnen BRUSSEL in 1578. 1)

Vz. De Aartshertog in een zegekar met vier paarden bespannen.

Omschrift: SPEM. ADFERT. MATHIAS. 1881.

Kz. (Gesneden door J. P. M. MENGER). Eene versterkte stad, beschenen door eene staartster, omgeven door een rand met het omschrift: OFFENSI NUMINIS ASTRUM 1578.

Grootte 45 mM.

1882.

Prijspenning van de Amsterdamsche Universiteit.

Vz. (Gesneden door J. P. M. MENGER). Het wapen van AMSTERDAM met den Keizerskroon en de schildhouders.

Omschrift: PRAEMIUM. CERTAMINIS. IN. ACADEMIA. AMSTELODAMENSI. INDICTI.

Kz. Een zware lauwerkrans tusschen twee

1) Deze penning is eene vrije nabootsing van dien vermeld bij v. LOON I, bl. 243.

parelcirkels. Om den krans is een lint geslingerd, en op den krans liggen een boek met $\overline{A}\Omega$, een aardglobe en twee verrekijkers, een staf met omkronkelende slang, een perkamentrol door een krans gestoken, eene weegschaal en een zwaard.
Grootte 60 mM.

1885.

Eerepenning op P. J. H. CUYPERS, ontwerper en bouwmeester van het Rijks-Museum te AMSTERDAM.

Vz. (Ontworpen door L. JÜNGER). De beeltenis van P. J. H. CUYPERS, links gekeerd; daaronder: L. JÜNGER D. Op de afsnede van den hals staat: J. P. M. F.

Omschrift: PETRUS. JOSEPHUS. HUBERTUS. CUYPERS. GEBOREN. TE. ROERMOND. 16. MEI. 1827.

Kz. (Gesneden door W. SCHAMMER). Binnen een lauwerkrans het opschrift:

DEN
ONTWERPER EN
BOUWMEESTER VAN
HET RYKS MUSEUM
TE AMSTERDAM
BY DE VOLTOOIING
EN OPENING
VAN DAT GEBOUW
AANGEBODEN.

Grootte 50 mM.

1887.

Gedenkpenning op het huwelijk van J. R. H. Neervoort van de Poll en M. J. E. G. P. Zubli.

Vz. Hunne rechtsgekeerde beeltenissen (accolées). Op de afsnede staat: J. P. M.

Kz. (Gesneden door W. Schammer). Binnen een bloemenkrans het opschrift:

JACOBUS
RUDOLPH HENDRIK
NEERVOORT VAN DE POLL
EN
MARTHE JEANNE ELSINE
GEERTRUIJDA PHILIPPINE
ZUBLI
GEHUWD TE AMSTERDAM
20 MEI
1887.

Grootte 60 mM.

Nieuwe prijspenning van het Legaat Hœufft.

Vz. Als die van den ouden prijspenning (zie Dirks N°. 616), de houding en de kleeding der beide figuren eenigzins gewijzigd. In de afsnede staat: J. P. Menger f.

Omschrift: CERTAMINA POESEOS LATINAE.

Kz. (Gesneden door W. Schammer). Binnen een zwaren lauwerkrans het opschrift:

ACADEMIA REGIA
DISCIPLINARVM

NEDERLANDICA
EX LEGATO
JACOBI HENRICI
HOEUFFT.

Grootte 75 mM.

1890.

Gedenkpenning op het 50-jarig priesterschap van H. POPPEN, pastoor en deken te AMSTERDAM.

Vz. Zijne rechtsgekeerde beeltenis met het omschrift: HENR · POPPEN · SS · D · N · LEONIS · XIII · PRAEL · DOM · ECCL · CATH · HARL · CAN · DEC · AMSTELOD ·

Op de afsnede van den arm staat: J. P. M.

Kz. (Gesneden door W. SCHAMMER.)

DECANO · OPTIME · MERITO
QVINQVAGESIMVM
AB · INITALO · SACERDOTIO · ANNVM
CVM · FELICITER · COMPLEVISSET
VII · KAL · DECEMBR · AN · M · DCCC · XC
D · D · D ·
CLERVS · AMSTELODAMENSIS ·

Grootte 65 mM.

Utrecht, Juni 1893. L. W. A. BESIER.

Lettre de M. A. de Belfort à M. Joh. W. Stephanik, au sujet des tiers-de-sol d'or avec la légende TRIECTVM.

Monsieur,

Par votre lettre du 17 de ce mois vous me demandez de vous expliquer les motifs qui, dans ma *description générale des monnaies mérovingiennes*, 1) m'ont fait attribuer à Maestricht ou à Utrecht les monnaies portant le nom de Triectum.

Comme l'indique le titre de mon travail, j'ai reproduit, en y introduisant des additions ou des retranchements, les indications qui m'ont été données par les notes manuscrites laissées

1) *Description générale des monnaies mérovingiennes par ordre alphabétique des ateliers, publié d'après les notes manuscrites de M. le vicomte* DE PONTON D'AMÉCOURT par A. DE BELFORT. Paris 1892—93. 4 tomes. 8°.

par M. le vicomte de PONTON D'AMÉCOURT.

En ce qui concerne les deux ateliers de Triectum, je me suis conformé strictement aux attributions faites par M. D'AMÉCOURT, ignorant les motifs qui l'avaient conduit à faire une répartition des monnaies entre les deux ateliers. Les notes laissées par cet auteur sont très concises et souvent très incomplètes. Elles n'étaient pas destinées à être publiées et, en les écrivant, M. D'AMÉCOURT ne s'est pas astreint à y consigner les motifs de ses attributions.

Néanmoins pour Triectum, je crois, que la répartition faite par M. D'AMÉCOURT est bonne et il me semble aisé de la justifier.

Tout le monde est d'accord, je crois, pour reconnaître que le nom de *Triectum*, s'appliquait à deux villes différentes: Maestricht et Utrecht. Sur ce point, pas de difficulté.

Il n'en est pas de même pour l'attribution des monnaies à l'une ou à l'autre de ces deux villes.

Au premier abord, les indications données par M. D'AMÉCOURT semblent arbitraires, mais si on étudie la question, cette répartition acquiert sinon de la certitude, au moins une très grande probabilité.

Les preuves certaines n'existent pas. Il faut donc arriver par des moyens détournés à élucider la question.

Si l'on examine l'ensemble du monnayage au

nom de Triectum, il est facile de reconnaître que, sauf de rares exceptions, toutes ces monnaies se rapportent à trois types distincts très différents les uns des autres.

Ces types sont:

1°. Le type Belge, au buste trapu, généralement orné d'un double collier de perles.

2°. Le type Messin, ou Austrasien. Buste aux formes plus élancées ayant pour caractéristique la séparation du col, de la tête, et du buste

3°. Le type de Dorestas. Buste à cheveux hérissés dont le corps est indiqué le plus souvent par un semis de perles, au revers, une croix épaise, dépourvue d'élégance, soudée sur un degré, au-dessus d'un globe entouré de cinq ou six globules, ou sur deux lignes formées de globules.

Examinons maintenant quelles sont les localités ou ces types ont été mis en usage.

Le type belge a été employé accidentellement à Argentoratum *(voy. Descrip. gén. n°. 301)*; à Deonans *(Descrip. gén. n°. 1726)*; à Mettis *(Descrip. gén. n°. 2914)* à Mogunciacum (n°. 3000); à Nasium (n°. 3175); à Tullisacum (n°. 4474). Nous le trouvons employé deux fois à Choe (n°s. 1530 et 1531). Enfin son emploi est plus fréquent à Suessionis (n°s. 4200, 4204, 4207); à Treveris (n°s. 4408 à 4411); à Veredunum (n°s. 4738 à 4740).

Ces villes soit par la vallée de la Meuse; soit par la vallée de l'Aisne avaient des relations faciles avec Maestricht située elle-même sur le cours de la Meuse. Par Mettis, il devait également y avoir des relations entre Maestricht et Argentoratum.

Utrecht beaucoup plus au nord, située sur le Rhin, non loin de l'embouchure de ce fleuve avait forcément des rapports plus difficiles avec les villes que je viens de citer.

Il faut remarquer que le style belge s'est étendu de l'Est à l'Ouest entre les deux points extrêmes d'Argentoratum et de Suessionis, passant par Veredunum. Ces trois villes sont reliées entre elles par une ligne fictive qui est la limite, du côté du midi, de l'emploi du style dont nous nous occupons. Paris remontant vers le nord, on le retrouve au point extrême de

Choe. Or, Choe était très rapproché de Maestricht et il faut en conclure que Triectum-Maestricht est la ville la plus septentrionale ou le type belge a été employé.

J'attribue donc sans hésitations à Maestricht, toutes les monnaies de style belge portant le nom de Triectum.

Procédant de la même manière, nous constatons que le type Austrasien, originaire de Mettis, s'est répandu dans un grand nombre de localités, notamment à Tullum, à Veredunum, à Scarponna, à Mosomum, à Bodesiovico. La situation de tous ces ateliers est encore en faveur de Maestricht qui serait la limite septentrionale de l'emploi du style Messin ou Austrasien.

Je me crois donc autorisé à attribuer à Triectum-Maestricht, toutes les monnaies de style Messin portant le nom de Triectum.

L'atelier de Dorestas paraît avoir eu une grande importance à l'époque mérovingienne. C'est un de ceux dont les produits sont restés les plus communs.

Les nombreuses variétés et la multiplicité des points secrets portent à croire que cet atelier a dû fonctionner pendant une période d'assez longue durée. Cependant, il a eu très peu d'imi-

tation et le style de ces monnaies ne se retrouve qu'à Triectum et à Deonans.

Dorestas était très rapproché d'Utrecht et le commerce entre ces deux villes était certainement très développé. Plus favorisée par sa situation entre deux bras du Rhin et plus rapprochée de la mer, Dorestas avait plus d'importance qu'Utrecht et on comprend facilement que cette dernière ville ait imité les monnaies de l'autre. Elle paraît même avoir employé les mêmes monétaires et il est très probable que Madelinus, monétaire d'Utrecht est le même personnage que Madelinus, monétaire de Dorestas.

Pour moi, il n'est pas douteux que toutes les monnaies du style de Dorestas portant le nom de Triectum, ont été émises à Utrecht.

L'emploi du style de Dorestas à Deonans, semble un fait anormal. Cependant il est incontestable comme l'on peut s'en convaincre par l'examen des n°s. 1727 à 1729 et 1731 de mon livre. Je ne sais comment expliquer cette anomalie.

Le n°. 4425 de ma *Description générale* a

été attribué par erreur à Maestricht. Je crois qu'il y a lieu de la restituer à Utrecht.

Les nos. 4431 et 4436 nous présentent deux types qui ne peuvent dériver de ceux que nous venons d'examiner. Pour le no. 4431, la croix pattée sur une base semi henogonale se rencontre fréquemment dans la vallée de la Meuse. Pour le no. 4436 le type se rapproche de certaines imitations romaines, et bien que les arguments probants me fassent défaut, je crois qu'ils conviennent mieux à Maestricht qu'à Utrecht.

M. D'AMÉCOURT avait certainement fait ces remarques. Peut-être avait il d'autres raisons encore pour faire la détermination qu'il a adoptée? Je l'ignore. En tout cas, c'est à lui qu'appartient le mérite de la classification que j'ai cru devoir suivre et qui, dans l'état actuel de nos connaissances, me paraît devoir être adoptée.

A. DE BELFORT.

Charnay, 20 septembre 1893.

Nog niet teruggevonden Gouden leeuw van Karel den Stoute voor Gelderland.

De heer VAN DER CHIJS zegt 1) dat KAREL DE STOUTE eerst in 1474 besloot in Gelderland te laten munten en den 15 November 1474 ADRIAAN DE LOKERE tot muntmeester aanstelde. Hij volgde hierin den heer C. PIOT geheel op den voet, die in de *Revue Belge* 2) de door onzen vorst te Nijmegen geslagen munten behandelde.

Door de goedheid van den heer A. DE WITTE te Brussel ontvingen wij echter een copie van eene in het »*Generaal archief des Koningrijks*" te Brussel berustende ordonnantie, waaruit blijkt dat deze opvatting onjuist is. Deze ordonnantie toch is van den 18 November 1473 en KAREL beveelt hierbij het slaan van *Gouden leeuwen*,

1) P. O. van der Chijs. De munten der voormalige graven en hertogen van Gelderland, blz. 87 en 278.

2) Revue de la numismatique Belge 1846, p. 249—253.

geheel gelijk aan die van zijnen vader PHILIPS DE GOEDE, dus hetzelfde gewicht en hetzelfde gehalte, doch alleen met verandering van het omschrift, dat bepaald wordt thans te moeten luiden: »KAROLUS DEI GRACIA DUX BURGUNDIE GHELDRIE ET COMES ZUTPHANIE" (sic).

Tot heden werd, voor zoover ons bekend is, nog geen enkel exemplaar van deze munt terug gevonden, waardoor de vraag rijst, of er wel immer uitvoering aan dit besluit gegeven is, en of niet reeds zeer spoedig in eene andere ordonnantie bepaald werd de Bourgondische of St. Andries gulden te doen munten.

Dit is, meenen wij, te meer waarschijnlijk dewijl in de rekening van 25 December 1474 tot 4 Februari 1475 alleen melding wordt gemaakt van het slaan van Bourgondische guldens, en wel tot het aanzienlijk bedrag van 56520 stuks, zoodat de onderstelling zeker niet te gewaagd is, dat, zoo er al *Gouden leeuwen* geslagen zijn, dit toch zeker een zeer gering getal zal zijn geweest, te meer wanneer men de weinige exemplaren in aanmerking neemt die nog van den St. Andriesgulden voorhanden zijn.

Wij rekenen echter deze ordonnantie van zeer veel belang voor de geschiedenis van de Geldersche munt en deelen haar daarom hieronder in haar geheel mede.

Nog ontvingen wij van genoemden heer eene copie van eene instructie, die letterlijk gelijk-

luidend is aan die, door den heer VAN DER CHIJS als *Bijlage* G medegedeeld, alleen met dit verschil dat het slot hiervan luidt: »Ceste présente instruction a esté baillée en la chambre des comptes de Monsr. le duc à Malines à Jaspar Heilck maistre particulier de la monnoye de Gheldres le IIIIe jour de may l'an mil IIII^c soixante seize." Hieruit blijkt dat de heer NIJHOFF dit stuk te recht op het jaar 1476 plaatste.

De ordonnantie van het jaar 1473 is van den volgenden inhoud:

Copie.

Charles par la grâce de Dieu duc de Bourgogne, de Lothier, de Brabant, de Lembourg, de Luxembourg et de Gheldres; comte de Flandres, d'Artois, de Bourgogne, palatin, de Hainaut, de Hollande, de Zellande, de Namur et de Zuytphen; marquis du Saint-Empire, seigneur de Frise, de Salins et de Malines, a tous ceulx qui ces présentes lettres verront, salut. Savoir faisons nous, pour le bien de nous et la chose publique de noz duché de Gheldres et comté de Zuytphen, avoir ordonné et conclu de faire ouvrir notre monnoie en iceulx noz pays, et en icelle faire forgier lions sur tel et semblable pié et tel pois et aloy comme sont les lyons que feu nostre très chier seigneur et père, que Dieu absoille, fist forgier, que présentement ont cours par tous noz pays et seig-

nouries, sans ce qu'il y ait différence autre, fors seullement au regart du nom et de l'escripture, assavoir: que ou lieu de »Philippus dei gracia dux Burgundie et comes Flandrie" escript èsdicts lyons présentement ayans cours, sera escript en ceulx qui se feront et forgeront de nouvel »Karolus dei gracia dux Burgundie Gheldrie et comes Zutphanie"; lesquelz lyons ainsy forgéz, et de poys et aloy que dit est, auront cours par tous nosdicts pays et seignouries pour tel et semblable pris que ont présentement cours lesdicts lyons forgéz du temps de nostredict seigneur et père. Si donnons en mandement a nostre amé et féal chevalier conseillier maistre d'ostel et général maistre de nosdictes monnoies de Gheldres et Zutphen, messire Olivier de la Marche, que en mettant à exécution nostredicte ordonnance il face ouvrir nostredicte monnoie en nostre duché de Gheldre et conté de Zutphen, et en icelle face forgier lyons sur le pié du pois, aloy, forme et manière, et tout ainsi et par la forme et manière que dessus est déclairé; en prenant, levant et achetant, ou par ses-commis ou députez à ce faisant prendre, lever et acheter, billon d'or en noz pays et seignouries ou dehors, par tout où mieulx recouvrer en pourra, pour le pourter en nostredicte monnoie de Gheldres, et y estre ouvré; moyenant et parmy ce toutes voyes que sur lesdicts lyons, qui ainsi seront forgéz, nous

prenderons tel droit et proffit que prenoit nostredict feu seigneur et père sur lesdicts lyons présentement ayans cours; pouveu aussi que d'iceulx lyons nouveaulx forgéz sera fait assay par ceulx et ainsi qu'il appertiendra, et la boiste rapporté chascun an en la chambre de noz comptes à Bruxelles, ainsi qu'il accoustumé de faire en tel cas. Mandons en oultre aux garde assayeur, et autres officiers de nostredicte monnoie cui ce peut et pourra touchier et regarder, que à nostredict général maistre d'icelles noz monnoies, et à ses dicts commis, en faisant les choses dessusdicts et ceque en deppend, ils obéissent et entendent diligemment, car ainsi nous plaist-il estre faist. En tesmoing de ce, nous avons fait mectre nostre seel à ces présentes, donné en l'abbaye de Saint Maximin lez la cité de Trêves, le XVIIIe. Jour du mois de Novembre l'an de grâce mil CCCC soixante et treize ainsi signé: par monseigneur le duc, G. Bucault.

Collation a esté faite aux lettres orriginaulx par moy,

M. Dornait (?)

Archives générales du Royaume
Chambre des comptes Carton n°. 63.

Leiden, Juli 1893. TH. M. ROEST.

Méreau des pompiers (brandspuitpenning) d'Eindhoven. (Brabant septentrional).

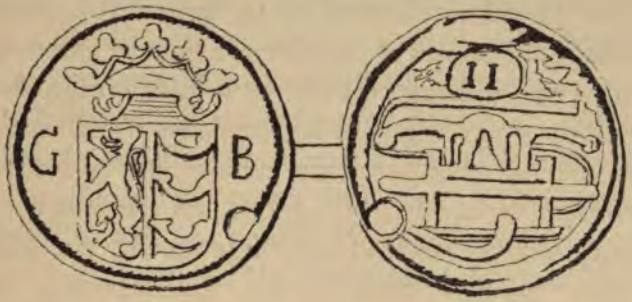

Au mois de mai de cette année a eu lieu à Eindhoven une exposition historique et topographique de Kempenland (la Campine) et Peelland.

Exposition, petite mais charmante, rassemblée et étalée avec beaucoup de goût sous les soins de l'érudit archiviste de Helmond. M. Aug. Sassen. 1)

---

1) Voyez: Historische en Topographische tentoonstelling betreffende Kempenland en Peelland bijeengebracht en beschreven door Aug. Sassen, archivaris van Helmond, gehouden te Eindhoven van 30 April tot 15 Mei 1893. (Stoomdruk van M. F. van Piere & Co. te Eindhoven.) et divisé en I. Uitgestorven diersoorten en fossielen. II. Voorhistorische oudheden.

Honneur à la société »*De Bouwkundige Vakken*" à Eindhoven sous le patronage de laquelle a été organisée cette exposition remarquable! Quoique locale, elle a reçu une foule de visiteurs.

Notre attention y fut attirée sur deux médailles des pompiers de cette ville, coulés en plomb, de forme ronde, troués et de 39 mM. au muntmeter STEPHANIK. Voici ces deux exemplaires :

a. A l'avers les armes couronnées de Eindhoven, 1) à côté sont gravées les lettres K. B. que nous lisons K(leine) B(randspuit) (petite pompe); au revers une pompe et le nombre 30, gravé comme chez M. DIRKS »*de Noord-Nederlandsche Gildepenningen*" pl. III. n°. 26.

b. Le même avers, mais à côté les lettres G. B. gravées. Nous les lisons G(roote) B(randspuit) (grande pompe); le même revers que le précédent mais le nombre 7, gravé. M. DIRKS a décrit dans le même ouvrage, un exemplaire

---

III. Kerkelijke oudheden. IV. Andere oudheden. V. Kunst. VI. Onderwijs. VII. Industrie. VIII. Grafzerken. IX. Geschiedkundige schilderijen en prenten. X. Kaarten. XI. Topographie. XII. Portretten. XIII. Zegels. XIV. Heraldiek. XV. Munten. XVI. Assignaten. XVII. Penningen. XVIII. Gedrukte stukken, plakkaten, diploma's, passen, gelegenheidsverzen, couranten, bidprentjes, enz. XIX. Boeken.

1) A dextre d'argent au lion de gueules, — à senestre de gueules à trois huchets d'argent (l'un au-dessus de l'autre). Butkens Trophées du Brabant t. II.

uniface gravé sur cuivre (voir pl. XCIV tome II, page 50). Il dit: »Zal wel een brandspuitpenning dier gemeente geweest zijn." Notre bien regretté compatriote M. DIRKS a donc fort bien fait en donnant cette pièce comme brandspuitpenning. Ce sont des pièces vraiment rares et grâce à l'amabilité de M. ALPH. SCHELLENS à Eindhoven nous sommes assez heureux de posséder un exemplaire du Groote Brandspuit, ce dont nous lui sommes bien reconnaissant.

Août 1893. Chevalier M. A. SNOECK.

Trois médailles relatives au Miracle du très Saint Sang à Boxtel (Brabant septentrional).

(Voyez Planche I)

On peut lire le récit de ce Miracle d'après un ancien document, écrit en latin et conservé aux Archives de l'évêché de Bois-le-Duc. Ce document est cité par l'érudit curé de la petite paroisse d'Orthen près de Bois-le-Duc, feu M. L. H. C. Schutjens, dans son célèbre ouvrage *Geschiedenis van het Bisdom 's Hertogenbosch tome III page 353—355.*

En voici les termes: »Sacerdos quidam no-»mine Eligius de Aecker, rector altaris Sancti »Spiritus in ecclesia de Esch prope Boxtel, »celebrans missam in ecclesia Boxtellensi in al-»tari Sanctorum trium Regum, casu everso calice, »sacrosanctum Christi Sanguinem (qui de albo »fuerat vino consecratus) in linteum quod cor-»porale vocant, mappamque effudit, mutatoque »colore albo in rubeum, verus Christi Sanguis »evidenter apparuit. Qui rei miraculo stupe-

»factus linteamina clam secum domum delata »lixivio eluere nititur, fricat, soli exponit, nil »industriae, laboris nihil omittit, ut rubedinem »illam diluat, sed frustra: manent in hodiernum »usque diem, semperque manebunt veri Sangui»nis Christi notae. Reclusa igitur domi lintea»minadiu servavit occulta. Tandem morti proxi»mus, sacerdoti in confessione, occulta revelavit, »publicanda tradidit, ac eadem in sanctuario »collocari postulavit, quemadmodum testes ido»nei legitime super hoc examinati palam confessi »sunt, prout latius patet in literis apostolicis."

Les fidèles demandèrent au Pape Urbain VI de pouvoir exposer une fois par an, le saint corporal. Sa Sainteté fît faire par son Légat Apostolique des Pays-Bas, le Cardinal Pileus de Prato, d'amples recherches sur l'authenticité de ce Miracle et fît droit à la requête par diplôme du 25 juin 1380. Le depositum se trouve actuellement à Hoogstraten en Belgique. Il y a encore de temps en temps des pélérinages à Boxtel pendant l'octave de la Fête-Dieu. Les fidèles font alors leurs devoirs religieux dans la Chapelle du château de Boxtel, maison dite »van Stapelen".

Voici trois médailles relatives à ce miracle. N°. 1 et 2 sont uniques.

1570.

Uniface, ronde, coulée en plomb. Muntmeter

Stephanik 19 mM. Cabinet du Chevalier Albéric van den Bogaerde-Moergestel à Heeswijk.

Au centre d'un cercle perlé formant grènetis, un calice renversé d'ou coule du sang; au dessus: A° 1570, au dessous: BOXTEL. pl. I. N°. 1.

1780.

Ronde avec bélière, gravée sur argent doré. Muntmeter Stephanik: 56 mM. Même Cabinet.

Av. Dans une grande guirlande circulaire, deux écus, entourés de lacs d'amours, sur le manteau princier couronné, de Salm-Kirbourg. Le premier écu est écartelé, aux 1 et 4 d'or au lion rampant de gueules couronné d'azur (armes des Rhingraves), aux 2 et 3 de sable au léopard lionné à double queue d'argent (armes des Wildgraves) et porte sur le tout l'écu parti de Kirbourg-Salm-Fenestrange (Vinstingen): 1, Kirbourg, de gueules aux trois lions $\frac{2}{1}$ rampants d'or *); 2, coupé Salm-Fenestrange, *a*. Salm de gueules à deux saumons d'argent adossés et posés en pal l'écu semé de petites croix d'argent recroisettées de même. *b*. Fenestrange, d'azur à la fasce d'argent. Le second écu est de Hornes: or à trois huchets de gueules; Légende: ✝ MAR(IE) · THER

*) Le graveur de la médaille a fait une faute en mettant un trait horizontal entre les trois lions, placés 2 et 1, sur le petit écusson, ce qui est exactement copié dans notre gravure.

(ESE) · PRINC(ESSE) · DE HORNES PRINC (ESSE) · DOUAIR(IERE) · DE SALM KIRBOURG BARO(NNE) · DE BOXTEL ANº MDCCLXXX.

Rv. Au centre, médaillon circulaire renfermant une remontrance entourée d'une auréole et soutenue par trois têtes d'ange; de chaque côté un ange agenouillé; le tout au milieu de nuages. Une grande guirlande circulaire sépare le sujet et la légende du bord de la pièce. Légende: † EN MCCCLXXX SE FIT LE MIRACLE DU TRES Sᵀ SANG A BOXTEL. pl. I, Nº. 2.

Marie-Thérèse, Princesse de Hornes, née le 19 Oct. 1726, † en 1783, fille de Maximilien-Emmanuel, Prince de Hornes, mariée en 1742 à Philippe-Joseph, Prince de Salm-Kirbourg, † en 1779, était Baronne ou Dame de Boxtel.

(1859).

Médaille religieuse ovale, avec bélière, en argent. Muntmeter Stephanik: 24—20 mM.

Av. L'intérieur d'une chapelle (celle du château de Boxtel). On y voit vers la droite, devant une draperie, un autel avec un prêtre debout en habits sacerdotaux; à gauche sur la table se trouve un missel, à droite un calice renversé. Au pied de l'autel est agenouillé un enfant de choeur un livre en mains. A l'exergue les lettres P(etrus) P(fältzer) F(eci)ᵀ.

Rv. DIT
MIRAKEL
VAN HET
HEILIG BLOEDT
IS GESCHIEDT
TE
BOXTEL
1280

(le miracle du Saint Sang a eu lieu à Boxtel 1280). pl. I.N°. 3.

On remarquera que les mots BLOEDT et GESCHIEDT sont écrits fautivement: ils ont un T de trop.

Le graveur Petrus Pfältzer, qui travaillait à Bois-le-Duc, naquit à Hanau, près de Francfort sur le Mein, en 1803 et mourut à Weesp ou à Amsterdam en 1868 ou 1869.

Chevalier M. A. Snoeck.

Hintham,
près de Bois-le-Duc,
septembre 1893.

MUNTVONDST.

In den loop van dit jaar, werden op een stuk land, toebehoorende aan HERMAN NIEZEN, onder de gemeente Bunschoten, de volgende munten gevonden.

Gelderland.	*Van der Chijs.* Plaat.	No.	Stuks.
Karel van Egmond 1492—1538.			
Dubbele stuiver A°. (14)96	XVI	20	5
Id. id. id. Variëteit met een ✠ als muntteeken en als afscheidingsteeken tusschen de woorden. Zie *Revue Belge* 1892. p. 538 N°. 386 . . .			1
Dubbele stuiver A°. 1501	XVI	21	8
Id. id. A°. 1511. Zie *Revue Belge* 1893. p. 48, N°. 493.			1
Snaphaan.	XVIII	38	1
Id.	XVIII	42	2

	Plaat.	No.	Stuks.
Stad Nijmegen.			
Snaphaan	II	15	1
Dubbele stuiver	II	17	1
Holland.			
Philips de Schoone. 1496—1506.			
St. Philipsgulden. Variëteit met twee ⚜ voor SC. Vergelijk . .	XXI	1	1
Stuiver	XXIII	38	2
Stuiver A°. 1499	XXIV	47	1
Karel V, minderjarig. 1506—1515.			
St. Philipsgulden	XXIV	1	1
Brabant.			
Philips de Schoone. 1494—1506.			
St. Philipsgulden	XXI	1	1
St. Philipsgulden. Variëteit met: AVSTRIC ‡ DVX ‡ BVRG ‡ B op de Vz. en: + S' ‡ PhC op de Kz. Vergelijk	»	»	1
St. Philipsgulden. Variëteit met: AVSTRIC ‡ DVX ‡ BVRG ‡ B. Vgl.	»	»	2
St. Philipsgulden. Variëteit met: AVSTRIC ‡ DVX ‡ BG ‡ B. Vergel.	»	»	1
Stuiver A°. 1500	XXII	12	1

	Plaat.	No.	Stuks.
Karel V, minderjarig. 1506—1515.			
St. Philipsgulden. Variëteit met: IИTERCED op de Kz. en met een gothische Є in al de woorden. Vergelijk	XXIII	1	1
St. Philipsgulden. Variëteit met: BVG⁘B⁘⁘ op de Vz. en ⁘SCE⁘ IИTERED ⁘ PRO ⁘ И0BIS⁘⁘ op de Kz. Vergelijk	»	1	1
St. Philipsgulden. Variëteit met: ARCHIDVC ‡ AVSTRIE ‡ DVCV ‡BG‡Z op de Vz. en IИTER CED op de Kz. Vergelijk	»	1	1

Vlaanderen.

Philips de Schoone. 1494—1506.

St. Philipsgulden . . . *Deschamp*		131	2
Id.		132	1

Namen.

Philips de Schoone. 1494—1506.

Stuiver A°. 1503. Vergel. *Serrure*		21	2

Lotharingen.

Renatus II. 1473—1506.

Plaque?. . . . . *de Saulcy*	XIII	8	1

		No. Stuks.
Saksen.		
Frederik III met Albrecht en Johan. 1486—1500.		
Schreckenberger groot . . .	*Götz*	4070 1
Frederik III met George en Johan.		
Schreckenberger groot.		4139 2
Id. id.		4150 1
Frederik III met Johan en George.		
Schreckenberger groot.		4357 1
Id. id.		4375 2
Id. id.		4384 3
Keulen.		
Herman van Hessen als Gubernator. 1473.		
Goudgulden van Bonn. Vergelijk	*Cat. Thomsen*	5743 1
Montferrat.		
Bonifacius. 1518—1530.		
Teston.	*Catal. Reimmann*	9632 1

Leiden, Juli 1893. TH. M. ROEST.

J. A. SMITS VAN NIEUWERKERK.

In memoriam.

Den 17den October overleed te Dordrecht, tengevolge van asthmatische aandoeningen, de heer Jan Anthony Smits van Nieuwerkerk. In deze stad, die zich met recht verheugen mag de geboorteplaats te zijn geweest, van tal van wetenschappelijke mannen en begaafde kunstenaars, in wier midden juist in de laatste jaren een nieuw jong leven, vooral op kunstgebied, is ontwaakt, moest een man als Smits van Nieuwerkerk zich geheel op zijne plaats gevoelen.

Geboren te Dordrecht, heeft hij een groot deel van zijn werkzaam leven aan de algemeene belangen van zijne geboorteplaats mogen wijden. Het moet ons verwonderen, als wij uit de volgende regelen zullen zien, hoe bij zulk eene uitgebreide werkkring Smits nog den tijd heeft kunnen vinden, eene verzameling van ongeveer 4000 Nederlandsche munten en penningen bijeen te brengen, die bijna alle stukken bevat, welke

voor zijne geboortestad van belang zijn. Wil men zich hiervan overtuigen, men sla slechts den catalogus der Tentoonstelling van Oude en Nieuwe Kunstnijverheid in 1892 te Dordrecht gehouden, eens open, en de *afdeeling III Gedenkpenningen*, zal u doen zien, hoeveel merkwaardigs en zeldzaams de overledene daar heeft ten toon gesteld. Het is daarom zeer te betreuren, dat hij bij testamentaire beschikking bepaald heeft, deze fraaie collectie in 't openbaar te doen verkoopen.

Smits heeft niet veel in tijdschriften of in afzonderlijk uitgegeven werkjes geschreven; de oorzaak daarvan zal zeker wel gelegen hebben in zijne overige drukke bezigheden, want dat Smits niet alleen verzamelaar, maar ook door en door kenner was van de stukken die zijn rijk kabinet versierden, kunnen de uitgebreide beschrijvingen getuigen, die in het Repertorium van Mr. J. Dirks voorkomen. Bijna overal wanneer er daar van Dordrechtsche penningen sprake is, zijn die aanteekeningen van zijne hand.

Eén geschriftje is mij evenwel van hem bekend, dat niet in den handel en getiteld is: *Beschrijving van den nieuwen eere- of prijspenning van het teekengenootschap Pictura te Dordrecht, met een korte beschrijving van dat genootschap. Dordt 1864.* In vloeienden stijl beschrijft hij daarin de geschiedenis van *Pictura,* van de stichting in 1774 tot op heden (1864).

SMITS was sedert 1836 als werkend lid aan dit genootschap verbonden, en vervulde er herhaalde malen de plaats van bestuurslid.

Ook aan ons Genootschap nam hij een werkzaam deel.

Ofschoon geen *lid-oprichter,* was hij toch in hooge mate met de tot standkoming van ons Genootschap ingenomen. Zoo verscheen reeds in de eerste aflevering van ons Tijdschrift eene korte opwekking van zijne hand tot het doen aannemen van een algemeenen muntmeter, aan welk verlangen spoedig daarop, door den heer JOH. W. STEPHANIK, op zulk eene uitmuntende en afdoende wijze is voldaan.

De gedachtenis aan zijn werkzaam leven vinden wij bewaard in een zilveren gedenkpenning, geslagen ter gelegenheid van zijn 25-jarig huwelijk met mej. J. P. D. BOUVY, in Juli 1871. *) Nuttig is zoo'n opsomming van feiten op eene medaille zeker wel, maar artistiek in geenen deele. Aan de hand van dezen penning leeren wij, dat hij geboren is te Dordrecht den 6 Oct. 1820. Reeds op jeugdigen leeftijd tot secr. rentmeester van het geneesk. gesticht van krankzinnigen aangesteld (1841), verwierf hij in 1844 de acte van

---

*) De penning, door ELION gesneden, heeft op de Vz. de geslachtswapens en op de Kz. eene omschrijving met juiste data van al de betrekkingen en eereposten die SMITS tot dien datum vervulde.

candidaat-notaris. Een jaar daarna als gewoon schutter in dienst getreden, klom hij al gaandeweg op tot den hoogen rang van luitenant-kolonel der schutterij (1874). Op dezen laatsten titel was de overledene bijzonder gesteld, en bezocht in dezen rang meermalen de schuttersvergaderingen hier te lande. Tal van andere bezigheden namen nog zijn tijd in beslag, zoo was hij adm. bij de algem. begraafplaats, secr. en daarop voorzitter van den militieraad, en werd militie-commissaris in 1879. Neemt men daarbij in aanmerking, dat hij sedert Maart 1864 lid van de Staten van Zuid-Holland was, welke eervolle betrekking hij tot bijna aan zijn dood toe vervulde, dan zal zeker ieder getuigen dat hij een uitstekend, nuttig lid in de maatschappij geweest is. Z. M. de Koning benoemde hem in 1871 tot officier in de Orde van de eikenkroon. In DIRKS Ned. Gedenkp. wordt onder N°. 648 een draagpenning beschreven, door SMITS in het steekspel der Rijschool te Dordrecht als prijs behaald; wel een bewijs dat hij bij zijne vele werkzaamheden, ook nog tijd voor uitspanning wist te vinden.

Op politiek gebied behoorde SMITS tot de liberalen der oude garde, en was een groot aanhanger van het huis van Oranje »plus royaliste que le roi".

Hij was zeer behulpzaam om anderen te helpen en voor te lichten, zoo was het zijn lust

nog andere zaken dan penningen te verzamelen, en van deze dan, waar het hem het geschiktst voorkwam, ten geschenke te geven. O. a. werd door hem eene collectie middelburgsche teekeningen aan deze stad vereerd.

SMITS was sedert 1873 membre associé étranger de la société royale de numismatique belge, en lid van het Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen.

De heerlijkheidsrechten van Nieuwerkerk a/d. IJssel, waarvan hij den titel voerde, zijn bij testamentaire beschikking vernietigd.

Ook voor het Nederl. Genootschap voor Munt- en Penningkunde is zijn heengaan weer een nieuw verlies, want velen heeft het jeugdige gezelschap reeds uit zijn midden moeten missen. Moge het »In memoriam" in de eerste jaren niet meer aan het hoofd van een artikel in dit tijdschift gelezen worden en mogen de overblijvende leden zich steeds nauwer aan elkander aansluiten om met moed en vertrouwen voorwaarts te streven, immers »Concordia res parvae crescunt".

MARIE DE MAN.

Middelburg, Nov. 1893.

Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap in ruiling ontvangt.

Revue belge de numismatique, publiée sous les auspices de la Société royale de numismatique. Direction: rue du Trône 60 et rue de l'Aqueduc 19, Bruxelles.

49e année (1893). 4e livraison:

Monnaies découvertes dans les cimetières francs du Courbois près Rochefort et Sur-le-Mont, à Éprave (province de Namur), par M. G. CUMONT.

Les monnaies de Trèves pendant la période carolingienne (*deuxième article*), par M. P. BORDEAUX.

Étude de numismatique luxembourgeoise, par M. FRÉD. ALVIN.

Deux stübers d'Ernest d'Aspremont Lynden, comte de Reckheim (1603—1636), par M. le Vte BAUDOUIN DE JONGHE.

L'œuvre du médailleur Nicolas Briot en ce qui concerne les jetons (*suite*), par M. J. ROUYER.

Poids de marchandises des anciennes Provinces Belgiques (*deuxième article*), par M. ALPHONSE DE WITTE.

Annuaire de la Société française de numismatique. Rédaction: M- A. DE BELFORT à Charnay par Macon (Saône-et-Loire).

Livraison juillet—août 1893:

Deniers de Gien au monogramme Fulco, par M. le dr. FARGE.
Notes sur le transfèrement à Compiègne des ateliers monétaires de Paris et d'Amiens (1589—1590), par M. DU LAC.
Essai de numismatique luxembourgeoise (*suite*), par M. R. SERRURE.
Les royaux d'or de Charles VII, d'après les documents officiels, par M. le comte de CASTELLANE.

Livraison septembre—octobre 1893:

Essai de numismatique luxembourgeoise (*suite*), par M. R. SERRURE.
Le double d'or au nom de Charles VI, d'après les documents officiels, par M. le comte de CASTELLANE.
Des produits de la charge des prévôts généraux de la monnaie d'Avignon, par M. ROGER VALLENTIN.
Répertoire des principales trouvailles intéressant la numismatique française, enfouies sous le règne des quatre premiers capétiens, par M. E. CARON.

Rivista italiana di numismatica, publicata per cura della Società numismatica italiana. Redazione: via Filodrammatici 10, Milano. — Anno VI (1893). fascicolo III:

GNECCHI FRANCESCO. Appunti di Numismatica Romana: XXIX. Un ripostiglio semi-numismatico trovato nelle vicinanze di Roma (con 2 tavole) — XXX. Contribuzioni al Corpus Numorum.
PAPADOPOLI NICOLÒ. Monete italiane inedite della Raccolta Papadopoli (Continuazione II).
CASTELLANI GUISEPPE. Il ducato d'oro anconitano nel secolo XIV.
SAMBON ARTURO G. Monete d'oro coniate da Carlo I d'Angiò a Tunisi.
PUSCHI ALBERTO. Il ripostiglio di Monfalcone.
MOTTA EMILIO. Documenti visconteo-sforzeschi per la storia di Milano. — Parte II: Periodo Sforzesco.
LUPPI C. Vite di illustri numismatici italiani: D. C. Promis (con ritratto).

Revue Suisse de numismatique, publiée par le comité de la Société Suisse de numismatique.

Rédaction: Grand' rue 9. Genève. — 3me année (1893), livraisons II à IV.

ALPHONSE DE WITTE. — Samuel Quicchelberg et sa médaille 1529—1567.
ANT. KÜCHLER. — Verzeichniss und beschreibung der Bruder-Klausen-Medaillen.
PAUL CH. STROELHIN. — Monnaies et médailles suisses rares ou inédites.
J. MAYOR. — Contribution à la sigillographie de l'ancien diocèse de Lausanne.
ROGER VALLENTIN. — Le seigneuriage aux ateliers pontificaux de Sorgues, d'Avignon et de Carpentras.
M. — Médailles suisses frappées en 1893.

Mittheilungen der Bayerischen Numismatischen Gesellschaft. Redactions-Comité: Maximilianplatz 4, München. XII Jahrgang. 1893.

Zur Geschichte der Münzstätte Günzburg. Von Oberbergrath C. v. ERNST.
Ein Ducatenfund. Van A. HORCHLER in Kempten.
Die ersten Tiroler Guldener. Von Dr. RICHARD EHRENBERG. Altona.

Lettre de M. G. Cumont à M. Joh. W. Stephanik, au sujet des tiers de sou d'or à la légende TRIECTVM.

Observations à propos de la lettre de M. A. de Belfort au même. *)

Monsieur et cher Collègue,

Vous avez demandé à M. A. DE BELFORT de vous expliquer pourquoi dans sa *description générale des monnaies mérovingiennes* (Paris 1892—93) il avait attribué une partie des monnaies portant le nom de Triectum à Maestricht et une autre partie à Utrecht.

En parcourant l'ouvrage de M. DE BELFORT, je m'étais fait la même question, ne voyant, à première vue, aucun motif sérieux pour légitimer ce partage, et ayant toujours entendu attribuer toutes ces pièces, par les spécialistes

*) v. *Tijdschrift etc.* 2e *année*, 1ere *liv.* 1894, p. 31.

belges et hollandais, à la seule ville de Maestricht.

J'étais donc très curieux de connaître les raisons de votre savant correspondant.

Je vous avouerai, tout de suite, qu'elles ne m'ont point paru tellement péremptoires qu'elles me feraient changer d'opinion et admettre la division proposée.

Les raisons indiquées par M. DE BELFORT sont celles-ci :

»1°. C'étaient les attributions données par »M. le vicomte DE PONTON D'AMÉCOURT dont »les notes, très concises et souvent très incom»plètes, n'étaient pas motivées.

»2°. Si l'on examine l'ensemble du monnayage au nom de Triectum, il est facile de recon»naître que, sauf de rares exceptions, toutes »ces monnaies se rapportent à trois types dis»tincts très différents les uns des autres. Ces »types sont: le type Belge, le type Messin ou »Austrasien et le type de Dorestas.

»Il n'y a de difficulté d'attribution que pour »le type de Dorestas. Ce type a eu très peu »d'imitation et le style de ces monnaies ne se »retrouve qu'à Triectum et à Deonans.

»D'autre part, Dorestas était très rapproché »d'Utrecht et on comprend facilement que cette »dernière ville ait imité les monnaies de l'autre. »Elle paraît aussi avoir employé les mêmes »monétaires et il est très probable que MADE-

»LINUS, monétaire d'Utrecht, est le même person-»nage que MADELINUS, monétaire de Dorestas."

M. DE BELFORT ne doute donc pas que toutes les monnaies du style de Dorestad portant le nom de Triectum, ont été émises à Utrecht.

J'écarterai d'abord l'argument tiré de l'attribution donnée par M. le vicomte DE PONTON D'AMÉCOURT puisque ce savant numismate n'a pas indiqué les motifs de cette attribution.

Vous savez comme moi, mon cher confrère, qu'un jugement sans motifs n'a aucune valeur et que, tant valent les motifs, tant vaut le jugement.

Malgré toute la vénération que je professe pour la grande autorité de feu le vicomte D'AMÉCOURT en matière de numismatique mérovingienne, je ne puis me résoudre à jurer, les yeux fermés, in verba magistri et à proclamer la parole du maître, simplement *quia magister dixit.* Ce serait un acte de foi; et en science, il importe, avant tout, d'être incrédule et de n'admettre une opinion que lorsqu'elle est étayée par des faits et des preuves convaincantes. Nous devons d'autant plus hésiter à suivre, d'enthousiasme et de confiance, M. D'AMÉCOURT, que de l'aveu même de M. DE BELFORT, les notes laissées par le vicomte D'AMÉCOURT n'étaient pas destinées à être publiées et qu'il se peut fort bien, que toutes provisoires, elles aient été écrites sans examen approfondi de la

question et sans la prétention de trancher une proposition aussi discutable.

Je me trouve donc uniquement en présence de l'explication de M. DE BELFORT que seule je puis rencontrer.

L'argument capital de M. DE BELFORT est celui-ci :

»Utrecht étant très rapprochée de Dorestas, »on comprend facilement que la première ville »ait imité les monnaies de l'autre.

Pour M. DE BELFORT, il n'est pas douteux que toutes les monnaies du style de Dorestad et au nom de Triectum ont été émises à Utrecht.

Et voici comment M. DE BELFORT définit ce type de Dorestad:

»Buste à cheveux hérissés dont le corps est »indiqué le plus souvent par un semis de »perles; au revers, une croix épaisse, dépourvue »d'élégance, soudée sur un degré, au-dessus »d'un globe entouré de cinq ou six globules, »ou sur deux lignes formées de globules."

(Ordinairement deux rangées de trois globules superposées).

Le nom de Triectum convenant aussi bien à Maestricht qu'à Utrecht, il n'y a plus à considérer qu'un type, le type de Dorestad que vient de définir M. DE BELFORT.

Or, que devient son fameux argument tiré de la proximité de Dorestad et d'Utrecht, lorsque nous voyons que ce type bien caracté-

ristique de Dorestad a été incontestablement employé à Dinant (v. de Belfort, Nos. 1727 à 1729 et 1731). 1)

Je comprends que M. DE BELFORT soit embarrassé d'expliquer ce fait qui jure violemment avec son système; mais pour esquiver cette difficulté, M. DE BELFORT s'écrie: »C'est une anomalie!" 2)

Pas tant que cela, je pense; puisque ce même type se retrouve à Namur sur un triens du monétaire BERTELANDUS où se voit un buste à cheveux hérissés dont le corps est indiqué par un semis de perles et au revers, une croix soudée sur un degré, au-dessus d'un globe entouré d'un demi-cercle de cinq globules, (v. de Belfort, No. 3134) et que deux triens du monétaire ADELEO, sans être tout à fait conformes au type de Dorestad, ont cependant avec lui un très grand air de famille. (v. de Belfort, Nos. 3123 et 3124). On peut dire la même chose, au moins quant à la tête, des triens de Huy, signés RIGOALDUS (v. de Belfort, Nos. 1546 à 1548). Faut-il y voir aussi des anomalies?

---

1) Dinant se trouve à environ 80 lieues de Dorestad, tandis que Maestricht n'en est éloignée que d'une cinquantaine de lieues.

2) Ce mot n'explique rien, car toute anomalie a sa raison d'être qu'il faudrait pouvoir indiquer.

D'un autre côté, M. DE BELFORT laisse à Maestricht des tiers de sou du monétaire MADELINUS, qu'il range, il est vrai, parmi les pièces au type Austrasien adopté à Maestricht, mais dont le revers porte la croix soudée sur un degré, au-dessus de globules, comme sur les pièces de Dorestad (v. de Belfort, Nos. 4423, 4424, 4426 et 4428), alors qu'il donne à Utrecht des tiers de sou, qui d'après son système, devraient plutôt être attribués à Maestricht parce que les bustes du droit sont diadémés, sans porter les cheveux hérissés, et sont trés analogues au type Messin ou Austrasien (v. de Belfort, Nos. 4455 et 4456).

Ce partage me semble donc tout à fait arbitraire et je ne vois pas par quels motifs on pourrait le justifier.

M. DE BELFORT avance qu'il est très probable que MADELINUS, monétaire d'Utrecht est le même personnage que MADELINUS, monétaire de Dorestad.

Il faudrait d'abord, pour que cela fût vrai ou du moins probable, qu'il ne restât aucun doute sur l'existence d'un atelier monétaire à Utrecht durant l'époque mérovingienne. L'une proposition dépend évidemment de l'autre.

Mais dès qu'on admet l'existence d'un monétaire MADELINUS à Maestricht, n'est-il pas beaucoup plus logique d'attribuer à cette ville

tous les triens, au nom de Triectum, signés par ce monétaire. 1)

Du reste, quel argument sérieux à tirer d'une simple identité de nom puisque voilà, d'après M. DE BELFORT, un MADELINUS pour Dorestad et Utrecht; un autre, à Maestricht et que ce nom apparaît également sur une pièce de Famars, près Valenciennes. (v. de Belfort, N°. 1921).

Si le type de Dorestad se trouve à Dinant, à Namur et, jusqu'à un certain point, à Huy; pourquoi ne pourrait-il pas exister à Maestricht beaucoup plus rapprochée de Dorestad que ces trois villes? Quel motif d'exclure Maestricht en faveur d'Utrecht? Est-ce la grande proximité d'Utrecht qui n'est qu'à quatre lieues de Dorestad?

Cette grande proximité est plutôt une raison d'admettre qu'Utrecht n'a point frappé monnaie,

---

1) On pourrait très vraisemblablement soutenir que les pièces de Dorestad au nom du monétaire Madelinus ont été copiées de celles de Maestricht sans que ce monétaire ait jamais été à Dorestad.

Ce qui tendrait à prouver la vérité de ce fait, c'est que le type des triens de Madelinus s'est en quelque sorte immobilisé à Dorestad, le type ayant été en dégénérant de plus en plus à partir des premières copies et étant beaucoup moins correct que celui de Triectum. Si Utrecht avait imité les triens de Dorestad, ce serait le type de Triectum qui devrait être, au contraire, le moins correct.

à cette époque, et que, le monnayage fort abondant de Dorestad, centre très important alors et l'entrepôt de la Frise, suffisait aux besoins du commerce de toute cette région. 1)

Le type Belge des monnaies de Maestricht a été employé, entre autres à Metz, à Mayence, à Trèves, à Soissons, à Verdun et même à Strasbourg, et d'autre part, le type Messin a été imité à Maestricht.

M. DE BELFORT n'en est pas étonné parce que, dit-il, les relations entre ces villes devaient être faciles tandis qu' Utrecht, beaucoup plus au nord, située sur le Rhin, non loin de l'embouchure de ce fleuve avait forcément des rapports plus difficiles avec les mêmes villes.

Que M. DE BELFORT me permette de ne pas partager son avis à ce sujet: Si Metz, située sur la Moselle, un affluent du Rhin, et à une distance beaucoup plus grande de Maestricht que Dorestad n'est de la même ville, a vu ses types monétaires imités à Maestricht, si le type Belge a pu aller jusqu'à Strasbourg, je ne vois pas pourquoi les relations commerciales et par conséquent la circulation monétaire auraient été plus difficiles entre Maestricht et Dorestad ou Utrecht sa voisine.

---

1) v. *Dorestad et Wijk-bij-Duurstede* par M. C. A. SERRURE, *Bull. mensuel de num. et d'arch.*, t. IV (1884–1885), pp. 37—48.

Les communications entre ces trois localités étaient, bien au contraire, grandement facilitées par la nature; il suffit de consulter une carte des Pays-Bas pour constater la vérité de ce fait: Dorestad et sa voisine Utrecht n'étaient pas très éloignées du Wahal, bras important du Rhin qui se réunit à la Meuse et par lequel les communications par fleuve avec Maestricht étaient des plus commodes. Sur la rive gauche du Wahal, était Noviomagus (Nimègue) ville par laquelle les rapports de Dorestad et d'Utrecht avec la Meuse étaient rendus plus aisés et plus fréquents.

La distance entre le Wahal et le Rhin proprement dit est du reste si peu considérable que de Nimègue j'ai pu apercevoir dans le lointain, Arnhem sur la rive droite du Rhin.

Moyennant quelques détours, on pouvait de Dorestad ou d'Utrecht gagner la Meuse, sans quitter les routes fluviales.

Les commerçants de Dorestad pouvaient également suivre la grande route qui passait par Theole (Thiel) pour gagner la Meuse et qui était la continuation de la via regia de Trajectum à Dorestad.

Je crois donc que M. DE BELFORT se fait illusion sur les difficultés des communications entre Utrecht, Dorestad et Maestricht et par l'intermédiaire de celle-ci avec des villes plus méridionales.

D'après M. DE BELFORT le type Messin ou Austrasien n'aurait pas dépassé Maestricht dans son expansion vers le nord. Les tiers de sou de Dorestad signés par les monétaires Grimoaldus et Aelmold (?) contredisent cependant cette assertion (v. de Belfort, N°s 1758 et 1759).

Des communications faciles que la Meuse permettait entre Maestricht et Dorestad et Utrecht, il semblerait avoir dû résulter que le type Belge aussi aurait pris la route du nord mais, jusqu'à maintenant, il faut croire qu'il n'en a rien été puisque ce type n'a pas encore été rencontré à Dorestad.

Lorsqu'on examine tous les triens connus de Huy et de Maestricht, on voit clairement, par leur style, que ces pièces ont été émises à des époques successives, plus ou moins anciennes; à telle période, prédominait le style que M. DE BELFORT nomme Belge; en d'autres temps, le type Messin ou Austrasien; puis encore le type de Dorestad et quelques autres types plus rares.

L'expansion de ces types dépendait évidemment des relations commerciales et des causes politiques. Cela suffirait à expliquer l'absence du type Belge au nord de Maestricht.

M. Hooft van Iddekinge a indiqué plusieurs de ces causes dans le *Nederlandsche Spectator* du 14 juillet 1883.

M. DE BELFORT fait vraiment bon marché

des conclusions qui découlent des trouvailles de pièces mérovingiennes, en Hollande.

Il les passe tout simplement sous silence. Et cependant, il y a là des preuves autrement importantes que toutes les présomptions tirées de rapprochements plus ou moins trompeurs.

M. DE BELFORT ne doit pas ignorer qu'à Dombourg (Zélande) on n'a jamais trouvé le moindre triens à la légende TRIECTO tandis qu'on y a récolté une cinquantaine de tiers de sou de Dorestad, actuellement déposés dans les deux collections de Middelbourg.

Si les pièces à la légende TRIECTO étaient d'Utrecht, on aurait aussi dû en rencontrer, à Dombourg, mêlées aux pièces de Dorestad. Elles n'ont, par conséquent, pas été frappées dans une localité voisine de cette ville, mais à Maestricht.

Le seul exemplaire qui ait été renseigné comme portant TRIECTO avait été mal lu et était en réalité de Dorestad. 1)

Les trouvailles faites en Frise semblent démontrer que l'atelier de Maestricht fonctionna bien avant celui de Dorestad qui loin d'avoir eu une influence sur son aîné en copia plutôt

---

1) Mlle Marie de Man qui s'occupe avec tant de science du classement et de la conservation des collections numismatiques de la société zélandaise des sciences a eu l'obligeance de me donner ces renseignements; je lui adresse ici tous mes remercîments.

certains types monétaires. Ainsi, la trouvaille de Dronryp si bien décrite par feu M. Dirks dans la *Revue belge de Numismatique*, 1887, pp. 91—107, se composait d'une trentaine de tiers de sou parmi lesquels ne se trouvait qu'un seul triens de Triectum, accompagné d'un triens de Huy, tandis que, chose frappante, les tiers de sou de Dorestad, les plus communs de la série mérovingienne, y faisaient complètement défaut.

Il paraît donc plus logique, d'admettre avec M. Hooft van Iddekinge que le type dit de Dorestad aurait pris naissance à Maestricht et de là, se serait répandu en Frise et dans les autres ateliers monétaires de la Meuse.

Les faits historiques que le savant numismate hollandais cite à l'appui de sa thèse n'ont pas été réfutés et viennent corroborer les preuves divulguées par les trouvailles. Il faut donc se résoudre à rayer Utrecht de la liste des ateliers monétaires mérovingiens.

Cette solution me semble d'autant plus devoir être admise, qu'elle fait disparaître l'anomalie qui chiffonne tant M. DE BELFORT.

Elle explique clairement les faits et a le mérite de ne point bouleverser une classification admise depuis longtemps par les numismates belges et hollandais. 1)

1) *Rev. belge de Num.* 1846, pp. 332—339. — M. PERREAU prétendait même qu' Utrecht n'existait point sous

Je suis persuadé que M. DE BELFORT, pour qui j'ai la plus profonde estime, ne m'en

---

les rois mérovingiens. Voyez les importantes considérations qu'il indique en faveur de Maestricht.

Rev. belge de Num. 1882, pp. 439—441. M. HOOFT VAN IDDEKINGE soutenait que l'atelier d'Utrecht n'a jamais existé; à Utrecht, dit-il, il n'y eut pas de monnaie avant la fin du Xe siècle, tandis, que nous avons une série monétaire de Maestricht commençant vers la fin du VIe siècle. Voyez aussi son procédé de classification, p. 440. Il est encore question de Duurstede et de Maestricht sous les mérovingiens, dans son ouvrage intitulé: *Friesland en de Friezen in de Middeleeuwen*, Leyde, 1881. Voyez encore un article posthume: *Oudste muntwezen van Maestricht* (le plus ancien monnayage de Maestricht) paru dans le *Nederlandsche Spectator*, 1883, No. 28. Dans cet article M. HOOFT disait: Depuis la destruction de Tongres par les barbares, vers le milieu du VIe siècle, le siége épiscopal de cette ville fut transféré à Maestricht. Ce fait amena un grand développement de Maestricht En 625, Dagobert I prit Dorestad, capitale des Frisons M. HOOFT suppose que les tiers de sou des monétaires RIMOALDUS et ANSOALDUS de Maestricht datent de cette première invasion des Francs. Cet atelier franc, à Dorestad, n'a existé que fort peu de temps. Maestricht continua à frapper des monnaies et ses types monétaires se retrouvent dans le monnayage des localités voisines, moins importantes qu'elle, notamment à à Dinant, à Namur, à Huy etc.

Dorestad fut envahie une seconde fois, en 689, par les Francs, et cette fois-ci pour tout de bon. M. HOOFT suppose que l'atelier de Maestricht fut transporté peu de temps après à Dorestad et que le monétaire MADELINUS y continua à

voudra pas d'avoir combattu sa manière de voir; comme lui, je n'ai cherché que la vérité; à mes collègues de juger si je m'en suis approché.

GEORGES CUMONT.

Bruxelles, 3 Février 1894.

---

frapper des tiers de sou au type des pièces qu'il avait déjà émises à Maestricht.

Après le déplacement de son atelier monétaire, Maestricht s'amoindrit de plus en plus, tandis qu'en 720, le dernier coup lui fut porté par le transfert du siège épiscopal de cette ville à Liége. Voilà, en quelques mots, le système de M. HOOFT. Voyez les développements dans l'article précité

Het leven en de werken van den stempelsnijder Johann Crocker. (1670—1741.)

Onder de beroemde stempelsnijders, wier werken groote vermaardheid hebben verworven, behoort ongetwijfeld hij, aan wien de volgende regelen gewijd zijn. Zeker toch, hebben de door CROCKER gesneden penningen even groote historische- en kunstwaarde als bijv. die, van onzen bekenden landgenoot MARTINUS HOLTZHEY, terwijl zijne talrijke muntstempels, volgens RUDING in zijn *Annals of Coinage* tot de beste der Engelsche Munt behooren; ik voor mij, zou er willen bijvoegen dat zij die van THOMAS SIMON evenaren.

JOHANN CROCKER, of zooals hij zich later noemde en schreef: »JOHN CROKER«, werd den 21sten October 1670 geboren uit het huwelijk van CRISTOPH CROCKER, Kurfürstlicher Hof- und Kunsttischler, en ROSINA CROCKER, geb. FRAUENLAUBIN. Wat zijne naamsverandering betreft, zegt J. G. PFISTER in zijn *Memoir of Johann*

Crocker (Journal of the numismatic Society of London, July 1852), dat dit waarschijnlijk geschiedde om zijn naam meer overeenkomstig de Engelsche uitspraak te maken. Dezelfde schrijver heeft echter in het werk, getiteld: *Designs of John Croker* *), berustende in het *Manuscript department van het Britsch Museum* opgemerkt, dat in al de orders van den Directeur van de Munt, over het jaar 1718, betrekking hebbende op de uitvoering van de penningen volgens teekening van CROCKER, toch de naam van den kunstenaar weder CROCKER gespeld is.

O. a. "Mint-Office, October 2nd, 1718.

"Having perused what is above depicted for the reverse of a medal upon the defeat of the Spanisch fleet near Sicily, by, Sir GEORGE BYNG, we do approve thereof, and authorise Mr. CROCKER to finish the same.

"WM. THOMPSON.
"IS. NEWTON.
"MARTIN BLEEDEN."

In de orders van alle andere jaren luidt de naam steeds CROKER.

CROCKER verloor op jeugdigen leeftijd zijn vader en kwam, na verder eene goede opvoeding van zijne moeder genoten te hebben,

*) In dit interessante werk bevinden zich verscheidene ontwerpen van CROCKER'S hand, benevens 30 autographiën van Sir ISAÄC NEWTON, in zijne hoedanigheid van Muntmeester.

(waarvan hij zelf later meermalen met dankbaarheid getuigde) in den leer bij zijn peter, een voornaam juwelier te Dresden; hier begon hij in zijn vrije uren zich in de graveerkunst te oefenen.

Na volbrachten leertijd bezocht hij de voornaamste steden van Duitschland en ook Holland, van waar hij in het einde van 1691 naar Engeland overstak.

Te Londen aangekomen, trad hij weder bij een groot juwelier in dienst en zette daar zijne studiën in het graveeren van penningen zoo ijverig voort, dat het eindelijk zijn hoofdbezigheid werd. Aangezien er van dien tijd geene penningen van hem bekend zijn, moet hij zich dus waarschijnlijk tot ontwerpen en proeven bepaald hebben.

Door zijne betrekking bij bedoelden juwelier kwam hij met vele voorname personen in aanraking, waaronder zich ook Directeuren van de Munt bevonden; zijn werk trok hun aandacht en het gevolg hiervan was, dat hij in 1697, na het ontslag van JOHN ROETTIER, als assistent-graveur aan de Koninklijke Munt geplaatst werd. In dit jaar vervaardigde hij zijn eerst bekenden penning.

Daar de toenmalige hoofdgraveur HARRIS zijn ambt moeilijk meer in zijn geheel kon waarnemen werd CROCKER al spoedig met het practische deel van diens werkzaamheden belast,

doch het is onmogelijk op te geven, welke muntstempels gedurende de vijf laatste jaren van de regeering van WILLEM III van zijne hand zijn.

Eerst bij den aanvang der regeering van koningin ANNA vinden wij aangeteekend, dat hem het snijden van *alle* muntstempels opgedragen werd. Wat Crocker's werken overigens aangaat, verwijzen wij naar de hierachter volgende uitvoerige lijsten der penningen en munten. Alleen zij hier nog opgemerkt, dat hij, nu en dan, van af het jaar 1729, bijgestaan werd door JOHANN SIGISMUND TANNER, die hem bij het klimmen zijner jaren door de regeering als tweede graveur toegevoegd was en dat ook SAMUEL BULL (onder ANNA en GEORGE I graveur aan de Munt) eenige der keerzijden van CROCKER'S penningen sneed, zooals diens initialen aanwijzen.

In 1705 overleed HARRIS en werd CROCKER bij besluit van 7 April van dat jaar in diens plaats aangesteld. Omtrent denzelfden tijd huwde hij met ELIZABETH FRANKLIN, een meisje van deftige Engelsche familie, met wie hij ruim 30 jaren in een gelukkigen echt leefde; zij schonk hem slechts ééne dochter, die reeds op jeugdigen leeftijd overleed.

Ook vinden wij nog aangeteekend, dat CROCKER een neef had, MAURER genaamd, woonachtig te Dresden, die op zijne uitnoodiging

naar Londen kwam en daar door hem als graveur en zegel-stempel-snijder werd opgeleid. CROCKER had dus zeker ondervonden, dat het in Londen »*gut seyn*« was. Omtrent dezen MAURER en zijne werken is ons niets bekend.

Tot op de twee laatste jaren van zijn leven bleef CROCKER een arbeidzaam en ijverig man; hij had het voorrecht tot dien tijd eene goede gezondheid te genieten en bizonder scherp van gezicht te blijven, hetgeen voor zijne bezigheden ongetwijfeld van het grootste belang was. Van af omstreeks 1739 bespeurt men duidelijk, dat de vele werkzaamheden van zijn ambt zijn sterk gestel langzamerhand ondermijnden, hetgeen hem noodzaakte, zich slechts tot het hoofdtoezicht te bepalen.

CROCKER overleed den 21^en^ Maart 1741 in den ouderdom van 71 jaar, den roem nalatende van een eerlijk man, een goed Christen en een even getrouw als ijverig ambtenaar te zijn geweest.

Ten slotte zij opgemerkt, dat vele van CROCKER'S penningen ware kunstwerken zijn en dat alle betrekking hebben op den Engelschen Staat, uitgezonderd één, ter eere van den beroemden wiskundige ISAÄC NEWTON, die vele jaren mede-directeur van de Munt was. Penningen op particuliere personen of gebeurtenissen vervaardigde hij overigens niet; de reden ervan is, volgens het gevoelen van

LÖCHNER, wiens werk *) ons grootendeels tot leiddraad strekte, hierin gelegen, dat zulks den hoofdgraveur der Munt waarschijnlijk verboden was. Genoemde schrijver deelt verder nog mede, dat hij zijne voornaamste inlichtingen verkreeg van zekeren koopman JOHANN SCHARRER, die gedurende 34 jaren met CROCKER bevriend was en dat hij aan de bemiddeling van een ander Londensch vriend de volledige lijst te danken had van alle door hem ontworpen medailles, opgemaakt door diens opvolger TANNER.

Als eene bizonderheid zij nog vermeld, dat men hem meer dan eens aanbood een medaille ter zijner eere te vervaardigen, doch dat de bescheiden man dit steeds beslist van de hand wees; evenwel was in de Munt, bij zijn overlijden, een door één zijner assistenten geboetseerde beeltenis en profil voorhanden, waarnaar het in LÖCHNER (VIIIe deel, titelplaat) voorkomende portret vervaardigd is.

Van geene van CROCKER'S penningen bestaan latere afslagen.

---

*) J. H. LÖCHNER, *Sammlung merkwürdiger Medaillen, VIIIter Band. Vorrede Nürnberg bei P. C. Monath* 1744.

Chronologische lijst der penningen. *)

Onder WILLEM III.

1. Vrede van Rijswijk. 20 Sept. 1697.
v. Loon. IV. 192. N°. 1. *Franks.* II. 192. N°. 499.†) *Löchner.* VIII. titelplaat.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 69 mM.
In Nederland hoogst zeldzaam.

Deze penning is bij v. Loon 2 mM. te groot afgebeeld en op de keerzijde links ontbreken de wolkjes. Löchner's afbeelding is wat grootte en keerzijde betreft juist, doch de zeer fraaie buste van den koning op de voorzijde is daar minder goed weêrgegeven.

Onder Koningin ANNA.

2. Op hare troonsbestijging. 11 Maart 1702.
v. Loon. IV. 289. N°. 1. *Franks.* II. 227. No. 1,
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver.
Zeeuwsch Gen. Brons. 35 mM.
Hiervan 2 onderling zeer weinig afwijkende variëteiten.

---

*) De in het bekende werk van v. LOON *Ned. Hist. penningen* voorkomende en goed afgebeelde stukken worden hier niet beschreven, doch slechts aangehaald en wel naar de Holl. editie.

†) *Medallic Illustrations of the history of Great Britain and Ireland to the death of George II* by A. W. FRANKS and H. A. GRUEBER. London 1885. 8°.

3. Op de goede verstandhouding tusschen de Koningin en hare onderdanen.

Maart 1702.

v. Loon. IV. 289. N°. II. *Franks.* II. 228. N°. 3.
K. KAB. Zilver. 35 mM.

Löchner zegt dat deze penning in de wandeling de keten der harten genoemd werd; deze uitdrukking is ontleend aan de voorstelling op de keerzijde.

4. Kroningsmedaille (strooipenning).

23 April 1702.

v. Loon. IV. 291. N°. I. *Franks.* II. 228. N°. 4.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 35 mM.

Hiervan 4 variëteiten, slechts weinig van elkander verschillende; op één daarvan leest men op de voorzijde FRA in plaats van FR.

In »de Hollandsche Mercurius« van 1702 (in een nummer kort na de kroning verschenen) wordt reeds van dezen strooipenning gewag gemaakt en vermeld, dat de Pallas-figuur op de keerzijde een tweehoofdig monster verslaande, zinspeelt op de Koningin, Engeland's (en dus ook Nederland's) vijanden vernietigende.

5. Prins George van Denemarken benoemd tot opperbevelhebber van leger en vloot.

21 Mei 1702.

v. Loon. IV. 290. *Franks.* II. 233. N°. 14.
K. KAB. Brons. TEYLER Zilver. 42 mM.

Hiervan 2 variëteiten; op de voorzijde

van de ééne is de koningin mèt oorring; op de andere, zònder, afgebeeld.

6. Overwinning bij Vigo. 23 Oct. 1702.
v. Loon. IV. 308. N°. III. *Franks.* II. 236. N°. 18.
36 mM.
Voor dezen penning werden 3 paar stempels gebruikt; op één er van vindt men FR in plaats van FRA. op de voorzijde.

7. Innemen van vijf steden. Oct. 1702.
v. Loon. IV. 303. *Franks.* II. 241. N°. 26.
K. KAB. Zilver. Brons. TEYLER Zilver.
37 mM.
Hiervan bestaan 2 weinig afwijkende variëteiten in het Britsch museum.

8. Verovering van Bonn, Huy en Limburg.
15 Mei, 26 Aug. en 27 Sept. 1703.
v. Loon. IV. 346. *Franks.* II. 246. N°. 35.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 41 mM.
Hiervan 2 varianten; op de ééne zonder troepen op de keerzijde.

9. Op de goedheid van Koningin Anna. *)
3 April 1704.
Voorzijde: het links gewend borstbeeld met het omschrift: ANNA · D : G : MAG :

*) Door een acte van 3 April 1704, werden aan de lagere geestelijken eenige tienden toegestaan en een fonds opgericht, waaruit de bezoldiging van sommige predikants-

BRI : FR : ET · HIB : REG : en I · C · op den mantel.

Keerzijde: de Koningin in een zaal op den troon gezeten, die met haar naamcijfer versierd is, houdende in haar linkerhand den scepter en in de rechter, het uitgevaardigde patent met afhangende zegels, dat door den eerste der knielende geestelijken aangenomen wordt.

Boven staat: PIETAS · AVGVSTAE · en in de afsnede: PRIMITIIS · ET · DECIMIIS · ECCLESIAE · CONCESSIS · MDCCIV.

Franks. II. 251. N°. 43. *Thes. Num.* 352. *)

45 mM. In Nederland zeldzaam.

Löchner heeft bij de beschrijving van dezen penning tengevolge van een drukfout MDCCV in plaats van MDCCIV.

Ook bestaat van dezen penning eene variëteit met eene geheel andere voorzijde, namelijk: het gelauwerde links gewende borstbeeld der Koningin met het omschrift: ANNA · AVGVSTA · en op de kant van den mantel I · C ·

Zie *Franks* II. 252. N°. 44. Zeer zeldzaam.

---

plaatsen vermeerderd kon worden, en dat tevens dienen moest voor het stichten van nieuwe pastoriegebouwen. Dit fonds heet thans: »Queen Anne's bounty«.

*) *Thesaurus Numismatum Modernorum.* Neurenberg, J. A. ENDTERS. (1711—16). Fol.

10. Overwinning bij Blenheim (Hochstett). 13 Aug. 1704.
v. Loon. IV. 376. N°. II. *Franks.* II. 256. N°. 49.
K. KAB. Brons. TEYLER Zilver. 33 mM.
Hiervan weder 2 varianten, ééne met FR in plaats van FRA en I · C · in plaats van CROKER. FRANKS zegt van dezen penning, dat hij merkwaardig is, omdat het verlies van den vijand daarop veel lager geschat wordt dan de historieschrijvers van dien tijd dit doen.
Van dezen penning is o. a. de oorspronkelijke teekening voorhanden in het Britsch Museum.

11. Verovering van Gibraltar en overwinningen op zee. 5 Aug. 1704.
v. Loon. IV. 405. N°. I. *Franks.* II. 266. N°. 64.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 39 mM.

12. Ontzet van Barcelona. 12 Mei 1706.
v. Loon. IV. 442. N°. IV. *Franks.* II. 280. N°. 86.
K. KAB. Zilver. Brons. TEYLER Zilver. 33 mM.
Hiervan bestaan ook 2 varianten met hetzelfde verschil als boven bij N°. 10.

13. Slag bij Ramillies. 7 Juni 1706.
v. Loon IV. 454. N°. VI. *Franks* II. 284. N°. 92.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 33 mM.

Van deze al weder twee varianten evenals bij de voorgaande.

14. Vereeniging van Schotland en Engeland. 1 Mei 1707.

Voorzijde: het links gewend borstbeeld versierd met de ordeketen van St. George en de ster of het stralende kruis op de borst. Omschrift ANNA · D : G : MAG : BRI : FR : ET : HIB : REG. Onder het borstbeeld I · C ·

Keerzijde: het gekroonde koninklijke wapen op een piedestal tusschen palm- en lauwertakken; op de piedestal haar naamcijfers *A. R.* 2 keer dooreen geslingerd.

Aan de rechterzijde als schildhouder, de gekroonde leeuw met een schild, waarop de Engelsche Roos en de Schotsche Distel.

Aan de linkerzijde: de gekroonde eenhoorn met de ordeketen en het schild der beide vereenigde huizen; daaronder de orde van den kouseband, rustende in de afsnede op twee gekruiste scepters. Het gewone wapenschild heeft hier bij uitzondering in het 1e en 4e kwartier het Engelsche en Schotsche wapen vereenigd, in het 2e het Fransche en in het 3e het Iersche. Hier omheen het motto van de orde van den Kouseband voluit. Omschrift MAII · I · MDCCVII.

Franks II. 295. N°. 107. *Thes. Num.* 680.
Cat. Teyler pl. XI. N°. 2.

TEYLER Zilver. 48 mM.

In Nederland zeldzaam.

Van de voorzijde van dezen penning bestaan 2 variëteiten; t. w. de ééne heeft het op den schouder uitgesneden kleed geornamenteerd, bij de andere is dit zonder versiering. FRANKS (II. 295. 296. N°. 108-110) vermeldt 3 jetons op deze gebeurtenis, die, wat de voorzijde betreft, onderling varieeren en waarschijnlijk voor rekenpenningen gediend hebben. Het is echter niet bekend of deze van CROCKER'S hand zijn.

15. Op dezelfde gebeurtenis. 1 Mei 1707.
Pl. II. N°. 1.

Voorzijde: ANNA · D : G : MAG : BR : FRA : ET · HIB : REG. Het borstbeeld links gewend met het haar opgenomen in een wrong op 't hoofd, een lok over den linkerschouder. Verder gehuld in een kleed, waarover een mantel. Daaronder de letters I · C ·

Keerzijde: het wapen als bij de vorige, ter beider zijden zweven twee genieën, die ieder met de ééne hand daarboven de kroon en met de andere de afhangende ordeketen houden.

Beneden: ter linkerzijde de Roos, aan

de rechter de Distel, beiden aan één steel en daaronder het motto: SEMPER EADEM op een rechten band.

Daaronder S. B. (SAMUEL BULL).

Thes. Num. 681. 34 mM.

De keerzijde van dezen penning is bij *Franks* II. 296. N°. 111 blijkbaar verkeerd beschreven, daar die geheel in strijd is met de door hemzelf aangehaalde afbeelding in den *Thes. Num.* 681.

Van dezen penning bestaan ook nog twee variëteiten. De eerste heeft het omschrift op de voorzijde: ANNA · D : G · MAG · BR · FR · ET · HIB : REG. Onder de buste I · C. (*Franks* II. 297. N°. 112). De tweede heeft tot omschrift op de voorzijde: ANNA · D : G · MAG : BR · FR : ET · HIB : REG. Zonder initialen van CROCKER. (*Franks* II. 297. N°. 113). De keerzijden dezer twee variëteiten verschillen zeer weinig van den als type aangenomen penning.

16. Op dezelfde gebeurtenis. 1 Mei 1707.

Pl. III. N°. 2.

Voorzijde: het links gewend borstbeeld als op N°. 15, doch zonder lok over den linkerschouder. *Omschrift:* ANNA · D · G · MAG · BRI · FR · ET · HIB · REG.

Keerzijde: het koninkl. wapen in een

cartouche ter beider zijden zweven twee genieën, die ieder met de ééne hand daarboven de kroon en met de andere de afhangende ordeketen houden.

Beneden: ter linkerzijde de »Roos«, aan de rechter de »Distel«, beiden aan één steel en daaronder op een lint SEMPER EADEM.

Franks II. 297. N°. 114. *Thes. Num.* 682. XVII.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 23 mM.

17. Op dezelfde gebeurtenis. 1 Mei 1707.
v. Loon. IV. 293. *Franks.* II. 298. N°. 115.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. v. GELDER Brons. 68 mM.

Betreffende dezen gedenkpenning, zeker de meest artistieke van alle,*) bestaan twee opiniën, volgens de ééne is hij van 1702, volgens de andere van 1707. Vóór het verschijnen van het werk van Franks, werd algemeen aangenomen, dat deze penning geslagen was, kort na de troonsbestijging der Koningin en dat de keerzijde het symbool was van de gewichtige rol, die zij vervulde in het verbond tegen Lodewijk XIV. Franks echter plaatst dezen gedenkpenning op de administratieve vereeniging van Engeland en Schotland in 1707 en wel op grond:

*) De figuur der Koningin op de voor- zoowel als het Pallasbeeldje op de keerzijde, zijn uiterst fraai van ontwerp en uitvoering; het beeldje doet aan dezelfde figuurtjes uit den tijd der Renaissance denken en zou bijv. een Jamnitzer waardig zijn.

1°. dat de decoratie der Koningin overeenkomt met die op enkele andere penningen van Crocker uit 1707 en 1708, en

2°. omdat hij het omschrift der keerzijde verklaart als doelende op genoemde vereeniging, waarvan hij haar als het palladium beschouwt.

Deze nieuwe beschouwing omtrent het ontstaan van bedoelden penning, zoo beslist in tegenspraak met de vroegere opinie daaromtrent, deed het mij noodzakelijk voorkomen, mij tot het Britsch Museum, dat *The Medallic Illustrations* etc. van FRANKS EN GRUEBER uitgaf, om nadere inlichting te wenden en daarop had ik het genoegen den 3^{en} Maart jl. een schrijven van den heer Grueber te ontvangen, waarin de volgende inlichting:

(Vertaling.)

»Er kan geen twijfel zijn, dat de penning beschreven in Vol. II. 298. No. 115, betrekking heeft op de Vereenigings-Akte van Engeland en Schotland in 1707, omdat aan het ontwerp voor dezen penning de volgende nota is gehangen, in het handschrift van Sir Isaäc Newton, den Muntmeester: *)

»20th Feb. 170$\frac{6}{7}$

Let medals be made of fine gold or fine silver with her Majesties Effigies and ye usual inscription on one side and the reverse above delineated on the other. (s. d.) Is. NEWTON."

Deze penning kon dus niet, zooals v. Loon beweert, in 1702 geslagen zijn."

---

*) 20 Feb. 170$\frac{6}{7}$.

Laten er penningen gemaakt worden van fijn goud of fijn zilver met Hare Majesteits beeltenis en de gewone inscriptie aan de eene zijde en de revers, hierboven geschetst, aan de andere. (get.) Is. NEWTON.

Door deze mededeeling wordt dus niet alleen beslist, dat de penning in 1707 geslagen werd, maar tevens dat hij niet *waarschijnlijk* (Franks II. 298. No. 115), maar *wel degelijk* van Crocker is.

18. Op den mislukten aanslag van den Pretendent. 24 Mei 1708.
v. Loon IV. 526. N°. II. *Franks* II. 316. N°. 141.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. Zeeuwsch Gen. Brons. 39 mM.

De keerzijde van dezen penning is weder van Samuel Bull.

19. Overwinning bij Oudenaerden. 11 Juli 1708.
v. Loon IV. 529. N°. 1. *Franks* II. 322. N°. 148.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. Brons. 44 mM.

Van de voorzijde van dezen penning bestaat een variant als boven bij N°. 14.

20. Veroveren van Sardinië en Minorca. 30 Sept. 1708.
v. Loon IV. 518. *Franks* II. 329. N°. 157.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 40 mM.

Van dezen penning bestaat een jeton van 24 mM. grootte, gebruikt als rekenpenning en waarschijnlijk van Crocker's hand. (Franks II. 330. No. 158.)

Voorzijde: geheel als bij N°. 20, doch met andere interpunctie.

Keerzijde: evenzoo geheel hetzelfde als N°. 20.

21. Veroveren van Rijssel. 9 Dec. 1708.
v. Loon IV. 544. N°. II. *Franks* II. 338. N°. 169.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 43 mM.

22. Veroveren van Doornick. 29 Juli 1709.
v. Loon IV. 566. N°. VI. *Franks* II. 354. N°. 190.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. Zeeuwsch Gen. Brons. 40 mM.

23. Slag bij Taisniêres (Malplaquet). 11 Sept. 1709.
v. Loon IV. 570. N°. III. *Franks* II. 359. N°. 197.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. Zeeuwsch Gen. Brons. 45 mM.

24. Veroveren van Mons. 21 Oct. 1709.
v. Loon IV. 574. N°. II. *Franks* II. 362. N°. 202.
TEYLER Zilver. 38 mM.

De keerzijde van dezen penning is weder van Samuel Bull, wiens naamcijfer zich op den band van de afsnede onder het jaartal bevindt.

25. Veroveren der Fransche liniën en van de stad Douai. 27 Juni 1710.
v. Loon IV. 591. N°. I. *Franks* II. 369. N°. 213.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 47 mM.

De stempel van de voorzijde van dezen penning is voor de zilveren iets anders dan die welke voor de koperen penningen gebruikt is.

26. Overwinning bij Almenara. 27 Juli 1710. *v. Loon* IV. 582. N°. I. *Franks* II. 373. N°. 218. TEYLER Zilver. 47 mM.

Van de voorzijde bestaan twee weinig verschillende stempels.

27. Overwinning bij Saragossa. 20 Aug. 1710. *v. Loon* IV. 584. N°. I. *Franks* II. 373. N°. 219. K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 47 mM.

28. Verovering van Bethune, St. Venant en Aire. 30 Aug., 30 Sept. en 8 Nov. 1710. *v. Loon* IV. 598. N°. I. *Franks* II. 374. N°. 220. TEYLER Zilver. 47 mM.

De keerzijde van dezen penning is weder van Samuel Bull; er bestaan twee varianten, die alleen wat de voorzijde aangaat, zeer weinig van elkaar verschillen.

29. Verovering van Bouchain. 14 Sept. 1711. *v. Loon* IV. 615. *Franks* II. 385. N°. 337. K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 43 mM.

30. Vrede van Utrecht. 11 April 1713. *v. Loon* IV. 660. N°. I. *Franks* II. 399. N°. 256. K. KAB. Brons. TEYLER Zilver. 58 mM.

Van Loon zegt, dat deze penning aan de leden van het »House of Lords« (in goud) en de volgende kleinere aan die van het »House of Commons« (ook in goud) werd uitgereikt. Dit is volgens Franks eene vergissing; de leden van beide huizen ontvingen den kleine en tot aan het tijdstip, waarop hij zijn

werk schreef (1885), was er van den hier bedoelden grooten penning nog nooit een exemplaar in goud aangetroffen.

31. Op dezelfde gebeurtenis. 11 April 1713.
v. Loon IV. 660. N°. II. *Franks* II. 400. N°. 257.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 34 mM.
Van dezen penning bestaan 3 varianten, er werden wegens de groote navraag minstens twee stel stempels voor gebezigd. Hij komt voor in goud, zilver en brons. (Zie N°. 30 hiervoor.)

Onder GEORGE I.

32. Aankomst van George I in Engeland.
29 Sept. 1714.
v. Loon IV. 684. *Franks* II. 422. N°. 6.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. Brons.
Zeer zeldzaam. 67 mM.

33. Intocht van George I in Londen.
1 Oct. 1714.
v. Loon IV. 685. *Franks* II. 423. N°. 7.
K. KAB. Brons. TEYLER Zilver. 46 mM.

34. Kroningsmedaille. 31 Oct. 1714.
v. Loon IV. 686. *Franks* II. 424. N°. 9.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 34 mM.
Franks zegt, dat deze de officieele penning is, geslagen om onder de staatsambtenaren en toeschouwers bij de schitterende kroningsplechtigheid uitgereikt te worden.

Er werden verscheidene paren stempels voor gebezigd, waarvan enkele met I. C. op de afsnede van den arm, andere zonder naamcijfers, weder andere met ééne stip tusschen de woorden van het omschrift en ten slotte ook nog met twee stippen op die plaatsen.

Deze penning bestaat in goud, zilver en koper, de variant zonder CROCKER'S naamcijfers waarschijnlijk alleen in koper.

35. Nederlaag der rebellen bij Dumblain. 24 Nov. 1715.

v. Loon IV. 687. *Franks* II. 434. N°. 33.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 46 mM.

Voor dezen penning werd een tweede stempel vervaardigd, daar de eerste gebroken was.

36. Nederlaag der rebellen bij Preston. 24 Nov. 1715.

v. Loon IV. 689. *Franks* II. 435. N°. 34.
K. KAB. Brons. TEYLER Zilver. 47 mM.

37. Genade Acte. 26 Juli 1717. *)

Voorzijde als bij N°. 35 hiervoor.

Keerzijde: de goedertierenheid des Konings onder de gedaante eener gevleugelde vrouw, leunende op een kolom; in

*) Door de Genade-Acte (Act of Grace) van $\frac{1}{2}\frac{5}{6}$ Juli 1717 werd een algemeene amnestie verleend aan hen die aan den jongsten opstand deelnamen.

de rechterhand houdt zij een staf, waarmede zij den kop van een zich oprichtende slang aanraakt en in de linker een olijftak. *Omschrift:* CLEMENTIA · AV GVSTI. Beneden: MDCCXVII.

Franks II. 437. N°. 37.

Van dezen bestaat een variant met de volgende voorzijde *(Franks* II. 436. N°. 36): Rechts gewend borstbeeld van George I, met lang haar, gehuld in geborduurden mantel, die in een knoop op den schouder opgenomen is.

Omschrift: GEORGIVS · D · G · MAG · BR · FR · ET · HIB · REX · F · D. Onder I · C.

K. KAB. Zilver. 46 mM.

38. Op de bemiddeling bij den vrede van Passarowitz. 21 Juli 1718.

Pl. II. N°. 3.

Voorzijde: borstbeeld als bij N°. 35.

Keerzijde: de Koning, staande onder een prachtige tent, wijst met den scepter op een globe. *Omschrift:* PACIS ARBITER. In de afsnede INTER GERMAN : TVRC : ET VENET : AD PASSAROWIZ 1718.

De voorzijden bij de zilveren en koperen exemplaren verschillen eenigszins.

Franks II. 437. N°. 39. Zeer zeldzaam.

TEYLER Zilver. 46 mM.

39. Overwinning van den Admiraal Byng op de Spanjaarden in den zeeslag bij kaap Passaro. 11 Aug. 1718.

Pl. II. N°. 4.

Voorzijde: borstbeeld als bij N°. 35.

Keerzijde: een trophee van scheeps- en wapentuig; in het midden waarvan een hooge zuil, daarop een klein standbeeld, den Koning voorstellende. *Omschrift:* SOCIORVM PROTECTOR. In de afsnede: CLASSE · HISP : DELETA · AD · ORAS · SICILIÆ · 1718.

Deze penning komt voor in goud, zilver en koper, bij elk metaal is de voorzijde verschillend, doch bijna niet noemenswaard. *Franks* II. 439. N°. 42.

TEYLER Zilver. 44 mM.

40. Caroline, Prinses van Wales. 1718.

Voorzijde: het rechts gewend borstbeeld van Prinses Caroline, het haar in een wrong op het hoofd saamgebonden, met krullen over den schouder en gekleed in een gewaad, dat op den schouder met banden versierd is en omhangen met een mantel. *Omschrift:* WILHELMINA : CHARLOTTA : PRIN * WALLIÆ. *)

*) De Prinses van Wales werd somtijds als op dezen penning Wilh. Charlotta genoemd, als Koningin was zij bekend onder den naam van Caroline. Rapin de Thoyras

Keerzijde: een rozenstruik. *Omschrift:* ROSA : SINE : SPINA.
Franks II. 443. N°. 47. Hoogst zeldzaam.
36 mM.

Löchner vermeldt dezen penning niet, doch Franks zegt, dat hij van Crocker is en waarschijnlijk omstreeks 1718 geslagen werd.

Omtrent dit stuk ontving ik van den heer Grueber nog de volgende inlichting:

»Ik schreef dezen penning toe aan Crocker, op grond van de nauwkeurige uitvoering van het onderwerp. Het exemplaar in het Britsch Museum is in een slechten toestand, maar toch scheen mij bovengenoemde opvatting doenlijk. Het ontwerp voor dezen penning bevindt zich niet onder de overige ontwerpen door Crocker gemaakt." (Vertaling.)

41. Vernieuwing der Barth-orde en installatie van de nieuwe ridders. 1725.
Voorzijde: borstbeeld als bij N°. 38 doch zonder draperie.
Keerzijde: de Hertog van Cumberland in vol orde-gewaad staande. *Omschrift:* SPES · ALTERA. In de afsnede ORD · EQVIT · BALN · REST · ET · INSIG · AVCT · MDCCXXV.
Franks II. 463. N°. 75.
K. KAB. Brons. 46 mM.

---

noemt haar Wilhelmina Caroline en houdt in zijn History of England Dl. XX blz. 359 (uitgave van 1757) een lofrede op deze populaire vorstin.

Deze penning bestaat in goud, zilver en koper.

Het minder fraaie costuum van de figuur der tegenzijde vooral, maakt dezen tot den minst artistieken van CROCKER'S penningen.

42. Ter eere van Sir Isaäc Newton.
20 Maart 1726 (27).

Voorzijde: links gewend borstbeeld van Newton, het haar kort, en gekleed in een gewaad met open kraag en met een mantel om de schouders. *Omschrift:* ISAA CVS · NEWTONVS. Onder I · C.

Keerzijde: de wetenschap onder de gedaante eener gevleugelde vrouw, met haar linkerarm op eene tafel leunende. Met de rechterhand houdt zij op de gebogen knie een steenen tafel, waarop door cirkels en lijnen de loop der planeten en kometen volgens Newton's systeem voorgesteld is.

Omschrift: FELIX · COGNOSCERE · CAVSAS. In de afsnede: MDCCXXVI.

Franks II. 469. N°. 83. 52 mM.

Zeer zeldzaam.

Onder GEORGE II.

43. Kroningsmedaille. 11 Oct. 1727.
Pl. III. N°. 5.

Voorzijde: het links gewend gelauwerd borstbeeld van George II, met lang haar,

gekleed in wapenrusting en mantel, die met een knoop op den schouder vastgehecht is. *Omschrift:* GEORGIVS · II · D · G · MAG · BR · FR · ET : HIB · REX. Op de afsnede van den schouder 1 · c.

Keerzijde: de Koning met scepter, rijksappel en ridderorde gezeten op den Sire Edward's Kroningsstoel, wordt door Brittannia gekroond, welke in haar linkerarm een hoorn van overvloed houdt en op de bijlbundels leunt. *Omschrift:* VO LENTES · PER · POPULOS. In de afsnede in twee regels: CORON · XI · OCTOB · MDCCXXVII.

Van dezen penning, zegt Franks, werden 200 exemplaren in goud, 800 in zilver en nog een veel grooter aantal in koper geslagen. *Franks* II. 479. N°. 4.

K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 35 mM.

44. Kroning der Koningin. 11 Oct. 1727. Pl. III. N°. 6.

Voorzijde: het links gewend borstbeeld van Koningin Caroline, het haar versierd met een parelband, over de schouders hangende lokken en het gewaad van voren vastgemaakt met een gesp. *Omschrift:* CAROLINA · D : G · MAG · BR · FR · ET · HIB · REGINA. Op de afsnede van den schouder 1 · c.

Keerzijde: de Koningin (de face) gekleed in koninklijk gewaad, reikt twee naast haar staande vrouwen de handen; de rechtsche stelt »de Godsdienst«, de linksche »Brittannia« voor. *Omschrift:* HIC · AMOR HÆC · PATRIA. Afsnede als N°. 42.
Franks II. 480. N°. 8.
K. KAB. Zilver. TEYLER Zilver. 35 mM.

45. Op het Weener tractaat. 16 Maart 1731.
v. Loon. vervolg. I. pl. VI. N°. 58.
Franks II. 496. N°. 39. 46 mM.
Zeer zeldzaam.

Löchner bemerkt hierbij: »Diese vortreffliche Medaille hat Holtzhey in Holland imitiret; von welchem ich sie auch in der 17e Woche des Jahren 1739 aufgeführet habe." De teekening van bedoelden penning (vergelijk v. Loon vervolg II. pl. VIII. No. 79.) wijkt echter te zeer af om het eene »imitatie« te noemen.

46. Ter eere der Koninklijke familie.
Voorzijde: de tegenover elkander geplaatste borstbeelden van den Koning en de Koningin. *Omschrift:* GEORGIVS · II · REX · ET · CAROLINA · REGI NA. Op de afsnede van den arm des Konings I · C.
Keerzijde: het borstbeeld van den Prins van Wales, omgeven door zes naar de binnenzijde gewende beeltenissen. *Om-*

schrift: FELICITAS IMPERII. en in de afsnede in 6 regels FREDERICVS · P : WALLIÆ · GVLIELMVS · D : CVM BRIÆ · ANNA · CAROLINA · MA RIA · LVDOVICA · PRINCIPES. Op de afsnede van Prins Frederik T. (JOHANN SIGISMUND TANNER.)

Deze penning werd op bevel des Konings geslagen en diende om aan vreemde vorsten te worden gegeven.

Franks II. 500. N°. 47. 70 mM.

Zeer zeldzaam.

NASCHRIFT.

Als naschrift nog het volgende:

I. Medaillonportret van Koningin Anna. 1704.

Omstreeks 1704 werd door CROCKER een medaillon-portret van Koningin Anna vervaardigd, waarvan *Franks* II. 417. N°. 291 de volgende beschrijving geeft:

Het gelauwerd links gewend borstbeeld, het haar met paarlen opgebonden en in lokken naar achter en over den rechterschouder afhangend; gekleed in een gewaad dat op de schouders met linten versierd is en omhangen met een mantel, van voren en op den linkerschouder vastgemaakt.

Dit in lood gegoten en daarna eenigszins gedreven portret, bevindt zich thans in het Britsch Museum en is indertijd waarschijnlijk bestemd geweest om in eene lijst gezet te worden.

Geen keerzijde. 19.5 cM, Uniek.

II. Overlijden van George I. 11 Juni 1727.

Mr. J. DIRKS vermeldt in zijn *Repertorium IIIe deel bl. 69* N°. 352, dat de penning, afgebeeld en beschreven in: *v. Loon, Hedendaagsche penningkunde bl. 73* (zie ook *Franks* II. 474. N°. 92) van CROCKER zou zijn, doch dit is eene vergissing, daar hij vervaardigd werd door JEAN DASSIER, gelijk de naamcijfers op de keerzijde aanduiden.

III. Jernegan's Lottery Medal. 1736.

Deze loterij-penning, door VERTUE in zijne: »*Addenda Manuscript, Britsch Museum* 23. 079. 19. b. aangehaald en door hem aan CROCKER toegeschreven, is volgens *Franks* II. 517. N°. 72, van TANNER, zooals trouwens ook uit de naamcijfers op den penning zelve blijkt. Deze penning is ook aangehaald in: *Weyl. Cat. Fonrobert.* p. 337.

A. J. C. VAN GEMUND.

Haarlem, Maart 1894.

La corporation des ferblantiers à Bois-le-Duc.

(Het blikwerkersgilde te 's-Hertogenbosch.)

J'ai acheté au commencement de cette année à un antiquaire de Bois-le-Duc, un anneau avec 41 méreaux 1) ovales, en cuivre, de $46\frac{1}{2}$—$34\frac{1}{2}$ mM. (muntmeter STEPHANIK), troués et numérotés au revers de N°. 1—41. Le droit porte, en trois lignes, les mots: HET — BLICK / WERCKERS / GILDE 2) gravés au burin. J'attribuais immédiatement ces pièces à Bois-le-Duc à cause de la gravure et de la forme

1) Provenant d'une ancienne famille de cette ville.

2) Bien des exemplaires diffèrent assez par la gravure, c'est pourquoi nous avons fait graver un exemplaire avec la légende fautive: BLICK — WERCKEKS.

des lettres et je ne me suis pas trompé. J'ai appris, grâce à l'obligeance extrême du savant archiviste de cette ville, M. HEZENMANS, que les ferblantiers formaient, comme dit l'article 4 et 15 du *Gildekaart* de 1548 de cette ville, une subdivision de la corporation des marchands *(Kramersgilde)*, car ils furent plutôt considérés comme des marchands que comme des ouvriers. Ils ne formaient pas une corporation à part mais leur association en avait toutes les apparences. Leurs membres n'étaient pas nombreux, d'où le nombre modeste de 41 méreaux. M. DIRKS dans ses »*Noord-Nederlandsche Gildepenningen*". *Deel II, (bl. 1—45)* n'en fait aucune mention.

Chevalier M. A. SNOECK.

Bois-le-Duc, Juillet 1893.

Muntvondst op de Zelhemsche heide.

In het begin van Februari dezes jaars, werd bij het uitrooien der wortelen van een dennenbosch, op de Zelhemsche heide, onder de gemeente Hengelo, een kleine schat zilveren munten gevonden en wel op eene diepte van ± 1 meter beneden den beganen grond. De arbeider die met dit werk bezig was, stootte met zijne spade op iets hards, dat hem belette daardoor heen te komen en dat, zooals later bleek de munten waren.

Door deze ruwe handeling werden, naar wij vernamen, eenige munten geheel verbrokkeld en ontvingen wij slechts die, welke niet geleden hadden, te zamen 433 stuks bedragende, bestaande uit 155 verschillende soorten.

De toestand waarin de stukken zich bevinden, mag over het algemeen goed genoemd worden en levert ons het bewijs, dat zij niet zeer lang

in omloop geweest kunnen zijn, voor dat zij aan den schoot der aarde werden toevertrouwd. Aangezien de jongste munt het jaartal 1499 draagt, meenen wij de gevolgtrekking te mogen maken, dat deze kleine schat reeds zeer in het begin der 16e eeuw verborgen werd.

Bij NIJHOFF *) zien wij dat na het overgaan van Arnhem op den 6en Juli 1505, ook de steden Doesburg, Lochem en Grol in handen van Philips den Schoone zijn gevallen, waaruit men nagenoeg met zekerheid kan besluiten, dat deze schat in dat jaar begraven werd, aangezien de Zelhemsche heide juist tusschen deze drie steden gelegen is.

Ook is het bijna aan geen twijfel onderhevig of de munten zijn het eigendom van een Geldersch ingezetene geweest, daar toch Gelderland door 135 stuks vertegenwoordigd wordt, terwijl er van Overijssel en Kleef, beide aangrenzende landen, van het eerste 48 en van het laatste 57 stuks in deze vondst voorhanden zijn.

Het voorkomen van een achttal onbeschreven Nederlandsche munten, zoowel als dat van eenige variëteiten, maakt het, meenen wij, wenschelijk een klein verslag van deze vondst in de volgende regelen te geven.

---

*) NIJHOFF, *Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland. Dl. VI[1], blz. LXXX.*

Gelderland.

No.	ARNOLD 1423—1473.	Stuks.
1.	Dubbele groot. *v. d. Chijs pl. XI n°. 19*	1
	KAREL DE STOUTE 1473—1477.	
2.	Dubbel vuurijzer A°. 1474. Variëteit met slechts één ster in de afsnede. ✣ KAROLVS ‡ DEI ‡ GRA ‡ DVX ‡ BVRG ‡ GEL *Keerz.:* × SALVVM ‡ FAC ‡ POP × VLV ‡ AVV ‡ DNE 1475	
	Vergelijk *v. d. Chijs pl. XII n°. 9*.	1
3.	Vuurijzer A°. 1475. Variëteit: ✣ KARO LVS ⁂ DEI ⁂ GRA ⁂ DVX ⁂ ⚜ ⁂ BVRG ⁂ GELRE en met eene afsnede onder den leeuw. *Keerz.:* ✣ BENEDIC ‡ HERE DITATI ⁂ ⚜ ⁂ AVE ⁂ 1475 ✱	
	Vergelijk *v. d. Chijs pl. XII n°. 11.*	1
	KAREL VAN EGMOND (minderjarig).	
	Stuivers op last van Catharina van Gelder geslagen.	
4.	Stuiver A°. 1478. *v. d. Chijs pl. XIV n°. 2.*	12
5.	id. id. Variëteit: ✣ KAROL ⁂ DVX ⁂ GEL ⁂ IVL ⁂ Z CO ⁂ V ⁂ ⁂ Vergelijk *v. d. Chijs pl. XIV n°. 2*	1
	transporteeren . . .	16

No.		Stuks.
	per transport . . .	16
6.	Stuiver A°. 1478. Variëteit: ✣ KAROL ⁂ DV✲ ⁂ GEL ⁂ IVL ⁂ Z CO ⁂ ƷV *⁂*	
	Vergelijk: *Revue Belge 1892 n°. 258.*	1
7.	Stuiver A°. 1478. Variëteit: *Voorzijde* gelijk de voorgaande. *Keerz.:* De leeuwen in tegenovergestelden zin geplaatst. ANNO ⁂ — DNI ⁂ M — ⁂ CCCC * — LXXVIII	
	Vergelijk: *Revue Belge 1892, n°. 258.*	1
8.	Stuiver A°. 1478. Variëteit: ✣ KAROL ⁂ DV✲ ⁂ GEL ⁂ IVL ⁂ Z CO ⁂ ƷV ⁂ *Keerz.:* de leeuwen als op den voorgaanden stuiver. ANNO ⁂ — DNI ⁂ M — *CCCC ⁂ —LXXVIII	
	Vergelijk *Revue Belge 1892 n°. 258.*	1
9.	Stuiver A°. 1478. Variëteit: ✣ KAROL ⁂ DV✲ ⁂ GEL ⁂ IVL ⁂ Z ⁂ CO ⁂ ƷV	
	Vergelijk *Revue Belge 1892 n°. 258.*	1
10.	Stuiver A°. 1479. *id.* *id.* *n°. 259.*	2
11.	id. id. Variëteit: ANNO ⁂ — DNI ⁂ M — ⁂ CCCC ⁂ — LXXIX*	
	Vergelijk *Revue Belge 1892 n°. 259.*	1
12.	Stuiver A° 1480. *Revue Belge 1892 n°. 261.*	8
13.	id. id. Variëteit: ANNO ⚜ — DNI ⚜ M — ⚜ CCCC — ⚜ LXXX	
	Vergelijk *Revue Belge 1892 n°. 261.*	4
	transporteeren . . .	35

No.		Stuks.
	per transport . . .	35
14.	Stuiver A°. 1480. *Voorz.:* ✠ KAROL ⁑ DV⁑ ⁑ GEL ⁑ IVL ⁑ Z CO ⁑ ZV *Keerz.:* ANNO ⁑ —DNI ⁑ M— ⁑ CCCC ⁑ — ⁑ LXXX⁎ Onbeschreven.	2
15.	Stuiver A°. 1480. *Voorz.:* ✠ KAROL ⁑ DV⁑ ⁑ GEL ⁑ IVL ⁑ Z ⁑ CO ⁑ ZV *Keerz.:* ANNO —DNI ⁑ M — ⁑ CCCC ⁎— ⁑ LXXX Onbeschreven	1
	MAXIMILIAAN EN PHILIPS 1482—1492.	
16.	Groot. *v. d. Chijs pl. XIII n°. 10* . . .	1
17.	Stuiver. *id. id. XIV n°. 2.* . . .	1
	KAREL VAN EGMOND 1492—1538.	
18.	Vuurijzer. *v. d. Chijs pl. XVI n°. 11* .	1
19.	Dubbele stuiver. A°. 1496. *v. d. Chijs pl. XVI n°. 20*	2
20.	Stuiver. *v. d. Chijs pl. XXX n°. 9* . .	9
21.	id. *Revue Belge 1892 n°. 394* . .	11
	Wij beschouwen het als een zeer belangrijk feit, dat alleen de stuivers van dit type in deze vondst voorkomen, die zooals wij reeds zeiden vermoedelijk omstreeks 1505 aan den schoot der aarde is toevertrouwd.	
	Hierdoor toch wint ons beweren, (zie *Revue Belge 1892* p. 126 en vol-	
	transporteeren. . . .	63

No.		Stuks.
	per transport . . .	63
	gende) dat dit de eerst geslagen stuivers zouden zijn zeer veel in kracht, ja wij zouden bijna zeggen, wordt het volkomen bevestigd, aangezien de jongste munt dezer vondst het jaartal 1499 draagt.	

Nijmegen.

22.	Halve stuiver A°. 1484. *De Voogt n°. 9.*	1
23.	id. id. 1486. *id. n°. 11c.*	4
24.	id. id. 1488. *id. n°. 12.*	1

Zutphen.

25.	Albus A°. 1480. *v. d. Chijs pl. VI n°. 1.*	51
26.	Halve albus A°. 1479. Type als de geheele. *Voorz.:* MONE' ❀ NOVA — ❀ ȝVT PhANES' *Keerz.:* AN' ❀ D' — M ❀ CC — CC ❀ L — XXIX Onbeschreven	5
27.	Halve albus A°. 1480. *Voorz.* gelijk aan den voorgaande. *Keerz.:* AN'❀D'-M❀CC-CC❀L-XXX Onbeschreven . . .	8
	transporteeren . . .	133

No.		Stuks.
	per transport . . .	133

Arnhem.

28. Groot of Oirtstuiver met de gothische M, type als de grooten van Maria van Bourgondië, en Maximiliaan en Philips.
Voorz.: in een compartiment van vier dubbele bogen en hoeken de gothische letter: M. ✾ MONETA ✶ MATRICI ✶ ECCE
Keerz.: gebloemd kruis. ✾ MONETA ✶ NOVA ✶ TERNEMENS' Onbeschrev. 1
Geslagen volgens de ordonnantie van het jaar 1491. Zie *v. d. Chijs blz. 114.*
29. Halve groot? *Voorz.:* gevoet kruis waarop het wapen met den Oostenrijkschen balk rust. ✣ MONETA ✶ NOVA, schildje met het Arnhemsche wapen, TERNEMENS'
Keerz.: gedeeld wapenschild, 1 de Oostenrijksche balk, 2 de Geldersche leeuw SANCTVS ✶ EVSEBIVS ✶ MAR TIR Onbeschreven 1
De aanwezigheid van het Oostenrijksche wapen laat, meenen wij, geen twijfel over, of ook deze munt is tijdens de regeering van Maximiliaan en Philips geslagen.

	transporteeren	135

No.	*Van der Chijs.* Pl.	No.	Stuks.
per transport. . .			135
Holland.			
PHILIPS DE GOEDE 1433—1467.			
30. Vierlander	XIV	11	1
31. Halve vierlander.	»	12	1
MARIA VAN BOURGONDIË 1477—1482.			
32. Dubbel vuurijzer A°. 1482.	XV	8	1
33. Groot A°. 1480	XVI	18	1
MAXIMILIAAN EN PHILIPS 1482—1496.			
34. Dubbele stuiver	XVIII	15	1
35. Halve stuiver.	»	19	1
36. Dubbele griffioen A°. 1487.	»	22	1
37. id. id. „ 1488.	XIX	23	1
38. Griffioen	»	24	1
39. Vuurijzer A°. 1492	XXII	16	1
Utrecht.			
RUDOLF VAN DIEPHOLT 1431—1455.			
40. Groot	XIV	8	1
41. id.	»	9	1
transporteeren. . .			147

No.		Van der Chijs. Pl.	No.	Stuks.
	per transport. . .			147
	DAVID VAN BOURGONDIË 1455—1496.			
42.	Groot A°. 1473	XVII	21	3
43.	Dubbele groot A°. 1477 . .	XVIII	24	2
44.	id. id. „ 1477 . .	»	25	1
45.	id. id. „ 1478 . .	»	26	7
46.	id. id. „ 1478 . .	»	27	2
47.	id. id. „ 1479 . .	»	28	3
48.	Stuiver, A°. 1487. Variëteit met: MEME — TO ONE — DAVID — 1487	XVIII	33	2
49.	Halve stuiver, A°. 1494. Variëteit met: FIAT — MISE — RIGOR (OR aaneen) — TVT ✠ D. Vergelijk. . . .	XIX	39	1
50.	Stuiver	XIX	43	1
51.	Groot	XX	56	1
52.	id.	»	60	4
	Overijssel.			
	MUNTEN DER DRIE STEDEN MET AFZONDERLIJKE STADSNAMEN.			
53.	Stichtsche stuiver A°. 1488.	IX	2	1
54.	Halve Stichtsche stuiver A°. 1488.	X	4	17
	transporteeren. . .			192

No.		Van der Chijs. Pl.	No.	Stuks.
	per transport. . .			192
55.	Kwart Stichtsche stuiver, A°. 1488. Type als de stuiver. *Voorz.:* MON'-NOVA'-DAVE' *Keerz.:* ANN—O ⋆ DN—M ⋆ CC—CC88. Onbeschreven. .			8
56.	Kwart Stichtsche stuiver, Variëteit met: MON'—NOVA —DEVE. Onbeschreven . .			3
57.	Halve Stichtsche stuiver, A°. 1488.	x	5	6
58.	Kwart id. id. A°. 1488. Type als de stuiver. *Voorz.:* MON' — NOV' — CAMP' *Keerz.:* ANN—O ⋆ DN—M ⋆ CC—CC88. Onbeschreven.			3
59.	Halve Stichtsche stuiver A°. 1488 Variëteit: o MONE' — o NOV' o — ȝWOL' *Keerz.:* ANN — O ⁝ DN — M ⁝ CC—CC o 88..... Vergelijk	x	6	1
60.	Kwart Stichtsche stuiver A°. 1488. Type als de stuiver. *Voorz.:* ·MON'— ·NOV'ȝ· — ·WOLL *Keerz.:* AN — DNI — MCC— CC 88..... Onbeschreven			2
	transporteeren. . .			215

No.		*Van der Chijs.* Pl.	No.	Stuks.
	per transport. . .			215
	Deventer.			
61.	Halve stuiver A°. 1488. . .	XII	24	1
	Kampen.			
62.	Dubbele groot.	XV	8	1
63.	id. id.	»	9	3
64.	id. id.	»	10	2
	Friesland.			
	BOLSWARD.			
65.	Stuiver A°. 1478 Variëteit met: ANNO — DNI o M — CCCCC o L — XXVIII Vergel.	IV	8	1
	LEEUWARDEN.			
66.	Schellink A°. 1487. Type als *van der Chijs* pl. V n°. 3. *Voorz.:* ✠ MONETA × NO — LEWERDEN *Keerz.:* ANNO — DOMI — NI × MC—CCC87. Onbeschrev.			4
	SNEEK.			
67.	Schellink A°. 1492	V	3	1
	Groningen.			
68.	Jager A°. 1472	XI	63	1
	transporteeren. . .			229

No.		*Van der Chijs.* Pl.	No.	Stuks.
	per transport. . .			229
69.	id. id. 1476	XII	67	1
70.	Dubbele jager A°. 1472 . .	XIX	24	1
71.	Stuiver A°. 1485	XII	74	2
72.	id. id. Variëteit met: ✣ MONETA o NOV — G — GRONIGES *Keerz.:* Binnen omschrift: TM—CCC—CLX—XXV Buiten omschrift: SIT o N— OME o D - OMIN - DNC o T Vergelijk	»	76	1
73.	Stuiver A°. 1486. Variëteit: MO : NOVT — G — GRONI GES. Vergelijk.	XII	75	3
	Brabant.			
	PHILIPS DE GOEDE 1427—1467.			
74.	Vierlander	XV	8	5
	KAREL DE STOUTE 1467—1477.			
75.	Dubbele stuiver	XVII	3	1
76.	Vierlander	»	4	2
77.	Dubbel vuurijzer A°. 1474.	»	7	1
78.	Half vuurijzer A°. 1475 . .	»	8	1
	transporteeren. . .			247

No.		Van der Chijs. Pl.	No.	Stuks.
	per transport. . .			247
	MARIA VAN BOURGONDIE 1477—1482.			
79.	Dubbel vuurijzer A°. 1478.	XVII	2	1
80.	Vuurijzer A°. 1481. Variëteit: ✠ MARIA : DEI : G : DV CISS : BG : BRAB : Z : LIM *Keerz.:* ✠ BENEDIC : HEREDITATI : TVE : A ⁝ 1481. Vergelijk	XVIII	3	1
	MAXIMILIAAN EN PHILIPS. 1482—1496.			
81.	Dubbele griffioen A°. 1487.	XIX	14	1
82.	id. id. id. Variëteit: ♛ MO o ARGT' o RO o RG o Z o PHI o ARDV o AV o BG o B *Keerz.:* ✠ SALVV o FAC o DNE o PPLM o TVV o 1487 Vergelijk . . .	»	»	1
83.	Griffioen	»	15	2
84.	id. Variëteit: ♛ DE NARI o SIMPLEX o NOIAT o GRIFON' Vergelijk . . .	»	»	1
85.	Zesgrootstuk	»	17	2
	transporteeren. . .			256

No.	*Van der Chijs.* Pl.	No.	Stuks.
per transport. . .			256
86. Vuurijzer A°. 1492. Variëteit: ✣ PhS + TRCHIOV✲ + TVSTRIC + BVRGVNDIC + BRTBTNT *Keerz.*: BENEDIC + hERE DITTTI + TVE + TNNO + DNE + 1492. Vergelijk . . .	XIX	9	3
86* Halve stuiver	XX	19	1
Vlaanderen.			
LODEWIJK VAN MALE 1346—1384.			
87. Groot met den leeuw. *Gaillard.* .	219		3
PHILIPS DE STOUTE 1384—1404.			
88. Groot. *Deschamps de Pas*	19		2
JAN ZONDER VREES 1404—1419.			
89. Groot. *Deschamps de Pas*	32		1
PHILIPS DE GOEDE 1430—1467.			
90. Dubbele groot. *Deschamp de Pas.*	41		6
91. Vierlander	48		3
92. Halve vierlander.	49		1
KAREL DE STOUTE 1467—1477.			
93. Dubbele groot.	65		4
94. Groot	66		2
transporteeren. . .			282

No.		No.	Stuks.
	per transport. . .		282
	MARIA VAN BOURGONDIË 1477—1482.		
95.	Dubbel vuurijzer A°. 1478.	86	1
	MAXIMILIAAN EN PHILIPS 1482—1494.		
96.	Vuurijzer	3	1
	Henegouwen.		
	PHILIPS DE GOEDE 1433—1467.		
97.	Vierlander. *Chalon*	163	2
	Luik.		
	LODEWIJK VAN BOURBON 1456—1482.		
98.	Half vuurijzer. *de Chestret*.	357	3
	JAN VAN HOORNE 1484—1505.		
99.	Dubbel vuurijzer.	392	1
100.	Kwart stuiver A°. 1489	410	2
101.	Stuiver A°. 1489. Variëteit: SI ⋆ DVS'Ω — OBSΩS — ΩOΠ'Ω — OS 1489. Vergelijk	415	3
	Kleef.		
	JAN I 1445—1481		
102.	Zwanengroot. *Grote Münzstud. B V n°. 83*		3
	transporteeren. . .		298

No.		No.	Stuks.
	per transport. . .		298
103.	Groot. *Grote Münzstud B V n°. 84.*		1
104.	Id. *Mader D IV blz. 171 n°. 9.*		3
105.	Id. A°. 1475. *Grote Münzstud. B V n°. 86.*		2
106.	Kwart groot. *Grote Münzstud. B V n°. 88.*		3
107.	Dubbele groot. *Grote Münzstud. B V n°. 90.*		5
108.	Groot. Type als de dubbele, doch van Wesel. IOHS ·DVX ·CLIVE ·Z CO' ·MARK. Keerz. als de dubbele. MONE– NOVT–WEST–LIE · ·		1
	JAN II 1481—1521.		
109.	Dubbele groot. A°. 1482. *Cat. Thomsen n°. 6137.*		3
110.	Zwanengroot. A°. 1482. *Verg. Grote Münzstud B V n°. 83*		2
111.	Zwanengroot. A°. 1485. *Verg. Grote Münzstud B V n°. 83*		12
112.	Zwanengroot van Wesel A°. 1485. *Mader Dl. IV blz. 172 n°. 13.*		7
113.	Zwanengroot van Wesel. A°. 1486. *Mader Dl. IV blz. 172 n°. 13.*		2
114.	Groot van Wesel. A°. 1489. *Revue Belge 1887 n°. 31*		1
	transporteeren. . .		340

No.		Stuks.
	per transport. . .	340
115.	Groot A°. 1490. *Cat. Thomsen n°. 6138.*	5
116.	Groot van Wesel A°. 1490.	1
117.	Dubbele groot A°. 1492.	1
118.	» » van Wesel A°. 1492. *Cat. Thomsen n°. 6140.*	3
119.	Halve groot A°. 1496. *Revue Belge 1887 n°. 32.*	2

Gulik.

WILLEM IV 1475—1511.

120.	Groot van Mülheim. *Cat. Thomsen n°. 6171.*	3

Meurs.

VINCENT 1448—1493.

121.	Groot. A°. 1467? *Voorz.:* vierveldig wapen, 1 en 4 Meurs, 2 en 3. Saarwerden. Binnen omschrift: VINC'o C.O'o MOE··oE.oS ⁂. Buiten omschrift: ✣MONETA:NOVA: MOERSSENC' *Keerz.:* gevoet kruis. ANO—DMCC—CCL—X··; omgeven door een rand van twaalf schildjes met de dubbele arend van Saarwerden. *Revue Belge 1887. pl. II. n°. 1.*	1
	transporteeren. . .	356

No.		Stuks.
	per transport. . .	356
	Abdij Essen.	
	SOPHIA VAN GLEICHEN 1459—1489.	
122.	Groot. *Voorz.:* een zittende leeuw een drieveldig wapenschild houdende, 1 links klimmende leeuw, 2 dwarsbalk en 3 geruit. ✣ SOPHIA * DE * GELICHE * ABBA' * ESSE *Keerz.:* geopend, versierd kruis, in het hart: R, in de hoeken E—S S—E. Omschrift: MOR' — ROVA — ESSE—DIE. Onbeschreven ?	2
	Stad Nuis.	
123.	Dubbele groot A°. 1492. *Appel Dl. IV n°. 2245*	6
124.	Halve groot. *Cat. Thomson n°. 6092.*	1
	Bisdom Keulen.	
	ROBERT VAN DE PALTZ 1463—1478.	
125.	Groot van Deutz. *Cat. Garthe n°. 5237.*	1
	HERMAN VAN HESSEN 1478—1508.	
126.	Groot van Deutz. *Cat. Garthe n°. 5244.*	1
127.	id. *Voorz.:* Petrus met kruisstaf en sleutel, voor hem het vierveldig wapen. H'A' * EP' * AO — LO' * D* * WE	
	transporteeren. . .	367

No.		Stuks.
	per transport. . .	367
	Keerz.: geopend, versierd kruis, in het hart een zespuntige ster, in de hoeken 2. zespuntige sterren en twee leeuwen. Omschrift na een leeuwenschildje: MO—Ω⋆ΩOV—WƐR—ƐΩSI	5
	Stad Keulen.	
128.	Rader albus. *Grote Münzst. B V n°. 143.*	1
	Stad Aken.	
129.	Groot A°. 1499. *Zeitsch. für Num. 1875 pl. IV n°. 36*	2
	Trier.	
	JAN VAN BADEN 1458—1483.	
130.	Halve rader albus.	1
	Paltz.	
	FREDERIK 1459 - 1480.	
131.	Rader albus van Bacharach. *Grote Münzst. B V n°. 45*	3
	Hessen.	
	HENDRIK 1458—1483.	
132.	Groot. *Grote Münzst. B V n°. 98* . .	1
	Stad Dortmund.	
133.	Groot. *A. Meijer. Die Münzen der Stadt Dortmund n°. 48'*	2
	transporteeren. . . .	382

No.		Stuks.
	per transport. . .	382
134.	Groot. *A. Meijer. n°. 49c*	3
135.	Groot. *A. Meijer. n°. 50a*	6
136.	Halve groot. Variëteit: SANCTVS · REINOLDVS · MARTIR *Keerz.:* + MONETA * NOVA * TRE MONIENS *Verg. Meijer n°. 51*	1
137.	Halve groot. *A. Meijer. n°. 58*	2
138.	Kwart groot. *Verg. Meijer n°. 59* . .	5

Bisdom Munster.

HENDRIK VAN SCHWARZBURG
1466—1496.

139.	Halve schilling. *Grote Münzstud B I n°. 83*	2
140.	Halve schilling. *Grote Münzstud B I n°. 85b*	1

Oost-Friesland.

ENNO I 1466—1491.

141.	Groot A°. 1483. *Cat. Knyphausen n°. 6334*.	5
142.	Halve groot A°. 1483. *Voorz.:* harpijenschild waarboven een ster. * ENNO o COM o FRIE o OGIENTAL	
	transporteeren. . .	407

No.		Stuks.
	per transport. . . .	407
	Keerz.: op een kruis een schild met een links klimmende leeuw DA o PA — CE o DNI — IN o DIE — NRI o 83. Onbeschreven	1
143.	Groot A°. 1488. *Cat. Knyphausen n°. 6335*	1
144.	Groot A°. 1488. Variëteit: AN'M — CCCC — LXX — XVIII	1

Jever.

EDO WIEMKEN 1468—1511.

145.	Groot A°. 1485. *Verg. Grote Blätter für Münzk. II n°. 325*	1
146.	Groot A°. 1486. *Verg. Grote Blätter für Münzk. II n°. 325*	1
147.	Halve groot A°. 1485. Type als van bovenstaande grooten. *Voorz.:* EDO o WIMK o CAPITAL o IEV *Keerz.:* ANNO — DNI o M — CCCCL — XXXV.	1

Oldenburg.

GERARD 1440—1483.

148.	Groot. *Grote Münzstud V n°. 136* . .	6

Lippe.

BERNHARD 1431—1511.

149.	Groot. *Voorz.:* onder een helm het	
	transporteeren. . .	419

No.		Stuks.
	per transport. . .	419
	wapen van Lippe. NOBILIS * BE — RNDI * C * LIPPA *Keerz.:* geopend kruis in de hoeken. B — H — D — L MONE — NOVA — LEME — GENS'	1

Bohemen.

WLADISLAUS II 1471—1516.

150.	Groot van Praag. *Cat. Thomsen nº. 7940*	1

Stad Bologna.

151.	Bianco. *Cat. Thomsen nº. 2305*	1

Dombes.

PETRUS II 1482—1503.

152.	Blanc. *Poey d'Avant pl. CXV nº. 2*	1

Engeland.

HENDRIK VI 1422—1461.

153.	Groat van Londen. *Cat. Thomsen nº. 9694*	3

EDUARD IV 1461—1483.

154.	Groat van Londen. *Cat. Thomsen nº. 9709*	1

Portugal.

ALPHONS V 1438—1481.

155.	Real meio. *Teixeira pl. X nº 9*	2
	Onleesbaar.	4
	Totaal	433

Leiden, Maart 1894. TH. M. ROEST.

LE CHEVALIER DE STUERS.

In memoriam.

GUSTAVE-LAMBERT-EMMANUEL-JOSEPH-MARIE, CHEVALIER DE STUERS, chevalier de l'Ordre de Léopold, décoré de la croix civique de 1re classe, officier de l'Ordre de la Branche Ernestine de Saxe; chevalier de 3me classe de l'Ordre de l'Aigle Rouge, né à Ypres, le 26 juillet 1829, vient de mourir à Bruxelles, à la suite d'une longue maladie, le 10 mars 1894, agé de près de soixante cinq ans.

Après avoir pendant huit années fait partie, en qualité d'attaché et de secrétaire, des légations de Belgique à Berlin et à Constantinople, M. DE STUERS quitta la carrière diplomatique pour s'occuper plus spécialement de politique intérieure. Il fut successivement conseiller communal — poste qu'il occupait encore à sa mort — et échevin de la ville d'Ypres, qu'il représenta quelque temps au conseil provincial. Il adorait

la vieille cité Yproise, dont il était fier, aussi lui a-t-il laissé divers legs importants ayant pour objet soit des oeuvres de bienfaisance, soit la restauration de quelques monuments publics »Les obsèques du CHEVALIER DE STUERS, »à Ypres, veut bien nous écrire M. l'écuyer A. »MERGHELYNCK, furent dignes d'un de nos pre»miers citoyens."

M. DE STUERS était un amoureux d'arts; comme numismatiste il réunissait, avec activité, les séries concernant Ypres et les médailles de VAN BERCKEL. Si nos renseignements sont exacts il aurait fait don de ses collections au Musée de sa ville natale.

Membre de la société royale de numismatique de Belgique depuis environ quatre ans, il avait été élu membre étranger de la Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde le 18 juin 1893.

A. DE WITTE.

Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap in ruiling ontvangt.

Revue belge de numismatique, publiée sous les auspices de la Société royale de numismatique. Direction: rue du Trône 60, rue de l'Aqueduc 19 et rue du Trône 49, Bruxelles.

50e année (1894), 1e livraison:

Les monnaies de Trèves pendant la période carolingienne (suite et fin), par M. P. BORDEAUX.

Recherches numismatiques (deuxième article), par M. A. DE WITTE.

L'œuvre du medailleur NICOLAS BRIOT en ce qui concerne les jetons (suite), par M. J. ROUYER.

Jean Lotin, hydrographe brugeois, par M. le Bon JEAN BETHUNE.

Annuaire de la Société française de numismatique. Rédaction: M. A. DE BELFORT à Charnay par Macon (Saône-et-Loire).

Livraison novembre-décembre 1893:

Essai de numismatique luxembourgeoise (suite et fin), par M. R. SERRURE.

Les monnaies de Louis 1er d'Anjou frappées à Avignon (1382), par M. Roger Vallentin.
Sceau de plomb du XIII siècle au nom du métropolitain Cyrille, par M. Alexis Oreschnikow.

Livraison: janvier-février 1894:

Les gros de 20 deniers tournois dits florettes, frappés par Charles VI d'après les documents officiels, par M. le comte de Castellane.
Remarques sur le rapport de l'or à l'argent au XIXe siècle par M. Paul Bordeaux.
Monnaies mérovingiennes (Eberdunum, Redonis, Novus vicus) par M. A. de Belfort.

Rivista italiana di numismatica, publicata per cura della Società numismatica italiana. Redazione: via Filodrammatici 10, Milano. — Anno VI (1893). fascicolo IV:

Papadopoli Nicolò. Monete italiane inedite della Raccolta Papadopoli (Continuazione). N. III.
Bahrfeldt. M. Di una contraffazione forse eseguita nell' Italia settentrionale.
Morsolin Bernardo. Due medaglie vicentine inedite.
Motta Emilio. Documenti visconteo-sforzeschi per la storia della Zecca di Milano (Continuazione). Parte II: periodo Sforzesco.
Sambon Arturo. G. Tre monete inedite di Carlo III di Durazzo.
Idem. Statero d'oro di Posidonia.
Comandini Alfredo. Medaglie italiane del 1890.

Revue Suisse de numismatique, publiée par le comité de la Société Suisse de numismatique. Rédaction: rue de la Cité 20. Genève.
3me année (1893), livraisons V et VI.

Vallentin, Roger. — Les manuscrits de l'Avignonais Gaucher—Blégier.
Wavre, W. — Reprise du monnayage à Neuchâtel en 1789 (avec 1 pl.).

LADÈ, Dr. A. — Le trésor du Pas-de-l'Echelle (avec 7 pl.).
MAYOR, J. — Contribution à la sigillographie de l'ancien diocèse de Lausanne (Appendice).
M. — Médailles suisses frappées en 1893 (avec 1 pl.).

In de verzameling CUYPERS VAN VELDHOVEN, berustende in het Rijks Archief te 's-Hertogenbosch, is een uittreksel uit de notulen van den Raad der stad Bergen-op-Zoom, betreffende den Officiers-penning. (Zie *v. Loon, dl. II. bl. 151.)*

»In de Vergadering van X Jan. 1623 is »geresolveerd een gouden penning te distri»bueren aan de weledele Heeren JH^{N} WIL»LEM VAN NASSAU, HUIJGENS, FEIJLIN»GEN, DUIJCK en DE BYE en aan de »Cullonels MORGAN, FAMARS en LOKEREN. »In die van 18 April aan de Kapt. der Bur»gerijen een gouden te geven en de luitenants »ieder een zilveren."

M. A. S.
H.

Vervalschte Raadspenningen van Zierikzee.

Nu wij met zekerheid weten, dat de geelkoperen penningen van Zierikzee 1) van het jaar 1585, raadspenningen zijn, is het misschien niet onaardig, eens bijeen te schrijven, wat er tijdens den loop van hun bestaan met die penningen alzoo is gebeurd. Eenige uittreksels uit het Alphabetisch Register van de Raadsnotulen, 2) die mij zoo welwillend door den heer P. D. DE Vos te Zierikzee zijn medegedeeld, zullen mij hierin behulpzaam zijn.

De oudst bekende Raadspenningen van die stad dagteekenen van 1549. 3) Deze stukjes zijn van lood en hebben evenals de penningen van 1585, op de voorzijde, de letters S·P·Q·Z

1) Zie Ned. Tijdschr. voor Munt- en Penningkunde 1893, blz. 48.

2) Alphabetisch Register van de Raadsnotulen te Zierikzee, loopende van 1528 tot 1806.

3) Zie »Zeeuwsche loodjes« pl. III, No. 8.

tusschen twee lijnen, daarboven ⋄3⋄st⋄, terwijl onderaan het jaartal wordt vermeld. De keerzijde wordt geheel door het wapenschild der stad ingenomen.

Mij zijn slechts twee exemplaren van dit zeldzame loodje in handen gekomen. Daar er behalve de penningen van 1549 en 1585 geen andere meer bekend zijn, is het aan te nemen, dat het stukje van 1549 vele jaren in omloop zal zijn geweest. In het Alph. Register vindt men, op 27 Nov. van het jaar 1570, voor het eerst iets van deze loodjes opgeteekend. Wij lezen daar, dat er bij den Raad het voornemen bestond, om het uitkeeren van loodjes aan de *presente leden* af te schaffen.

Wat was de reden van dezen maatregel, die zeker wel een zeer geldige moet zijn geweest, dat men zoo eensklaps met een bestaande gewoonte wenschte te breken. Nu, de zaak was dan ook gewichtig, immers de Edele Heeren waren tot de ontdekking gekomen, dat hunne Raadspenningen werden vervalscht, dat *deselven wierden* gecontrefeit (sic) zooals het register vermeldt. Invloed op het afschaffen van het presentiegeld zelve had de te nemen maatregel evenwel niet, want *men zou nu voortaan geld in plaats van loodekens* gaan uitreiken. Of men nu inderdaad geen loodjes meer heeft rondgedeeld, daarvan spreekt het Register niet, maar in ieder geval is men spoedig weer tot

de oude gewoonte teruggekeerd, want reeds 4 jaren later, dus in 1574, hoort men er weer van, als er bepaald wordt, dat *men aan hem die absent is of te laat komt in den Raad, na de propositie, geen loodje zal distribueeren.* Ongeveer een maand later vindt men deze aanhaling nog eens veel uitvoeriger in het Register opgeteekend, wel een bewijs dat ook in Zierikzee, evenals dat in Middelburg het geval was, het bijwonen van de Raadsvergaderingen niet tot de aangenaamste bezigheden der inwoners behoorde en vele leden eenvoudig wegbleven.

Nu het was dan ook oorlogstijd; reeds in 1572 door de Zeeuwen belegerd, werd Zierikzee in 1575 opnieuw aan een beleg blootgesteld, zoodat de stadsfinanciën wel in geen bloeienden staat zullen hebben verkeerd. Geen wonder dat de Zierikzeesche raadsleden zich liever zooveel mogelijk aan al die drukkende geldzorgen onttrokken. Maar voor ons doel blijkt het uit beide aanhalingen duidelijk, dat het gebruik van Raadspenningen in ieder geval weer in werking was gesteld. Wij springen nu eenige jaren over, drukkende, spannende jaren voor de stad, om in 1585 weer iets van de Raadspenningen opgeteekend te vinden. Het was helaas over hetzelfde feit van 1570, dat men zich ook nu weer te beklagen had. De Raadspenningen waren gebleken op nieuw

nagebootst en dus vervalscht te zijn. Nu besloot de Raad toch eens beter en meer afdoend te handelen, vandaar dat er den 5den April van dat jaar bepaald werd *om den stempel van de loodekens te veranderen.*

In mijne verzameling zijn drie variëteiten van het Raadspenningje van 1585 aanwezig. N°. 1 is van lood, en heeft overal stippen tusschen de woorden. N°. 2 is aan het vorige gelijk, doch van geel koper. N°. 3 heeft ruitjes in plaats van stippen tusschen ⁘3⁘S^{T}⁘.

Dit laatste penningje, eveneens van geel koper, is zoo zeldzaam, dat ik er nog geen tweede exemplaar van heb ontmoet.

Zoo er dus uitvoering is gegeven aan het besluit om eene verandering in den stempel te bewerkstelligen, dan heeft deze slechts in het veranderde jaartal bestaan, want geen vernieuwde stempel, is zoover ik weet, op het Raadsbesluit gevolgd.

Ik vermoed dat de conterfeiters spoedig zullen zijn ontdekt, en dat men het toen voldoende vond, om slechts het jaartal en het metaal te veranderen. Het looden penningje van 1585, waarvan er ook nog een ex. in de verzameling Stephanik op het Rijksmuseum (Cat. N°. 3931) voorhanden is, en het geelkoperen met de ruitjes, zullen waarschijnlijk proefslagen zijn geweest.

Niet alleen in Zierikzee, maar ook in andere

plaatsen van ons vaderland, zijn de Raadspenningen het mikpunt voor de conterfeiters geweest, en trachte men daarna deze nagebootste en vervalschte stukjes in omloop te brengen. Dat had o. a. in 1595 te Groningen plaats.

Mr. H. O. FEITH deelt in de »Bijdragen tot de geschiedenis en oudheidkunde van Groningen, deel X," een zeer merkwaardigen brief mede, die geadresseerd is aan den *Walgeboern, heern, hern* EDZARDT *Grave und heer tho Oistfrieslandt, etc., unssen Genadigh Heeren,* en die over dit onderwerp handelt.

Wij vernemen daaruit, dat *de raedsteekenen der unsze voersaetern voer voele afgeloepen jaeren ende wij tegenwuerdich als noch wegen unsz stadt hebben laeten munten, van een quidam, nageconterfeytet ende bij groete quantiteit van oever Eemsze, als wij neet anders koenen presumeeren, in desze quartieren overgesunden worden zijn.*

Deze valsche raadsteekenen, *vulgo loot geheten,* waren bij *unszre Borgeren voer weinigh dagen, aleer de falschheit sich geoepenbaeret ende an den dagh gecoemen, ommegeloepen, ende Rixdaelers daer voer ingewisselt.* Het was zelfs zoo erg dat een *loffweerdich mitborger,* ter afdoening *van een olde deuchdelicke schuldt tho gesunden was, tot 105 daler in nageconterfeytet loot.*

De brief eindigt met het verzoek de schul-

digen te willen opsporen en daarna te straffen.

Valsche raadspenningen van Groningen, die gegoten zijn, bevinden zich o. a. in het Kon. Kabinet, en vroeger in de verzameling van wijlen J. E. H. Hooft v. Iddekinge. Er bestaan van deze stad geen raadspenningen jonger dan 1594, toch bleef het gebruik er van voortduren tot in 1609, toen zij tengevolge van misbruiken voor goed werden afgeschaft. 1)

Maar keeren wij weer tot de Zierikzeesche presentiepenningen terug, alhoewel er van deze niet veel meer te zeggen valt.

Berichten over knoeierijen en vervalschingen komen in het Register niet meer voor. Deze zullen zich dus na 1585 niet meer hebben herhaald.

Zeer geruimen tijd later, in 1624 namelijk, vond men het goed, het salaris van de Raadsleden te verhoogen, en dit van 3 op 6 stuivers te brengen. Daar er van Zierikzee geen presentiepenningen van 6 st. bekend zijn, zal men, altijd voor het geval, dat er nog met loodjes werd afgerekend, een dubbel getal van die stukjes hebben uitgereikt. Met zekerheid weten wij evenwel uit het Register, dat in 1654 de loodjes waren afgeschaft, al bleef de bestaande toelage van 6 stuivers voorloopig nog behou-

1) Zie J. E. H. Hooft van Iddekinge, Groninger en Ommelander presentiepenningen in »Bijdragen« VII.

den. Maar vermoedelijk door het op nieuw ontdekken van misbruiken, begon men in Zierikzee wat voorzichtiger te worden, en aldus eens beter te overwegen en na te cijferen, voordat de notulen werden geresumeerd, ten minste op 24 Dec. 1654 staat aangeteekend dat *geen leges door Thesaurieren aan de Heeren van den Rade zouden worden uitgedeeld, tenzij de resumtie alvorens gedaan zij.* Wat ook hiervan de oorzaak zij geweest, zeker is het, dat den 1sten Jan. 1657 voor het laatst in het Register van *leges aan de Raadsleden uitgereikt,* wordt gesproken.

Men kan dus aannemen, dat in genoemd jaar, het uitreiken van presentiegeld in Zierikzee voor goed is afgeschaft.

In Groningen had dit reeds in 1609 plaats gevonden, terwijl Middelburg die gewoonte tot in 1674 heeft volgehouden.

Middelburg,
Januari 1894.

MARIE DE MAN.

Lettre adressée par M. A. de Belfort à M. Joh. W. Stephanik, en réponse aux observations de M. G. Cumont, à propos des tiers de sou de TRIECTVM.

Monsieur,

Le 17 septembre dernier, vous me faisiez l'honneur de me demander pourquoi, dans ma *Description générale des monnaies mérovingiennes,* j'avais attribué certaines pièces à Utrecht, plutôt qu'à Maestricht.

Dès le 20, je vous adressais, *currente calamo*, la réponse que vous avez bien voulu insérer dans votre estimable Revue.

En écrivant cette lettre, j'étais bien éloigné de penser qu'on lui donnerait l'importance qu'on a bien voulu lui accorder.

Divers numismatistes m'ont fait connaître leur opinion. Les uns approuvent, sans réser-

ves, ma manière de voir. Les autres émettent des avis diamètralement opposés.

On m'objecte d'abord que mon raisonnement pêche par la base, car Utrecht, me dit-on, n'existait par à l'époque mérovingienne. — Cette opinion n'est pas nouvelle. — Elle avait déjà été émise, notamment en 1846, par M. PERREAU, comme l'indique M. G. CUMONT, dans l'article où il combat et s'efforce de réfuter mes appréciations.

Si cette assertion est exacte, je dois renoncer à mon systême et adopter celui de mon honorable contradicteur.

Mais, la ville d'Utrecht apparaît, dans l'atlas historique de M. AUG. LONGNON, à dater de 638 à 656. Sans m'inquiéter de rechercher sur quels documents s'est appuyé cet auteur, je les tiens pour certains, car sa scrupuleuse exactitude est universellement reconnue.

Ce n'est pas tout. Dans une note manuscrite, ajoutée après l'impression, par M. BORDEAUX, à son travail sur les monnaies de Trèves, pendant la période Carolingienne, je lis: »Mention»nons comme preuves: 1°. Une donation faite »par PEPIN, *Ecclesiæ Ultrajectensis*, mentionnée »dans la chronique de Héda sur les comtes de »Hollande et les évêques d'Utrecht. — 2°. Une »lettre écrite par S. BONIFACE, qualifié *Mogun»tinus et Ultrajectensis archiepiscopus*, adressée »au Pape ETIENNE II, mentionnée dans Miraeus,

»*Opera diplomatica et historica,* T. I, p. 13."

J'ignore la date de cette lettre, mais, ETIENNE II fût élu Pape en 752 et S. BONIFACE étant mort en 755, elle a forcément été écrite entre ces deux dates.

L'année 755 coincide avec la fin de l'époque mérovingienne.

La Mythologie prétend que Minerve sortit toute armée, du cerveau de Jupiter. Il est permis de douter que, suivant cet exemple, Utrecht soit subitement apparue sur la terre.

Puisque dans sa lettre, S. BONIFACE prend le titre d'évêque d'Utrecht, cette ville avait déjà acquis une certaine importance; elle existait depuis un temps plus on moins long; peut-être un siècle et même davantage. C'est donc avec raison que M. LONGNON l'inscrit sur ses cartes. La reproche qu'on m'adresse d'avoir fait un anachronisme porte à faux. Utrecht existait à l'époque mérovingienne.

Examinons maintenant si les critiques de M. CUMONT reposent sur des bases plus solides.

Disons d'abord que les documents écrits n'existent pas, ou du moins que je n'en connais pas. Mon contradicteur n'en cite aucun, il est donc réduit, comme moi, à former son opinion sur de simples probalités, ou bien à s'appuyer sur l'autorité de M. HOOFT VAN IDDEKINGE.

Quel qu'ait pu être le mérite de cet auteur,

je ne puis l'apprécier que par ce qu'en dit M. Cumont, et par une lettre rapportée par M. le Baron de Chestret de Haneffe, dans la *Revue Belge de 1882*, pp. 439 et 440.

J'ai lieu de m'étonner que des hommes aussi distingués que M. le Baron de Chestret de Haneffe et M. Cumont aient pu accorder une valeur quelconque à ce document. Comment M. Renier Chalon, alors directeur de la Revue, a-t-il pu consentir à publier de pareilles erreurs?

M. Hooft van Iddekinge commence par dire: »J'ai acquis la conviction que tous les triens mé»rovingiens portant l'inscription TRIECTVM ou »TRIECTOFIT, ont été frappés à Maestricht, »et que l'atelier d'Utrecht n'a jamais existé. »À Utrecht il n'y eut pas de monnaies avant »la fin du Xe siècle, tandis que nous avons »une série monétaire de Maestricht commen»çant vers la fin du VIe siècle."

Notre auteur est convaincu, mais quelles preuves donne-t-il pour justifier ses convictions? Aucune. L'atelier d'Utrecht n'a jamais existé, dit-il, et dès la ligne suivante il reconnait qu'il existait au Xe siècle. J'accorde qu'il peut avoir mal interprété sa pensée, mais pourquoi affirmer que l'atelier n'a pas existé avant le Xe siècle? Il n'en sait rien. Parce qu'il ne connait pas de monnaies d'Utrecht antérieures au Xe siècle, cela ne prouve pas qu'il n'y en a pas eu, mais seulement que jusqu'ici, il n'en a pas été trouvé.

Plus loin, M. HOOFT VAN IDDEKINGE nous explique la découverte étonnante qu'il a faite. Je cite tetuellement. »Mais ce n'est par tout. »L'application à la numismatique d'un procédé »vieux de vingt siècles me fournit des éléments »de critique irrécusables et de la plus haute »importance. Pour savoir si la couronne d'Hié»ron était en or fin, Archimède la plongeait »dans l'eau et calculait ainsi son poids spéci»fique. C'est ce que j'ai fait avec les tiers de »sol mérovingiens de Triectum et de Dorestat, »et les résultats sont merveilleux. Il y a une »perte de poids régulière qui accuse le passage »d'un or assez fin à de l'or qui n'est presque »plus que de l'argent. Et quand je classe ces »pièces d'après leur degré de métal plus ou »moins pur, je trouve une série qui présente »une filiation de types que personne n'avait »encore remarquée. La classification des mon»naies mérovingiennes est à présent assurée: »elle repose sur deux procédés, la filiation des »types et la pureté relative du métal, procé»dés qui s'entraident et se controlent mutuel»lement. Appliqué à la numismatique du moyen »âge, mon procédé me permet de distinguer »les diverses émissions des monnaies et de »vérifier les ordonnances d'après lesquelles elles »furent frappées.

»Pour vous donner un exemple, le tiers de »sol d'or de TRASEMUNDUS frappé à Maestricht

»pèse 1,311 grammes, et sous l'eau son poids »est de 1,240 grammes. Donc le poids spéci- »fique de cette pièce est 17,056. L'or pur a »un poids spécifique de 19, de sorte que cette »monnaie est très pure, ou, si l'on veut de »21½ carats etc. etc."

Je ne comprends pas comment en distrayant 1,240 de 1,311, on peut obtenir pour reste 17,056 mais peu importe. Puisque M. HOOFT fait une démonstration mathématique, il aurait du la terminer dans le style employée par cette science et ajouter: *ce qui est absurde;* et il ne se serait pas trompé. En effet, une loi élémentaire de physique dit: Si on plonge un corps solide dans un liquide, il perd de son poids une quantité égale au poids du volume du liquide déplacé. Cette loi est certaine, mais elle ne donne nullement la densité du corps dont on s'est servi. La théorie de M. HOOFT VAN IDDEKINGE est donc fausse et je la rejette comme n'ayant aucune valeur.

Apres cette trop longue digression, je reviens à mon sujet.

M. CUMONT pense que l'atelier de Maestricht est plus ancien que celui de Dorestadt. C'est un fait que personne ne conteste. Le N°. 4436 de ma *Description générale* est une imitation romaine. C'est la plus ancienne monnaie connue à la légende Triectum. Il est difficile d'indiquer, même d'une manière approximative, la

date de son émission, mais elle a certainement été frappée au VIe siècle.

Les monnaies de Dorestadt appartiennent à une époque de décadence accusée par leur style et par la nature de leur métal. Je ne crois pas qu'elles soient antérieures au VIIIe siècle. Il est possible, et même probable, qu'elles se sont immobilisées jusque vers le milieu du VIIIe siècle, mais l'épigraphie, relativement correcte, de certaines pièces et les nombreux points secrets qu'on y remarque, semblent indiquer que dans le principe, ce n'étaient pas de simples copies, mais qu'elles ont eu un éditeur responsable et sont sorties de plusieurs officines travaillant soit concurremment, soit se succédant les unes aux autres.

À Maestricht, il faut, à mon avis, classer chronologiquement les monnaies de la manière suivante: 1°. la pièce d'imitation romaine de *Trasemundus;* 2°. les monnaies de style Messin; 3°. les monnaies de style Belge. À la suite du style Messin, je crois qu'il faut placer les monnaies qui, sans présenter les caractères essentiels de ce style, peuvent être considérées comme en étant la dégénérescence. Quant aux monnaies émises par le monétaire *Madelinus*, les unes présentent les caractères du type Messin très pur; d'autres (N°. 4426 et 4427) s'écartent de ce type et peuvent en être la dégénérescence; enfin, on trouve des monnaies, portant

le même nom, frappées au type de Dorestadt.

Pour les monnaies au type Messin, elles appartiennent à la première moitié du VIIe siècle. Les monnaies au type de Dorestadt, d'une date plus récente, sont du VIIIe siècle ou de la fin du VIIe. Dans ces conditions, il est bien difficile d'admettre que toutes ces monnaies aient été émises par le même personnage.

M. CUMONT croit que le type de Dorestadt est originaire de Maestricht et a seulement été imité dans la première de ces villes, ou il s'est immobilisé. Je reconnais que vers la fin de son existence, l'atelier de Dorestadt a émis des monnaies évidemment immobilisées, mais dans le principe, en est-il de même? Je ne le pense pas, et voici pourquoi. Les monétaires GRIMOALDUS et AELMOLD ont émis des pièces dont le type a quelque analogie avec le type Messin, et dont les légendes très correctes, ne laissent voir aucune trace d'imitation inconsciente. L'artiste s'est certainement inspiré par la vue d'autres monnaies, mais les légendes sont bien son œuvre, et il ne les a pas copiées.

Vient ensuite l'œuvre de MADELINUS. Le style en est barbare et se continue en dégénérant de plus en plus, comme il est facile de le constater. Les légendes assez correctes d'abord, suivent la même marche et arrivent à ne plus avoir de sens.

Que toutes les monnaies de Dorestadt au

nom de MADELINUS aient été réellement émises par ce monétaire, je ne le crois pas, mais il n'en est pas moins certain qu'il y a eu à Dorestadt un monétaire de ce nom.

MADELINUS de Maestricht et MADELINUS de Dorestadt ne sont-ils qu'un même personnage? C'est possible, mais ce n'est guère probable, car ce personnage aurait eu une longévité peu commune. Je suis très tenté de croire qu'il y a eu deux monétaires du nom de MADELINUS, l'un à Maestricht, l'autre à Dorestadt. Rien ne le prouve, mais cette hypothèse a beaucoup de probabilités en sa faveur.

Le nom de MADELINUS était très commun à cette époque. Parmi les monétaires, on le trouve à Bodesio, à Dorestas, à Falmartis, à Norlonas, à Salviacum, à Sellus, à Triectum et à Vinclonas.

Si on admet les dates d'activité des ateliers de Maestricht et de Dorestadt indiquées plus haut, la question qui nous divise, M. CUMONT et moi, est résolue, car l'atelier de Maestricht avait cessé de fonctionner quand celui de Dorestadt fût mis en activité.

M. CUMONT me reproche de ne tenir aucun compte des trouvailles faites sur la plage de Dombourg. Parmi les nombreuses monnaies découvertes sur cette plage, il s'en est trouvé une cinquantaine provenant de Dorestadt, et pas une seule à la légende Triectum. Mon contradicteur en conclut qu'Utrecht n'existait

pas. Je ne saurais accepter cet argument comme une preuve irrécusable. Si M. CUMONT perd sa bourse et que celui qui la trouve constate qu'elle ne contient aucune pièce française, sera-t-il en droit de proclamer que la France n'existe pas? — Evidemment non.

Mais, raisonnant dans l'ordre d'idées de M. CUMONT, si Utrecht n'existait pas comme atelier monétaire, il devrait ajouter que Maestricht n'existait pas davantage. S'il émettait cet avis, il serait peut-être dans le vrai, car dans sa réponse, M. CUMONT nous apprend, d'après M. HOOFT VAN IDDEKINGE, que: »Depuis la destruc»tion de Tongres par les barbares, vers le »milieu du VIe siècle, le siège épiscopal fût »transféré à Maestricht." — Puis, plus loin — »Dorestadt fut envahie une seconde fois, en »689, par les Francs. M. HOOFT *suppose* que »l'atelier de Maestricht fut transporté peu de »temps après à Dorestadt et que le monétaire »MADELINUS y continua à frapper des tiers de »sou au type des pièces qu'il avait déjà émises »à Maestricht.

»Après le déplacement de son atelier moné»taire, Maestricht s'amoindrit de plus en plus »tandis qu'en 720, le dernier coup lui fut porté »par le transfert du siège épiscopal de cette »ville à Liège."

Comme on le voit par cette citation, M. HOOFT VAN IDDEKINGE n'affirme pas, il suppose

simplement. Il est donc permis de douter que sa supposition soit exacte, en ce qui concerne la translation de l'atelier monétaire.

Si l'importance de Maestricht a été en déclinant comme cela vient d'être expliqué, il est difficile d'admettre que son atelier monétaire ait continué à être florissant. Il y a au contraire tout lieu de penser que la ville n'ayant plus qu'une minime importance, l'atelier n'avait plus de raison de fonctionner.

Or, l'atelier de Dorestadt n'ayant été ouvert, à mon avis, qu'au VIIIe siècle, l'opinion de M. Hooft van Iddekinge au lieu de renverser mon système, semble le corroborer.

M. Cumont pense que la proximité d'Utrecht, qui n'est qu'à quatre lieues de Dorestadt, pourrait être une raison pour admettre qu'Utrecht n'a pas frappé monnaie. Je ferai observer à mon contradicteur que Créteil et St. Denis sont beaucoup plus rapprochés de Paris, et cependant personne ne conteste qu'il ait été frappé des tiers de sou dans ces deux localités.

Si je ne craignais d'être trop long, je pourrais encore combattre bien des assertions de M. Cumont, mais comme elles sont moins importantes et que leur discussion n'éluciderait pas la question, je les laisse de côté.

En résumé, M. Cumont proclame qu'il faut se résoudre à rayer Utrecht de la liste des ateliers mérovingiens. Entrainé par un sentiment

de patriotisme très respectable, il est convaincu que sa thèse est démontrée d'une manière irréfutable. J'ai le regret de lui dire qu'il n'a absolument rien prouvé et que ses arguments n'ébranlent nullement mes convictions.

Je persiste donc à croire que la ville de Maestricht étant en décadence, son atelier monétaire a cessé de fonctionner peu de temps avant l'ouverture de celui de Dorestadt; qu'un monétaire du nom de MADELINUS y a frappé monnaie (peu importe que ce soit celui de Maestricht, ou son homonyme); que la ville de Dorestadt ayant pris une grande importance commerciale plusieurs villes, notamment Dinan, Utrecht et même Namur, en ont imité les monnaies. À l'appui de ce système, je répéterai que je n'ai à présenter aucune preuve certaine, mais il n'y en a pas plus dans le systême opposé.

M. CUMONT me reproche enfin, d'une manière indirecte, de bouleverser une classification admise depuis longtemps par les numismates Belges et Hollandais. Il ne faut pas en effet chercher à renverser les opinions admises, lorsqu'on n'a rien de raisonnable à proposer, pour les remplacer, mais nous avons encore bien à apprendre sur l'époque mérovingienne et bannir la discussion n'aboutirait qu'à empêcher tout progrès.

Veuillez agréer, Monsieur, l'assurance de mes sentiments distingués.

A. DE BELFORT.

Drie penninkjes van het Mirakel van het Heilig Bloed te Boxmeer.

Boxmeer, eene gemeente gelegen aan de Maas in Noord-Brabant, was eene heerlijkheid waarvan omstreeks 1380 HUIBERT VAN KUILENBURG heer was, van wien alleen bekend is, dat hij vijf zonen en eene dochter naliet. Tijdens zijn bestuur moet plaats hebben gehad, het Mirakel van het Heilig Bloed. In de *Vinea Carmeli of Historie der Orde van Elias van de H. Maagd Maria van den berg Carmel* door pater F. DANIËL, ex-provinciaal van die orde in België, N°. 531 en 532 wordt het volgende gevonden.

Omstreeks 1400 toen Brabant bestuurd werd door JOANNA, weduwe van WENCESLAUS, en Bourgondië door PHILIPPUS DEN STOUTE werd overmeesterd, had er een wonderbaar mirakel plaats in de parochiale kerk van Boxmeer. Een priester, aldaar de mis lezende en na de consecratie twijfelende aan de waarheid van de tegen-

woordigheid van het Lichaam en Bloed van Christus, zag eensklaps het in den kelk zich bevindende veranderen, namelijk de gedaante van wijn in de gedaante van bloed; en terwijl dit buiten den kelk druppelde, stortte er een gedeelte van over den corporaal (witte linnen doek, dienende op het altaar om de H. Hostie onder de mis daarop te leggen en zijnen naam ontleenende aan corpus = lichaam). Toen de priester, hevig verschrikt, vergiffenis van zijne zonde had afgesmeekt, keerde een gedeelte, dat in den kelk overbleef tot de vorige gedaante van wijn terug; dan, hetgeen er uitgestort was, bleef niet alleen helder rood van kleur over den corporaal verspreid, maar stolde gedeeltelijk tot een bolletje ter grootte van eene muskaat- of hazelnoot, en tot den huidigen dag is het aldus blijven bestaan.

Dit heilig onderpand was eenigen tijd lang geplaatst in de sacristy of in het tabernakel, waarin het allerheiligste sacrament wordt bewaard. Het kunstig bewerkte en vergulde kistje, waarin het zich ook nu nog bevindt, is in het jaar 1482 gemaakt, gelijk dit opschrift aanduidt:

D. GERARDUS DE MEER CANONICUS
ZUTPHANIENSIS FIERI ME
FECIT ET DEDIT ANNO CIↃCCCCLXXXII.

(Heer Gerardus van Meer, kanunnik te Zutphen heeft mij laten maken en ten geschenke

gegeven in het jaar 1482.) In later tijd is aan de parochiale kerk een kapelletje gevoegd naar het Zuiden, het H. Bloedskoor genoemd, waarin pastoor ANTONIUS PEELEN in 1633 een nieuw altaar ter eere van het H. Bloed liet oprichten en inwijden door den bisschop van Roermond JACOBUS A CASTRO, welk altaar den naam draagt van H. Bloeds-altaar en boven hetzelve in een tabernakel wordt die schat bewaard.

Sedert onheugelijke tijden heeft er op Zondag onder de octaaf van het H. Sacrament, eene bedevaart plaats, die tot heden toe nog gehouden wordt. Bij die gelegenheid kan men zich in het bezit stellen van de hier afgebeelde penninkjes.

N°. 1.

De heilige maagd ter halven lijve, de face met een nimbus om het hoofd, in hare linkerarm houdt zij het kindeke, welks hoofd door stralen omgeven is, en in hare rechterhand eene lelie en een scapulier met de letters MR en monogram.

Omschrift: DECOR CARMELI.

Keerzijde: een kelk waaruit het bloed opbruischt.

Omschrift: MIRAKELEUS = H BLOED TE BOXMEER. 1400 (De letter S verkeerd).

Roodkoper draagteeken. Groot 24 bij 19 mM.

N°. 2.

De heilige maagd met een kroon op het hoofd, in hare linkerarm het kindeke houdende, aan hare rechterhand hangt een scapulier voorzien van de letter R.

Omschrift: MOEDER EN LUISTER VAN KARMEL.

Keerzijde: een kelk waaruit het bloed stroomt.

Omschrift: MIRAKELEUS H BLOED TE BOXMEER 1400.

Geelkoper draagteeken. Groot 22 bij 18 mM.

N°. 3.

De gekroonde heilige maagd het kindeke in hare linkerarm houdende, aan hare rechterhand hangt een scapulier met N^{o} onder een kroontje. *Omschrift* als bij N°. 2.

Keerzijde: mede als N°. 2 doch eenigszins anders van teekening.

Koper verguld draagteeken.

Groot 23 bij 20 mM.

LITERATUUR.

a. In 1841 kwam te Boxmeer bij G. J. ENGELKAMP uit: *Verhaal van het wonderlijke*

Mirakel van het Heilig bloed te Boxmeer geschied in het jaar 1400. Met deszelfs Litanie en gebeden.

Berustende op het Rijks-Archief te 's-Bosch.

b. Bedevaartlied van het heilig Bloed van Boksmeer. Snelpersdruk Jos. Le Loup. Helmond z. j.

Hintham, Dec. 1893. M. A. S.

Rotterdamsche Vroedschapspenningen.

Over de vroedschapspenningen van Rotterdam bezitten wij van de bekwame hand van den heer J. H. W. Unger, gemeentearchivaris, eene uitmuntende bijdrage, geplaatst in den eersten jaargang van het *Rotterdamsch Jaarboekje, 1888.* Het ware zeer wenschelijk, dat de geschiedenis der vroedschapspenningen van alle steden eveneens uit archiefstukken en vroedschapsresolutiën wierd opgehelderd, hetgeen nog slechts voor enkele anderen is geschied.

Intusschen, hoe meer men weet, hoe meer men vraagt, en zoo zijn ook voor de Rotterdamsche vroedschapspenningen niet alle vragen opgelost. Bepalen wij ons eerst tot den penning van 1705, die door den heer Unger de tweede vroedschapspenning genoemd wordt, en onder fig. 3^a en 3^b in het jaarboekje is afgebeeld.

De heer UNGER vermeldt en beschrijft twee variëteiten van dien penning; in mijn bezit is echter nog een derde variëteit. Deze laatste vertoont aan de voorzijde kleine afwijkingen van de afgebeelde onder fig. 3[a] (mede in mijn bezit), zooals langere zonnestralen en andere teekening der wolken, terwijl in het opschrift aan de keerzijde in plaats van »ea sit *constans* cura senatus" gelezen wordt: »ea sit *frequens* cura senatus". Laatstgenoemd verschil is niet zonder beteekenis. Wie kan over deze variëteit iets meer mededeelen?

Bij nasporing hieromtrent in het stuk van den heer UNGER kwam mij tweeërlei niet volkomen duidelijk voor; de mededeeling daarvan kan misschien tot nadere opheldering leiden.

Zoo wordt op bladz. 186 gezegd, dat in de vergadering van 26 Februari 1714 door Burgemeesteren aan de Vroedschap eene nieuwe teekening werd getoond *die overeenkwam met de vroegere.* Dienzelfden dag werd met den graveur JACOB VAN DISHOECK een contract gesloten tot levering van nieuwe stempels daar de oude gebroken waren. Met die nieuwe stempels werd de derde vroedschapspenning geslagen, waarvan de heer UNGER terecht opmerkt, dat de teekening zeer veel afwijkt van die van den tweeden penning, ontworpen door den schilder VAN DER WERFF. Inderdaad is de teekening geheel nieuw (fig. 4 en 5 Ibid.). Had wellicht

VAN DISHOECK zelf haar voorgesteld en ter vergadering gebracht?

Eindelijk de volgende onzekerheid. De heer UNGER deelt mede, dat naar den eersten slag van den tweeden vroedschapspenning het wapen van de stad *onderaan* stond, en daarboven het opschrift. Een exemplaar evenwel van dien eersten slag heeft de ijverige archivaris ondanks alle moeite niet kunnen opsporen, en is ook mij niet voorgekomen. Maar nu geschiedde die eerste slag van den tweeden penning krachtens het contract met den Essayeur van de munt D. KOENE van 18 Februari 1705. Dat contract wordt, als Bijlage A, volledig medegedeeld, en daarbij is juist bepaald, dat op de keerzijde van den penning zal gesteld worden: »het wapen van de stad *aan de boven-*»*kant,* en voorts de woorden" enz.

Men zou geneigd zijn te betwijfelen, of er volgens dat contract wel penningen kunnen geslagen zijn, waarbij het wapen *onder* de woorden is gesteld. Toch vermeldt de schrijver op bladz. 184, dat eerst na het breken van den stempel waarop de keerzijde gegraveerd was, »den 26n October 1705 in de Vroedschap »werd besloten, het wapen *boven* de letter te »brengen." Wie kan deze tegenstrijdigheid oplossen?

's Gravenhage, Febr. 1894. B. v. B.

Het woord „KONINGRYK" op onze hedendaagsche munten.

Toen onder de regeering van koning LODEWIJK voor 't eerst (zeer zeldzame voorbeelden uit vroegeren tijd niet meegerekend) muntstukken met Nederlandsche omschriften verschenen, kon men het woord »Koningrijk« daarop lezen, zooals het behoort, t. w. met IJ. Zoo stond het op het 50-stuiversstuk van 1807. Het volgende jaar werden er echter in omloop gebracht, waarop die letter calligraphisch (niet orthographisch) verkeerd gesneden was, t. w. IJ; men kon toch in elk geval lezen: RIJK met de Nederlandsche uitspraak. Maar toen de munten van koning WILLEM I verschenen, stond er op de stukken van 10, 5, 3 en 1 gulden RYK, hetgeen orthographisch foutief is. De Y toch is eene Grieksche letter, die den klank van I of van U heeft en alleen in vreemde woorden thuis behoort. Waarom heeft men het zuiver Nederlandsche woord *Koningrijk* of *Koninkrijk* (zoo men wil) met die ipsilon opgescheept?

Men mag dat aan de onbekendheid of »ongeletterdheid« van den graveur wijten, het zij zoo. Maar welke reden mag er bestaan hebben, om op de nieuwe stempels van WILLEM I, WILLEM II en WILLEM III en laatstelijk op die van onze Koningin die fout te bestendigen? En eene fout is het, die indruischt tegen den aard en de uitspraak onzer taal.

Wil men van staatswege de »nieuwe« spelling in officieele stukken niet invoeren en dus blijven schrijven *Koningrijk* met eene *g* en niet met eene *k*, daar is niets tegen te zeggen; maar zeer wenschelijk ware het, van de nieuwe stempels voor onze guldens met hunne veelvouden en onderdeelen de Grieksche Y met hare twijfelachtige uitspraak te verbannen en die te vervangen door IJ, gelijk bereids op de bronzen munt is geschied.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

Acte van Admissie om te bedelen te 's Hertogenbosch.

In de »*Bijdragen tot de Penningkunde* door G. VAN ORDEN," is op pl. XII afgebeeld een »Paspoort of Verlofbrief van Amsterdam om aalmoezen te mogen ophalen," zie aldaar bl. 42 en 59. Voor 's-Hertogenbosch bestond ook een dergelijk paspoort, dáár Acte van Admissie genoemd. Volgens Art. 2 der Publicatie van 12 Juli 1775, zullen »zodanige behoeftige In»woonders geen gebruik mogen maken van het »vraagen van Aalmoessen, ten zij dezelve door »Heeren Officier en Schepenen daar toe zijn »voorzien van een *acte van Admissie,* mitsga»ders van een kenbaar teken, bestaande in »eenen *koperen penning*"; zie over deze penningen mijne *'s-Hertogenbossche Block- of Bedelpenningen met aanteekeningen en platen, 's-Bosch 1874.*

Deze Acte van Admissie was op perkament

gedrukt, boven het wapen van 's Hertogenbosch, rechts WIJK, links PRO DEO waaronder N°. . Onder het wapen: » . . . . . .

»Actum 's Bosch den . . . . . .

»Buiten staat, om den kost te winnen, heeft »permissie, om alhier Aalmoessen te vragen, »zijnde dit Billet goed . . . . . .

H., Sept. 1893. M. A. S.

PUBLIKATIE.

Myn Heeren de HOOGSCHOUT, mitsgaders SCHEPENEN, GEZWORENS en RAADEN der Hoofd-Stadt 's HERTOGENBOSCH, DOEN TE WEETEN, dat zij, met overleg en communicatie van zijne HOOGHEID den HEERE GOUVERNEUR, goed gevonden hebben tot beter verſtand en executie van het 28 *Artikel der Ordonnantie voor de Wijkmeesters* gearreſteerd, die, ingevolge de *Publikatie van den* 13 *Maart laastleden*, reeds in train is gebragt, te ſtatueeren, gelijk ſtatueeren bij deeze de navolgende Poincten en Poenaliteiten:

Voor Eerst, dat tot het vraagen van Aalmoesſen binnen deeze Stadt gerechtigt zijn alle Ingezetenen deezer Stadt, welke, het zij door Ouderdom, lichaams gebreken, of anderzints buiten ſtaat zyn den Kost te winnen en niet genoegzaam uit de Arme Fondſen konnen worden ondersteund:

Ten Tweeden, dat echter zodanige behoeftige

Inwoonders geen gebruik zullen mogen maken van het vraagen van Aalmoesſen, ten zij dezelve door Heeren Officier en Schepenen daar toe zijn voorzien van een *acte van Admissie*, mitsgaders van een kenbaar teken, beſtaande in eenen *koperen Penning*, ter grootte van eenen Rijksdaalder in het vierkant met de Letter van den Blok en den nummer van ieder penning:

Ten Derden, dat daar toe zoodanige behoeftige Ingezetenen zich zullen moeten vervoegen bij Heeren Officier en Schepenen, welke, na genoegzaam onderzoek en onderrichting, aan hun een briefje, of acte van admiſſie, om Aalmoesſen te vraagen, *pro Deo* zullen geven: Waar toe Heeren Officier en Schepenen zullen vaceeren op het Stadthuis tegens *Donderdag*, die zijn zal den 20 *Julij deezes Jaars* 1775, des morgens ten 9 uuren:

Ten Vierden, dat de Perſonen, welke met voorſz. acte van admiſſie begunſtigt zijn, daar mede bij Wijkmeesters zullen moeten komen, die aan haar zullen ter hand ſtellen eenen koperen Penning, hier boven breeder vermeld, onder Wijkmeeſters beruſtende, mitsgaders op de acte van admiſſie ſtellen het nummer van den penning, de acte contraſigneren en een Regiſter houden van de Perſonen, welke dusdanige acte van admiſſie door Heeren Officier

en schepenen en eenen Penning door Wijkmeeſters verkregen hebben:

Ten Vyfden, dat zoodanige geadmitteerde Bedelaars, wanneer bezig zijn met Aalmoesſen aan de Huizen te vraagen, het teken van Wijkmeeſters altoos op de borst zullen moeten hangen, zoodanig, dat het zelve van een ieder kan gezien worden, en daar en boven de acte van admiſſie by zich moeten draagen, ten einde dezelve, des gerequireert, terſtond aan een ieder te vertoonen; op pœne, dat dezelve, zonder dit teken, of acte van admiſſie bedelende, terſtond door de Dienaars van de Juſtitie zullen worden opgevat en op de gevange Poort te water en te brood voor den tyd van acht dagen geplaatst:

Ten Zesden en Laaſtlyk, dat voorſz. geadmitteerde Bedelaars nogthands geen Aalmoesſen zullen mogen vraagen, of zich ten dien einde poſteeren aan het Gouvernement, Commandement, Stadts-Barakken, of Militaire Wagten, nog ook op de hoeken van de Straaten, aan de Kerken, of op andere openbaare plaatſen, ſpeciaal ook aan de Haven, of andere Veeren tijde van hoogwater, bij het afvaren, of aankomen van de Schepen, of aan de Logementen bij het afrijden, of aankomen van Wagens, of Rijtuigen zullen mogen ſtaan, om te Bedelen,

mitsgaders niemand op de ſtraat mogen aanſpreeken; alles op pœne van gelyke ſtraffe t' ondergaan.

Aldus Gearresteert by Heeren Schepenen, Gezworens en Raaden der Hoofd-Stadt 's Hertogenbosch den 12 *Juli* 1775.

J: BON$^{vt.}$

Ter Ordonnantie van dezelve

ANT: MARTINI.

F. L. J. DUMOULIN,

† 1 Mei 1894.

FRANCISCUS, LAMBERTUS, JOSEPHUS DUMOULIN, het eenig kind van LAMBERTUS JOSEPHUS GUILLIELMUS DUMOULIN en MARIA SOPHIA FRIJNS, werd den 7den April 1829 te Maastricht geboren. Zijn vader was apotheker en een bekend botanicus, die met voorliefde de flora der omstreken bestudeerde en de vrucht van zijn arbeid in een werkje getiteld: *Guide du Botaniste dans les environs de Maestricht, Ibid. 1868,* neerlegde. Tot nu toe is deze flora de eenige gids voor den botanicus, welke de zeldzame planten van Limburg wil verzamelen, o. a. vindt men er de standplaatsen van 29 orchideën die zich, vooral op den St. Pietersberg, spontaan ontwikkelen, opgegeven.

Reeds op 14-jarigen leeftijd, tijdens zijne opleiding aan het gymnasium alhier, toen ter tijd nog Atheneum genoemd, begon DUMOULIN

met het verzamelen der munten die nog veelvuldig voorkwamen, en maakte hij zich de beginselen der numismatiek eigen.

Na zijne litterarische studiën legde hij zich op het notariaat toe, en werd den 15den November 1860 tot notaris te Sittard en den 17den April 1866 tot notaris te Maastricht benoemd.

Ook te Sittard, aan de Duitsche grens gelegen, waar de Duitsche munten veelvuldig voorkwamen, was hij in de gelegenheid zich deze te verschaffen en legde hij den grond tot het numismatisch kabinet, waarvan reeds VAN DER CHIJS, bij de samenstelling van zijn werk over de munten van Braband en Limburg p. 277, en meer nog bij die der Leenen (zelfs op 18 plaatsen) gewaagde, en die veelvuldig met hem correspondeerde.

Toen in 1871 de permanente commissie tot het samenstellen van een ontwerp tot het schrijven en uitgeven eener *Historia numismatica* zou tot stand komen, werd ook DUMOULIN door den Minister van Binnenl. Zaken geraadpleegd.

Door het afsterven van den WelEd. heer BARON MICHIELS VAN VERDUIJNEN, kwam in 1872 eene zeldzame gelegenheid voor DUMOULIN, om door het opstellen van den catalogus dier auctie, van zijne uitgebreide kennis op numismatisch gebied blijk te geven. Tot aller genoegen en vooral dat der numismatici, blonk

deze catalogus door nauwkeurigheid uit. Ook was weldra de naam van DUMOULIN bij zijne kunstbroeders algemeen bekend, en trad hij in menig geval met hen in briefwisseling; zoo liggen voor mij veelvuldige brieven van de heeren SAL. ISENBEEK, CHALON (die twee brieven van DUMOULIN in de *Revue Numismatique Belge* 5e Serie T. I. p. 55 en volgende (1869) in het licht gaf), HOOFT VAN IDDEKINGE, NAHUIJS, luitenant generaal MEIJERS, BRICHAUT, DUGNIOLLE, DE COSTER, HORA SICCAMA, VAN DER AUWERA, ALBERT FIGDOR te Weenen, HUGO GARTHE te Keulen, DE WITTE, VICOMTE DE JONGHE, TH. M. ROEST, enz. enz.

Bij de samenstelling van zijn groot werk beschikte mr. J. DIRKS in 1874 over de gildepenningen van den Maastrichtschen numismaat.

De *Société de la Numismatique Belge* had DUMOULIN reeds den 10den April 1857 tot associé étranger benoemd, en op den 20en Juli 1882, werd hij membre honoraire derzelfde vereeniging, die intusschen den titel had verworven van *Société Royale de numismatique;* de *Société d'Archéologie de Bruxelles* benoemde hem tot membre honoraire den 9den April 1892.

Toen in het jaar 1892 het *Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde* in wording was, trof men DUMOULIN aan onder de tien leden oprichters.

Indien wij nu de verdiensten van DUMOULIN

als numismaat moeten samenvatten, dienen wij vooral te doen uitkomen, dat, door zijnen uitgebreiden werkkring als notaris, hem de tijd ontbrak om op wetenschappelijk gebied datgene te verrichten, waartoe zijne uitgebreide kennis van het vak hem in staat stelde.

Vroeg daarentegen een der numismaten zijne voorlichting, was een punt van de numismatiek van Maastricht of Limburg een onderwerp van onderzoek, dan gaf hij niet alleen bereidwillig zijne meening te kennen, maar stelde zelfs zijne eigene stukken ter beschikking van den vrager.

Toen in 1880, ter gelegenheid van de feesten van het 50-jarig bestaan van België's onafhankelijkheid, eene geschiedkundige tentoonstelling plaats had te Brussel, aarzelde hij niet daar de schoonste stukken zijner verzameling, ongeveer 300 in getal, onder het oog van het publiek te brengen en de munt van Maastricht met eere te vertegenwoordigen *). Zijn diploma van deelneming dagteekent van 25 October 1880.

Eenige jaren later had te Luik eene kunstgeschiedkundige tentoonstelling plaats; ook deze luisterde hij door zijne inzending op.

Van de hand van DUMOULIN zagen slechts de volgende bijdragen het licht:

---

*) Zie de voornaamste stukken in Catalogue Officiel. IVe Section, Classe G, No. 13.

1°. de brieven uitgegeven door CHALON R. N. B. 5e S. T. I. p. 55 (1869).

2°. Quelques pièces inédites du cabinet Numismatique de feu M. LE BARON MICHIELS VAN VERDUIJNEN (*Revue de la Numismatique Belge 1869 et 1872,* p. 451 et 100).

3°. Collections de feu M. LE BARON A. C. H. MICHIELS VAN VERDUIJNEN, Maestricht 1872. La 3e Partie contient les monnaies, médailles etc. et 3 planches.

4°. Appendice de la Notice biographique du jurisconsulte Maestrichtois CHARLES CLÉMENT ROEMERS in de *Publications de la Société historique et archéologique dans le Duché du Limbourg, T. XII. 1875,* p. 194.

In handschrift had DUMOULIN ter beantwoording der brochure van CHARLES PRÉAU: »Sur les monnaies obsidionales inédites relatives au siège de Maestricht, en 1794", de afschriften der officieele stukken verzameld, maar deze zijn, door zijn overlijden, niet verschenen.

De verzameling zijner munten, waarvoor hij steeds de schoonste exemplaren opzocht, omvat, behalve eenige romeinsche te Maastricht gevonden, Maastricht en de tegenwoordige provincie Limburg, terwijl hij in de laatste jaren eene serie pauselijke daaraan toevoegde. Om een klein overzicht te geven van den rijkdom zijner verzameling noem ik slechts op: 7 merovingers met *Triecto,* door PAUL BORDEAUX ver-

meld in »Les monnaies de Trèves pendant la période carolingienne" (*Revue belge de numismatique 1893,* p. 279).

Maastricht, behoorend tot het Duitsche keizerrijk, is vertegenwoordigd door 2 stuks onder HENDRIK II, 2 onder CONRAD en 1 onder HENDRIK III; het kapittel van St. Servaas door 5, FREDERIK BARBAROSSA insgelijks door 5. Onder de keizer-bisschoppelijke periode treffen wij van FREDERIK en RAOUL VON ZÄHRINGEN 1, en van het kapittel van O. L. Vr. 5, van RAOUL VON ZÄHRINGEN 3 en HUGO DE PIERREPONT 6 stukken aan.

Na afstand aan Braband begon de bischoppelijk-Brabandsche periode, het zoogenaamde Tweeheerig bezit van Maastricht dat slechts zijn evenbeeld te Genève heeft. Deze periode is door talrijke, waaronder de zeldzaamste munten vertegenwoordigd tot 1632, het oogenblik waarop de Maastrichtsche munt gesloten werd. Hierop volgen de belegeringsmunten van 1579 en 1794, gevolgd door de burgerlijke en geestelijke legpenningen.

Daar sluiten zich aan:

Geschiedkundige gedenkpenningen.

Beroemde Maastrichtenaren.

De gildepenningen, en

De broederschappen.

Ten einde den lezer in staat te stellen zich een denkbeeld te vormen van de Limburg-

sche verzameling, laat ik hier eene opgave volgen van de namen der leenen:

Biecht.	(Limburgsche Vrijwil-
Borne.	Limbricht. [ligers).
Bunde.	Loon.
Elsloo.	Munsterbilsen.
Valkenburg.	Oyen.
Gerdingen.	Reckheim.
Gronsveld.	Roermond.
Gruitrode (oude Bies-	St. Pieter.
Herstal. [sen).	Steyn.
Horn.	Stevensweert.
(Laaffeld).	Thorn.
Limburg als Hertog-	(Venlo).
dom.	Venray.

Tot hiertoe gewaagden wij alleen van DUMOULIN als numismaat; maar ook op ander gebied heeft hij zijnen medeburgers talrijke diensten bewezen.

Als lid van het college van Curatoren van het Gymnasium, van de commissie voor lager onderwijs en regent van het R. K. Weeshuis, bracht hij het zijne bij, tot opvoeding der jeugd. Als lid van de administratie der Bank van Leening en ondervoorzitter van de stedelijke spaarbank, was hij voor de arbeidende klasse werkzaam, terwijl hij als secretaris van de Kerkfabriek van St. Servaas, tot instandhouding en

opluistering van een van Neerlands oudste monumenten, voortdurend bijdroeg.

Den Maastrichtenaren staat nog levendig voor den geest het oogenblik, waarop de herstelzucht van sommigen, eene schendende hand wilde slaan aan de *prachtige noodkist* in diezelfde kerk bewaard, en hoe door de zorg van de burgerij die petitionneerde, en van de kerkfabriek die besloot, dit vandalisme werd tegengegaan. Als laatste bijzonderheid kan ik nog vermelden, dat daags voor zijne laatste ziekte, hij nog met de bouwcommissie het torengebouw beklom, en dit misschien de aanleiding van zijn dood werd, die op den 1en Mei volgde.

Mocht hij in deze hoedanigheden diensten bewezen hebben, minder vruchtbaar, en zelfs voor hem vaak onaangenaam, was zijn werken in de stedelijke commissie voor geschiedkundige gedenkstukken, waarbij hij niet kon voorkomen dat grove fouten moesten gemaakt worden, o. a. het wegbreken van den kruidtoren achter St. Maartenskerk, de Romeinsche brugpoort aan de Maas (waterpoortje) en de ondoelmatige straatbenaming.

Niet alleen ging aan DUMOULIN de numismatiek ter harte, maar hij had ook een open oog voor de oudheidkunde in het algemeen en de geschiedenis zijner geboortestad in het bijzonder, zoodat hij met toewijding deel uitmaakte van de, sedert ontbonden, Société historique de la ville

de Maestricht en conservator was van het Historisch en archeologisch genootschap in Limburg. Zijne drukke beroepsbezigheden waren evenwel oorzaak, dat deze laatste functie feitelijk door den Rijksarchivaris HABETS werd waargenomen.

In zijn persoonlijk bezit bevinden zich dan ook talrijke en zeer belangrijke oudheidkundige stukken.

Mogen deze regelen aan zijne nagedachtenis gewijd, tevens eene hulde zijn aan den man, wien ik zelf op Maastrichter numismatisch gebied veel te danken heb.

Dr. L. SCHOLS.

Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap in ruiling ontvangt.

Revue belge de numismatique, publiée sous les auspices de la Société royale de numismatique. Direction: rue du Trône 60, rue de l'Aqueduc 19 et rue du Trône 49, Bruxelles. 50e année (1894), IIe livraison:

Britomartis, la soi-disant Europe sur le platane de Gortyne, par M. Jean N. Svoronos.

Note sur un denier inédit de Louis I, comte de Looz (1145—1171), suivie de quelques considérations sur les monnaies lossaines les plus anciennes et sur l'origine de l'atelier monétaire de Hasselt, par M. le Dr. Bamps.

Histoire numismatique du Barrois, par M. L. Maxe-Werly.

Quelques monnaies inédites d'Ernest de Lynden, baron et ensuite comte de Reckheim (1603—1636), par M. le Vte B. de Jonghe.

L'oeuvre du médailleur Nicolas Briot en ce qui concerne les jetons (suite), par M. J. Rouyer.

Documents de 1584 relatifs au nouveau lion d'or de Flandre, par M. Camille Picqué.

Annuaire de la Société française de numis-

matique. Rédaction: M. A. DE BELFORT à Charnay par Macon (Saône-et-Loire).

Livraison mars-avril 1894:

Les Gros de 20 deniers Tournois dits florettes, frappés par le Dauphin au nom de CHARLES VI, d'après les documents officiels, par M. LE COMTE DE CASTELLANE.
A quoi ont servi les contorniates? par M. W. FROEHNER.
Examen de quelques questions numismatiques et historiques non encore suffisamment étudiées, par M. L. MAXE-WERLY.
Numismatique lorraine. — Les monnaies des premiers ducs héréditaires, jusques et y compris MATHIEU II, par M. J. HERMEREL.
Chronique.

Livraison mai-juin 1894:

I. Collection du Musée de Ghiseh (Egypte), par M. E. CARON.
II. Les Ateliers monétaires de Bordeaux et de Saint-Lizier pendant la Ligue, par M. P. BORDEAUX.
III. Numismatique lorraine, par M. J. HERMEREL (à suivre).
IV. Quelques douzains aux croissants de HENRI II, par M. ROGER VALLENTIN.
V. Chronique.

Rivista italiana di numismatica, pubblicata per cura della Società numismatica italiana. Redazione: via Filodrammatici 10, Milano. — Anno VII (1894). fascicolo I:

GABRICI ETTORE. Topografia e numismatica dell' antica Imera e di Terme.
GNECCHI. FRANCESCO. Appunti di Numismatica Romana: XXXI. MASSIMIANO. Tiranno (1 Tav.).
DUTILH. E. D. J. Monnaies des nomes ou anciennes préfectures de l'Egypte du Médaillier du Musée d'antiquités de Ghizeh (2 Tav.).
GNECCHI. F. ED E. Monete di Milano inedite. (Continuazione e fine) (fig.).

Castellani G. Quattrino inedito di Franc d'Este per Massalombarda (fig.).
Miari Fulcio Luigi. Un quattrino inedito di Gianfrancesco Gonzaga (fig.).
Motta Emilio. Documenti visconteo-sforzeschi per la storia della Zecca di Milano (Continuazione). Parte II: Periodo Sforzesco.
Luppi. C. Vite di illustri numism. italiani: P. Raffaele Garrucci (Ritratto).

Revue Suisse de numismatique, publiée par le comité de la Société Suisse de numismatique. Rédaction: Grand-Rue, 9. Genève.
4me année (1894), livraisons I et II.

Ladé, Dr. A. Le trésor du Pas-de-l'Echelle (avec 1 pl.).
Cailler. H. Les médailles du Réformateur Suisse Ulrich Zwingli.
Cahorn. A. Quatre projets de médailles genevoises, 1706—1707 (avec 2 pl.).
Mélanges.

Numismatische Zeitschrift, herausgegeben von der Numismatischen Gesellschaft in Wien.
Funf-und-zwanzigster Band. Zweites Semester. Juli-December 1893. Mit 1 Tafel und 2 Textabbildungen.

V. Otto Voetter: Die römischen Münzen des Kaisers Gordianus II und deren antiken Fälschungen.
VI. Theodor Rhode: Silber-Antoniniane der römischen Kaiserin Sulpicia Dryantilla.
VII. Dr. Karl Schalk: Eine Holz-medaille auf eine Wiener Patriciers Tochter aus dem Jahre 1533.
VIII. Derselbe: Der Wiener Münzverkehr im XVI Jahrhundert.
IX. C. v. Ernst: Münzzeichen und Münzmeisterbuchstaben auf österreichischen Münzen.
Numismatische Literatur.
Jahresbericht.

Monatsblatt der Numismatischen Gesellschaft in Wien.

No. 129, April 1894 :

Die Münzen von Siebenbürgen. Neues auf dem Gebiete der Bracteatenkunde. Münzenfunde, u. s. w.

No. 130, Mei :

Ueber das byzantinische Reich und dessen Münzwesen. Die Münzen van Siebenbürgen (Schlusz). Die Stempelschneidekunst auf der III. internationalen Kunstausstellung. Münzenfunde, u. s. w.

No. 131, Juni :

Ueber das byzantinische Reich und dessen Münzwesen (Fortsetzung). Münzenfunde, u. s. w.

Deux monnaies de Philippe II, rappées à Bois-le-Duc en 1581.

Il ne semble pas que la ville de Bois-le-Duc, malgré son ancienneté et son importance, ait joui, avant le règne de Philippe II, du droit de battre monnaie.

Bois-le-Duc, comme tant d'autres villes des Pays-Bas espagnols, ne put échapper aux troubles et aux guerres qui désolèrent la fin du 16e siècle. Plusieurs années de ce triste régime avaient épuisé toutes les ressources de la ville où la monnaie de cuivre était devenue d'une rareté désespérante.

Une première requête fut adressée, en décembre 1576, aux États-Généraux à Bruxelles, pour obtenir le droit d'établir un atelier monétaire à Bois-le-Duc. Cette requête, après diverses péripéties, fut définitivement rejetée.

La situation économique de la ville s'aggravant de jour en jour, le magistrat revint à la charge et obtint enfin, le 18 juin 1578, l'octroi

si ardemment désiré. L'original en existe aux archives de la ville.

Monsieur PROSPER CUYPERS, qui a traité avec autorité la question des monnaies frappées à Bois-le-Duc de 1578 à 1579 1), nous fait connaître que trois pièces de cuivre: le *liard* ou *oord* ou *oortken*, le *gigot* ou *neghenmanneken* et le *demi-gigot* ou *halve neghenmanneken* ou *moorken*, pouvaient être frappées.

Le liard seul, croyons-nous, a été retrouvé. Voilà tout ce que nous savons pour cette première période du monnayage à Bois-le-Duc.

L'année 1579 vit l'agitation et l'effervescence redoubler d'intensité. L'Union d'Utrecht (29 janvier 1579) ayant réuni les provinces protestantes du Nord, le prince de Parme, pour établir une espèce de contrepoids, s'efforça de ménager un accomodement avec les provinces wallonnes mécontentes. Il y réussit. Un traité fut signé à Arras, le 23 mars 1579, entre les députés du prince et ceux des provinces intervenantes. Ces deux conventions si opposées mirent le comble à la division du pays.

L'empereur RODOLPHE, de son côté, sollicité par les États, avait proposé au roi d'Espagne de s'occuper de la réconciliation générale des provinces. Les conférences s'ouvrirent le 5 avril

---

1) *Revue de la numismatique belge*, année 1854, page 90 et suivantes.

1579, à Cologne et ne purent aboutir. On se sépara, le 17 novembre de la même année, sans avoir obtenu de résultat.

Le prince de Parme avait, entre-temps, habilement profité du désarroi général pour reprendre l'offensive avec vigueur et avec succès. Il avait assiégé Maestricht et s'en était emparé le 29 juin 1579.

La prise de Maestricht jeta le plus grand effroi parmi les partisans des États.

A Bois-le-Duc, où la majeure partie de la population était catholique, les protestants étaient consternés et le peuple devenait difficile à contenir.

C'est vers cette époque que l'Union d'Utrecht y fut proclamée au nom de l'échevinage. Les bourgeois catholiques coururent aussitôt aux armes et un combat sanglant se livra sur la grande place entre eux et la gilde des escrimeurs qui occupait la grand' garde. La confrérie des escrimeurs était d'organisation récente et renfermait un assez grand nombre de jeunes gens qui avaient dû fuir du temps des espagnols et qui avaient fait la guerre avec le prince d'Orange. Plus de cent personnes furent tuées ou blessées dans cette collision. 1)

1) *L'histoire des Pays-Bas d'Emanuel de Meteren.* Traduction française. La Haye 1618. Folio 170, c. Nous avons emprunté à cet ouvrage la majeure partie du récit des événements politiques de cette époque.

Le prince de Parme envoya, peu après la prise de Maestricht, un trompette pour sommer Bois-le-Duc de se rendre au roi. Les protestants demandèrent en vain que l'on fît entrer de la garnison dans la ville. C'était chose facile car des troupes d'anglais, d'écossais et de français, qui allaient vers Bruxelles, se trouvaient alors dans les environs et l'on n'avait que l'embarras du choix. Cette demande ne fut pas favorablement accueillie sous prétexte que l'on ne voulait pas enrôler d'étrangers. On laissa entendre que l'on aurait volontiers pris quelques compagnies de la Brille et l'on ne put se mettre d'accord. Les escrimeurs, de guerre lasse, proposèrent alors au magistrat ou de prendre de la garnison ou de laisser sortir de la ville ceux qui désiraient s'en aller. Ce dernier parti fut adopté et une foule de gens quittèrent la place. La ville fut tellement dépourvue de partisans des États par cette sortie que deux compagnies venant de la Brille ne purent y entrer, les partisans des espagnols, qui étaient les plus forts, les considérant comme des ennemis.

Les protestants furent peu après chassés de la ville et les catholiques se réconcilièrent avec le prince de Parme. L'abrogation de l'Union d'Utrecht fut proclamée ainsi que le rétablissement de PHILIPPE II.

Bois-le-Duc méritait certes une récompense de l'Espagne. Elle lui fut accordée.

Le privilège de battre monnaie, réclamé avec tant d'insistance par le magistrat, lui fut octroyé le dernier jour de février 1580 (1581).

A partir de cette époque, il fut régulièrement ouvré dans cette ville, à part quelques suspensions temporaires, et cela jusqu'au 16 novembre 1624, quoique l'atelier ne fût déplacé qu'à la Saint-Jean 1626.

VERACHTER, qui s'est occupé des monnaies de Bois-le-Duc 1), entre dans force détails sur ce sujet intéressant. Nous renvoyons le lecteur à l'excellent livre du savant anversois et passons à la description de deux monnaies de PHILIPPE II que l'érudit archiviste n'a pas connues en nature.

Droit: Buste à droite de PHILIPPE II.

Légende: · DOMINVS · MIHI · ADIV TOR ·

A l'exergue: (petit arbre) · 15 · 81 ·

L'arbre est la marque monétaire de Bois-le-Duc.

---

1) *Documents pour servir à l'histoire monétaire des Pays-Bas*, par FRÉDÉRIC VERACHTER. Page 153 et suivantes.

Revers: Écusson couronné du roi d'Espagne. La couronne sépare le commencement de la légende de la fin.

Légende: · PHS · D : G · HISP · Z · REX · DVX · BR ·

Or. Poids: 3 gr., 38. Notre collection.

Ce *demi-réal d'or* ou *gouden halve reaal,* dit VERACHTER, a été forgé conformément à l'ordonnance de 1581 et aux instructions octroyées la même année au maître particulier. Il est frappé à 18 karats or fin en aloi et à $70\frac{1}{8}$ pièces de taille au marc poids de Troyes, ayant cours à 30 sols.

De 1581 à 1584, 1589 à 1591, 1595 à 1598, on en a frappé en tout 1334 pièces.

Droit: Croix ornée de Saint-André anglée de quatre étincelles et portant en coeur le briquet de la Toison d'or.

Légende: (petit arbre) · PHS · D · G · REX · HISP · Z · DV · BR.

Revers: Écu couronné au lion de Brabant. L'écusson est accosté des chiffres 8 et 1, donnant la date 1581. La couronne sépare le commencement de la légende de la fin.

Légende: · DOMINVS · MIHI · ADIVT ·

Cuivre. Poids: 1 gr, 08. Notre collection.

Ce *demi-gigot* (?) de cuivre, *halve neghenmannecken* ou *moorken* n'est pas spécialement renseigné par VERACHTER et ne figure pas sur sa planche. Il a été frappé, d'après cet auteur, de 1581 à 1584, de 1585 à 1598, en tout, 231300 pièces de cette valeur.

La date de notre moorken (?) indique qu'il fait probablement partie de la première émission de cette espèce de monnaies.

La publication des deux rares monnaies que nous venons de décrire vient accroître sensiblement la suite monétaire encore si peu étendue de la ville de Bois-le-Duc.

Vte BAUDOUIN DE JONGHE.

Lettre de M. G. Cumont, à M. Joh. W. Stephanik, au sujet des tiers de sou d'or à la légende TRIECTVM.

Réponse à la lettre de M. A. de Belfort au même. *)

Monsieur et cher Collègue,

En terminant la dernière lettre qu'il vous a adressée, M. DE BELFORT dit que bannir la discussion n'aboutirait qu'à empêcher tout progrès; c'est aussi mon avis, et c'est pour arriver à la vérité, que j'ai combattu la thèse soutenue par M. DE BELFORT dans la première livraison de votre Revue, année 1894. Ma contradiction, loin d'écarter la discussion, aura justement eu, pour heureux résultat, de la faire naître. Vous ne serez donc pas surpris si je reviens à la charge et si je vous envoie encore quelques objections à la réponse de M. DE BELFORT.

*) Tijdschrift etc. 2e année, 3e liv. 1894, p. 142.

Il commence par démontrer longuement que la ville d'Utrecht existait à l'époque mérovingienne; mais à quoi bon toute cette dépense d'érudition puisqu'il ne s'agit pas de discuter l'origine d'Utrecht et que j'ai admis l'existence de cette ville dès ce temps là. Toute cette démonstration ne s'adresse donc pas à moi, je tiens à le constater.

Mais pourquoi citer une donation faite par PEPIN et une lettre de S. BONIFACE quand il est admis qu'Utrecht existait alors depuis déjà un demi-siècle: chacun sait, en effet, que St. Willebrord appelé par PEPIN DE HERSTAL à évangéliser le pays conquis sur les Frisons en 696, y fonda une église qui devint, comme toujours, le berceau de la cité.

M. DE BELFORT se donne ainsi le plaisir d'enfoncer une porte ouverte; mais ce qui m'étonne surtout de la part d'un homme aussi distingué que M. DE BELFORT c'est qu'il »*tienne pour certains*« a priori, les documents qui engagent M. AUG. LONGNON à faire figurer Utrecht, sur son Atlas, à dater de 638.

Je pourrais adresser à M. DE BELFORT le reproche qu'il fait à M. HOOFT VAN IDDEKINGE en disant: »notre auteur est convaincu, mais quelles preuves donne-t-il pour justifier ses convictions?"

Passant ensuite à l'examen de mes critiques, M. DE BELFORT constate que les documents

écrits n'existent pas; oui, sans doute; mais, si ces documents existaient, la question serait probablement tranchée et nous n'aurions plus à discuter.

Dans de telles conditions, il ne reste qu'à voir quelle est l'opinion la mieux fondée et laquelle a, en sa faveur, les présomptions les plus sérieuses.

Je ne relèverai pas les critiques acerbes que M. DE BELFORT dirige contre feu M. HOOFT : un ancien ami du savant numismate hollandais s'est chargé de ce soin.

Je me borne à constater que je n'ai cité l'opinion de M. HOOFT qu'accessoirement, que j'ai résumé son travail dans une note seulement et que je n'avais pas besoin de son autorité pour soutenir ma thèse; mais j'ai fait remarquer que les trouvailles semblaient donner raison à M. HOOFT et qu'il paraissait plus logique d'admettre, avec lui, que le type dit de Dorestad avait pris naissance à Maestricht et de là, s'était répandu en Frise et dans les autres ateliers monétaires de la Meuse.

Je vous ai dit que l'atelier de Maestricht étant plus ancien que celui de Dorestad, il en résultait une grande probabilité que le type de Dorestad était originaire de Maestricht. M. DE BELFORT n'a rien objecté qui puisse faire tomber cette probabilité. Pourquoi mêler à cette question les monétaires Grimoaldus et Aelmold

qui ont émis des pièces du type Messin et dont les monnaies sont beaucoup plus anciennes que celles du type de Dorestad. N'oublions pas que nous discutons les pièces du type de Dorestad à la légende Triectum.

Quant à la fréquence du nom de MADELINUS, je constate, avec plaisir, que M. DE BELFORT est d'accord avec moi; — mais quelle preuve a-t-il que l'atelier de Maestricht avait cessé de fonctionner quand celui de Dorestad fut mis en activité?

M. DE BELFORT écarte les preuves résultant des trouvailles par une simple plaisanterie; il a dû bien rire lorsqu'il vous a écrit: »Si M. CUMONT perd sa bourse et que celui qui la trouve constate qu'elle ne contient aucune pièce française, sera-t-il en droit de proclamer que la France n'existe pas?"

D'abord il ne s'agit pas de l'existence d'Utrecht puisque j'ai toujours admis cette existence, à cette époque, mais d'un atelier monétaire à Utrecht, à l'époque mérovingienne.

D'autre part, la comparaison de M. DE BELFORT n'est pas exacte; il ne s'agit pas, à Dombourg, de la trouvaille d'une bourse, même d'une masse de monnaies mais de nombreuses pièces trouvées séparément, à des dates successives, provenant de diverses sépultures et enfouies par conséquent les unes après les autres. Une cinquantaine de tiers de sou de

Dorestad, sans compter les autres pièces d'or, provenant de deux ou trois cimetières, *) mais c'est énorme! Les plus vastes cimetières francs, celui de Ciply, par exemple, composé de plus de onze cents tombes, et celui d'Eprave, ne contenaient que deux ou trois triens.

Et les trouvailles dans les Pays-Bas septentrionaux, en Frise, sont-elles en faveur de M. DE BELFORT? Tout au contraire! A la différence de mon contradicteur, je rencontre dans ces trouvailles de très sérieuses présomptions à l'avantage de ma thèse; je puis même dire, comme au Palais, qu'il en résulte pour mon système des preuves graves, précises et concordantes. Les trouvailles, lorsqu'il n'existe pas de documents écrits, sont même les preuves les plus importantes; on peut même dire les seules preuves qui aient quelque valeur; ce sont des faits tandis que tous les raisonnements du monde, quelque ingénieux qu'ils soient, ne constituent, dans la contestation actuelle, que des hypothèses.

Il ne faut donc pas faire fi des trouvailles et les traiter avec la désinvolture facile de M. DE BELFORT.

Quant à moi, j'en fais le plus grand cas et

---

*) Des sépultures furent mises à nu par les flots, à trois places différentes de la côte de Dombourg, en 1687, ensuite en 1749 et enfin en 1866.

j'avoue même que j'en tire l'argument principal en faveur du monnayage, à Maestricht, des pièces au type de Dorestad.

Je me demande pourquoi je devrais conclure que Maestricht n'existait pas comme atelier monétaire parce qu'on n'a pas trouvé à Dombourg des triens au type de Dorestad avec la légende Triectum, — puisque mon argumentation est basée sur ce que la ville d'Utrecht, étant à proximité de Dorestad et que des monnaies de cette dernière localité ayant été trouvées en quantité, à Dombourg, on aurait aussi dû en rencontrer là d'Utrecht, tandis qu'il est beaucoup plus naturel de ne pas en découvrir de Maestricht, ville plus éloignée de la Zélande et dont les relations d'affaires avec cette île ne devaient pas être fréquentes.

Enfin, tout le monde admet et il n'est du reste pas douteux que Maestricht avait un atelier monétaire à l'époque mérovingienne tandis qu'il n'en est pas de même pour Utrecht: on est dans l'ignorance complète. C'est pourquoi, il faudrait des preuves bien plus convaincantes pour admettre que certains triens à la légende *Triectum* ont été frappés à Utrecht parce qu'il faudrait démontrer, tout d'abord, qu'il y existait un atelier monétaire dès l'époque mérovingienne. Pour Maestricht cette dernière preuve n'est pas nécessaire; il en résulte une probabilité de plus que les pièces

du type de Dorestad avec la légende Triectum sont de Maestricht, cet atelier n'étant pas douteux tandis que l'atelier d'Utrecht n'est rien moins qu'hypothétique.

M. DE BELFORT m'oppose HOOFT VAN IDDEKINGE mais peu m'importent les suppositions du savant hollandais; j'ai cité le système de M. HOOFT sans pour cela approuver complètement toutes ses hypothèses ou ses démonstrations. M. HOOFT suppose que l'atelier de Maestricht fut transporté peu de temps après 689 à Dorestad; je serais plus porté à croire que cet atelier ne fut pas transporté mais qu'environ le VIIIe siècle, l'atelier de Maestricht était arrivé à sa dernière période tandis que vers la même époque l'atelier de Dorestad entrait en activité, de sorte que la fin de Maestricht coïncida, tout un temps, avec les commencements de Dorestad. Ce serait alors que Dorestad aurait copié le dernier type de Maestricht à laquelle ville elle avait peut-être emprunté un monétaire; ce type fut ensuite recopié plusieurs fois et alla, par conséquent, en dégénérant de plus en plus.

M. DE BELFORT croit que je proclame qu'il faut rayer Utrecht de la liste des ateliers monétaires mérovingiens parce que je suis entraîné par un sentiment de patriotisme très respectable. D'abord, le patriotisme n'a rien à faire dans une question scientifique, la science n'ayant

pas de patrie, et d'autre part, ce patriotisme n'aurait pas lieu de s'exercer ici, je le regrette pour M. DE BELFORT, car Maestricht comme Utrecht appartiennent à la Hollande et j'ai l'honneur d'être Belge.

M. DE BELFORT me dit que je n'ai absolument rien prouvé et que mes arguments n'ébranlent nullement ses convictions; je pourrais lui dire la même chose mais je préfère m'en abstenir, comprenant parfaitement que M. DE BELFORT défende son enfant et tienne à le voir grandir.

M. DE BELFORT me reproche d'être convaincu que ma thèse est démontrée d'une manière irréfutable mais M. DE BELFORT est, paraît-il, non moins convaincu puisque dans sa première lettre, il écrivait ceci: »*il n'est pas douteux* que toutes les monnaies du style de Dorestad et au nom de Triectum ont été émises à Utrecht," mais aujourd'hui, M. DE BELFORT reconnaît qu'il n'a aucune preuve certaine en faveur de son système et qu'il n'émet que de simples hypothèses. Sur ce terrain, on peut discuter indéfiniment, sans faire avancer la question.

Mais j'ai pour moi quelque chose de plus que de pures hypothèses: deux *faits* qui ont grande importance:

1°. Les trouvailles qui ne sont pas si négligeables que voudrait le faire croire M. DE BELFORT;

2°. L'existence certaine de Maestricht, comme atelier monétaire, à l'époque mérovingienne alors qu'*il n'y a aucune preuve* qu'un atelier monétaire aurait existé, à Utrecht, à la même époque.

C'est pourquoi, jusqu'à démonstration convaincante, je n'admettrai pas le système de M. DE BELFORT et m'en tiendrai à la classification admise par les numismates Belges et Hollandais.

GEORGES CUMONT.

Bruxelles, août 1894.

Draagpenning van Cornelis Martinus Pels, Griffier van den Block van de Kerk- en Verwerstraat te 's-Hertogenbosch.

Vz. In een cirkel de H. Andreas aan het naar hem genoemde kruis gehecht. Randschrift: S · ANDREAS · REVIVISCENS · 1738.

Kz. In een cirkel:

· PATRON ·
· VAN · DEN · BLOCK ·
· VAN · DE · KERK · EN ·
· VERWERSTRAET ·
· C · M · PELS ·
· GRIFFIER ·
30 × 9 BR

Gegraveerd, zilver, rond, met oog, 38 mM. Muntmeter STEPHANIK, in mijne verzameling.

Al de papieren en bescheiden van den Block van de Kerk- en Verwerstraat te 's-Hertogenbosch zijn verloren, ten minste zijn niet meer

voorhanden in het archief der Godshuizen, daarom is het zeer moeielijk na te gaan bij welke gelegenheid deze penning vervaardigd is. Heeft de griffier C. M. PELS die in zijn kwaliteit gedragen? of is hij hem uitgereikt b.v. bij zijn 12½ of 25-jarig griffierschap bij den Block? Eene betrekking die Pro Deo werd waargenomen.

CORNELIS MARTINUS PELS was gelijk wij op den penning zien in 1738 griffier van den Block van de Kerk- en Verwerstraat. In de Stads Rekening van 1718/9 staat aangeteekend dat hij *f* 200.— als »ambtgeld« betaalde voor klerk der Stads Secretarie. In de Rekening van 1720/1 komt hij voor als Procureur, in die van 1734/5 tot 1747 als Rentmeester van het groot Bagijnhof. In die van 1752 doet zijne weduwe, geb. J. H. CRAMER, »Conclusie-Rekening«, daar hij in 1750 overleden was. Hij was ook Lid van den Raad der Stad van 1742—1750 benoemd door Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

30 × 9 BR hieruit lees ik 30 November; gewoonlijk hadden Blockmeesters en hun Griffier op dien dag feest, zijnde het de Patroon van den Blok, Sint Andries of Sint Andreas.

Wat evenwel × (lantaarn?) beteekent heb ik niet kunnen ontdekken.

Het geslacht PELS, dat in de XIVe eeuw

schepenen van 's-Hertogenbosch en leden aan de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap geleverd heeft, is ook in het bezit geweest der heerlijkheid Milheeze onder Bakel en bezat in de XVIIe eeuw een slot te Berlicum, in de nabijheid van het klooster Coudewater.

Het voerde tot wapen, gedeeld: 1. in zwart een van zilver en rood geblokt St. Andrieskruis; 2. in blauw een gouden vierblad.

H. Sept. 1893. M. A. S.

MITES D'UTRECHT

frappées sous Charles Quint à Anvers, 1537--1539.

Cette courte notice a simplement pour objet de mettre en lumière un point de l'histoire monétaire des Pays-Bas qui mérite, à notre avis, d'attirer un instant l'attention des numismatistes néerlandais. Lorsqu'en 1859, VAN DER CHIJS livrait au public ses *Munten der Bisschoppen, van de Heerlykheid en de stad Utrecht,* il avouait n'avoir connaissance d'aucun document, d'aucune monnaie concernant cette province au temps de CHARLES QUINT. 1)

Peut-être, en écrivant ces lignes, le savant professeur avait-il perdu de vue le renseignement qu'il devait à VERACHTER, touchant la mention, dans un compte de l'atelier d'Anvers, de la fabrication d'une petite monnaie pour Utrecht. 2)

1) page 265.

2) *De munten der voormalige hertogdommen Braband en Limburg*, Haarlem 1851, p. 263.

Le compte, du 15 avril 1537 au 28 février 1539, délivré par le maître de la Monnaie d'Anvers, PIERRE JONGELINCK, porte en effet:

MYTEN VAN UTRECHT.

»Van den wercke vanden myten van Utrecht »vanden welcken zyn bevonden gewracht by »den meester particulier v^c XXVIII mark III oncen, »vanden welcken bevonden syn in sissalien »XI marck, blyft net den voirscreven sissalien »afgetrogen ende II oncen voer d'assayen, »v^c XVII marck I once wercx die te IX greynen »'t fyn compt tot XXI marck I once V ingelsche »XX aes waer af de seignouraige, te II gr. »VI myten beloopt, III s. gr. VIII½ myten." 1)

Les trois comptes suivants de JONGELINCK, qui vont du 28 février 1539 au 23 août 1545, constatent tous, sous la rubrique: MYTEN VAN UTRECHT, qu'il n'a pas été frappé de ces pièces; dont il n'est plus question, d'ailleurs, dans les comptes ultérieurs.

Les documents, que nous venons de rappeler, se bornent donc à établir l'émission à Anvers, du 15 avril 1537 au 28 février, 1539, de plusieurs milliers — 517 marcs 1 once d'œuvre — de mites d'Utrecht à 9 grains de fin.

---

1) Archives générales du Royaume de Belgique, Chambre des comptes, reg. 17883.

Le mot *Myten* est vraisemblablement employé ici dans un sens générique, car, depuis longtemps, on n'avait plus forgé, aux Pays-Bas, des pièces inférieures à 2 mites. L'aloi des billons d'Utrecht est d'ailleurs la preuve de leur valeur plus élevée. De 1521 à 1536, l'atelier anversois avait fourni, en monnaies noires, des doubles mites de Brabant à 4 grains de fin et des pièces de 3 mites au K couronné, renfermant 7 grains d'argent. 1)

Les deniers noirs donnaient lieu à de nombreuses fraudes et à d'innombrables contrefaçons. L'empereur, par décret du 9 décembre 1535, décide qu'il n'en sera plus émis, et les déclare billon. Il ordonne la fabrication, en leur lieu et place, d'un denier blanc »à ung lyon«, valant deux mites de Flandres ou trois mites de Brabant, de 15 grains en aloi et de 450 au marc de Troyes. 2)

Ces petits blancs deniers, qui se forgeaient à Anvers *au temps même de la frappe des mites d'Utrecht,* sont connus (Van der Chijs, *Monnaies du Brabant pl. XXVI, n°. 23).* Conformément à l'ordonnance, ils portent un lion en plein champ. Le revers est orné d'une croix cantonnée des lettres K. V. R. I., Karolus V, Rex, Imperator.

1) Van der Chijs, *Monnaies du Brabant*, pl. XXVI, Nos. 24 et 22.

2) Archives générales du Royaume de Belgique, Chambre des comptes, carton No. 63.

Or, il existe une variété de ces pièces, d'aspect tout brabançon, de poids identique mais d'un aloi visiblement inférieur ayant, au revers une croix cantonnée des mêmes lettres K. V. R. I., et dont le droit, au lieu du lion spécifié par l'ordonnance, offre un K sommé d'une couronne impériale. 1) Cette pièce ne serait-elle pas la mite d'Utrecht?

C'était l'avis de VERACHTER 2) et il faut avouer que l'étude approfondie, que nous venons de faire de la question, n'infirme nullement l'hypothèse de l'érudit archiviste de la ville d'Anvers.

Rappelons, en terminant, que CHARLES QUINT visita, pour la première fois, la vieille cité d'Utrecht, en l'année 1540. Douze ans plus tôt l'évêque HENRI DE BAVIÈRE, las de lutter contre l'esprit de révolte de ses sujets, avait vendu à l'Empereur l'administration temporelle de la principauté et, par suite, avait perdu le droit d'y frapper encore monnaie.

ALPH. DE WITTE.

---

1) VAN DER CHIJS, *De munten der voormalige hertogdommen Braband en Limburg*. pl. XXXVI, fig. 1.

2) VAN DER CHIJS, loc. cit. p. 263.

Penning van de H. Moeder Maria in den Eijck te Oirschot.

De stempel van dezen ovalen, eenzijdigen penning berust te Brussel.

Zie *Piot catalogue des coins de monnaies et médailles à Bruxelles,* p. 144 N°. 1249.

In het midden op een voetstuk, de gekroonde H. Moeder Maria, in den rechterarm het kindeke Jezus Christus en in den linker den scepter houdende. Omschrift: H × MOEDER × MARIA × INDEN × EYCK × TOT × OIRSCHOT.

De uitgestrekte gemeente Oirschot, gelegen in Noord-Brabant, had vroeger vijf kapellen als die te Best, die in 1533 tot parochiekerk verheven is; de O. L. Vr. kapel in het dorp; de St. Antoniuskapel in het gehucht Straten; de St. Joriskapel bij het gasthuis en de kapel ten Heiligen Eijck of van de H. Moeder Maria in den Eijck tot Oirschot. Op de eenzame heide bij Oirschot, thans bebouwde landerijen, vond men in de XVe eeuw bij het zoogenaamde Beersveld een beeldje der H. Maagd, dat eerst

in eenen eik geplaatst werd, vandaar de naam van O. L. Vr. of H. Moeder Maria in den Eijck of ten Heiligen Eijck. Later richtte men om het beeldje eene houten kapel op. Tijdens de hervorming werd die verwoest. Kanunnik JAN DAEMS deed aldaar in 1606 een steenen kapel plaatsen, die in 1649 gesloopt werd. Het beeld werd naar de Parochiekerk overgebracht, van daar naar 's-Bosch en weer terug naar de parochiekerk, waar het thans berust. In 1854 liet pastoor P. A. DE BONT op de oude fondamenten eene fraaie steenen kapel bouwen.

Bronnen: WICHMANS, *Brabantia Mariana,* cap. XXXIV. p. 420.
SCHUTJES, *Bisdom 's-Bosch,* dl. 5. bl. 371.
Maria's Heiligdommen in Nederland en België, bl. 178.

H. M. A. S.

Lettre de M. le Bon J. de Chestret de Haneffe à M. Joh. W. Stephanik, en réponse à l'appréciation formulée par M. A. de Belfort, au sujet du procédé employé par M. Hooft van Iddekinge pour connaître la valeur intrinséque des monnaies mérovingiennes.

Monsieur,

Je viens de lire dans l'estimable Revue dont vous partagez la direction, une lettre qui vous est adressée par M. A. de Belfort, en réponse aux observations de M. G. Cumont à propos des tiers de sou de Triectum. Bien que n'ayant pris aucune part à ce débat, il paraît que j'ai eu le tort, il y a quelque douze ans, de publier dans la *Revue belge* une lettre de feu M. Hooft van Iddekinge, dans laquelle le savant numismate hollandais se trouve en complet désaccord avec M. de Belfort. Ce reproche en lui-même ne mérite pas que je m'en occupe, car l'épître de votre honorable correspondant

ne fait que m'effleurer; et puis comment en vouloir à quelqu'un qui vous qualifie d'»homme aussi distingué«? comment ne pas se consoler de recevoir une leçon en compagnie d'un numismate de la valeur de M. CHALON?

J'aurais donc oublié ce moment de mauvaise humeur de M. DE BELFORT, s'il n'avait cru devoir prendre à partie ce pauvre M. HOOFT qui n'est plus là pour se défendre, et cela à propos d'une découverte qui n'a rien à faire dans la question.

Appliquant à la numismatique du moyen âge le principe d'Archimède, M. HOOFT plongeait dans l'eau les tiers de sol de TRIECTUM et en calculait ainsi le poids spécifique, afin d'arriver à leur classification. »Pour vous donner un exemple, disait-il, le tiers de sol d'or »de *Trasemundus* frappé à Maestricht pèse »1,311 grammes, et sous l'eau son poids est »1,240 grammes. Donc le poids spécifique de »cette pièce est 17,056. L'or pur a un poids »spécifique de 19, de sorte que cette monnaie »est très pure, ou, si l'on veut, de 21½ carats. »Une monnaie de *Madelinus*, qui doit avoir été »le dernier ou du moins un des derniers monétaires, pèse 1,295 grammes, et sous l'eau »1,195 grammes. Poids spécifique 12.95, c'est-»à-dire qu'elle est de l'or de 16⅔ carats.« *)

*) *Revue belge de numismatique*, année 1882, p. 441.

A quoi M. DE BELFORT répond: »Je ne com»prends pas comment en distrayant 1,240 de »1,311, on peut obtenir pour reste 17,056, »mais peu importe. Puisque M. HOOFT fait une »démonstration mathématique, il aurait dû la »terminer dans le style employé par cette »science et ajouter: *ce qui est absurde;* et il ne »se serait pas trompé. En effet, une loi élémen»taire de physique dit: Si on plonge un corps »solide dans un liquide, il perd de son poids »une quantité égale au poids du volume du »liquide déplacé. Cette loi est certaine, mais »elle ne donne nullement la densité du corps »dont on s'est servi. La théorie de M. HOOFT »VAN IDDEKINGE est donc fausse et je la rejette »comme n'ayant aucune valeur."

Pour affirmatif qu'il soit, M. DE BELFORT n'est malheureusement pas Aristote. Certes, en distrayant 1,240 de 1,311, on ne peut obtenir pour reste 17,056. Mais votre correspondant ignore complètement le calcul auquel on doit se livrer dans l'occurrence, et qui est le suivant:

La pièce de *Trasemundus* pèse dans l'air 1,311
» dans l'eau 1,240

Différence: 0,071, qui représente le poids du volume d'eau déplacé. Or, le poids spécifique étant le poids de l'unité de volume, on devra diviser 1,311 par 0,071; ce qui donne

pour résultat, non pas précisément 17,056, comme M. HOOFT l'écrit par erreur, mais 18,465. *)

De même pour la pièce de *Madelinus:*

1,295 — 1,195 = 0,100.

1,295 : 0,100 = 12,95, chiffre *exact* de M. HOOFT.

Pour ce qui est de l'évaluation de ces monnaies en carats, on pourrait objecter que le poids spécifique de l'or monnayé dépasse 19; mais ceci n'infirme nullement le système de M. HOOFT. C'est donc faire preuve de légèreté, que de qualifier *ex cathedra* sa démonstration d'absurde et sa théorie de fausse et sans valeur.

B^ON J. DE CHESTRET DE HANEFFE.

Liége, 20 août 1894.

---

*) En poursuivant le calcul de M. HOOFT, il faut continuer de la manière suivante pour déterminer l'aloi:

Le poids spécifique d'or *monnayé* est 19.362.
» » d'argent » » 10.51.

En supposant que le triens se compose de 1000 cM³. du métal mélangé, ce mélange contient

x cM.³ argent
et 1000 — x » or.

Le poids spécifique de ces métaux étant connu, nous pouvons formuler le poids de la masse mélangée, comme suit:

$(1000 - x) \times 19.362 + x \times 10.51 = 1000 \times 18.465$.

La solution donne pour $x = 101\frac{1}{3}$ cM³. argent,
par conséquent $898\frac{2}{3}$ » or pur,
ce qui donne en carats: $21\frac{1}{2}$ carats or
$2\frac{1}{2}$ » argent ou alliage.

Note basée sur les calculs reçus de M. J. E. TER GOUW.

LA RÉDACTION

Penninkje van de bedevaart naar St. Willibrord (Noord-Brabant).

Volgens »KRÜGER, Kerkelijke geschiedenis van het Bisdom Breda«, Rosendaal, VAN LEEUWEN. 1878, Dl. 4, bl. 296, is *St. Willibrord* eene parochie, gelegen onder de burgerlijke gemeenten *Rucphen* en *Sprundel*, *Etten* en *Leur* en *Hoeven* c. a. Zij ligt aan den straatweg van Bergen-op-Zoom naar Breda, van welke laatste plaats zij 2¾ uur verwijderd is. In deze parochie is in het jaar 1841 het vroeger zoo beruchte *Rucphensche-Heike*, ook wel het *Vilders-Heike* en in de wandeling soms *Klein-Amsterdam* genoemd, opgenomen, bij de oprichting is die naam van *Rucphensch-Heike*, waaronder de plaats vroeger bekend was, en die aan zooveel treurigs herinnert, in dien van *St. Willibrord* veranderd.

Het *Heike* was eertijds eene verzamelplaats

van boosdoeners, een toevluchtsoord voor misdadigers, die er eene veilige schuilplaats vonden en zich aan de vervolging der politie wisten te onttrekken. Het was eene door misdaden befaamde plaats en het kreeg eene nog grootere beruchtheid bij den Belgischen opstand in 1830.

Aan Koning WILLEM I werd gevraagd om het Heike met een negentigtal woningen in den omtrek tot eene zelfstandige parochie te verheffen.

In 1841 werd de toestemming gegeven en tot het bouwen eener kerk met pastorij en school met onderwijzers-woning overgegaan. Den 20en Dec. 1841 werd de kerk ingewijd en onder bescherming gesteld van den H. Willibrordus Apostel in Nederland. De steen in den voorgevel der kerk heeft het volgende jaarschrift:

UnI trIno Deo sUb InVoCatIone
DIVI WILLIbrorDI patronI saCrabar.

Sedert eenige jaren is bij die kerk gebouwd eene grot, in navolging van die te Lourdes, waar de geloovigen ter bedevaart heengaan en als herinnering het volgende ovalen draagpenninkje medebrengen. 22—18 mM.

Vz. De kerk van St. Willibrord, waaromheen: Wees duizendmaal gegroet Maria.

In de afsnede: Sint Willibrord, daaronder E. v. W. B.

Kz. De H. Maagd Maria in een stralenkrans, voor haar geknield in biddende houding een geestelijke, ieder in eene grot.

In de afsnede: Ik ben de onbevlekte ontvangenis.

Wie meer van dit Heike weten wil verwijzen wij naar: G. A. VAN SENDEN, Het Heike, een woord over de geschiedenis en den tegenwoordigen toestand der bewoners. Breda 1861. 8°.

H., Nov. '93. M. A. S.

Trouvaille de la Rue Léopold à Bruxelles.

En démolissant un vieux mur pour établir les fondations du *Café Riche*, au coin de la rue Léopold et de la rue de l'Écuyer, à Bruxelles, sur l'emplacement de l'ancien couvent des Dominicains, fondé sous Philippe le Bon et achevé sous Charles le Téméraire, les ouvriers ont trouvé environ 250 pièces d'argent et de cuivre, 1) dont les suivantes concernent spécialement les Pays-Bas septentrionaux:

Gueldre.

ARNOULD. 1423—1473.

1. Double sou. Dans le champ, les heaumes avec les cimiers de Gueldre et de Juliers. ✠ ARNOLD' · DVX ⁝ GEL ⁝ IVL ⁝ COMES ⁝ ZVT' ·

1) Voir la description sommaire de cette trouvaille dans la *Revue belge de numismatique*, année 1894, page 415.

Rev.: ✣ MONE—TA : NOV—A : GELR—ENSIS :

Croix coupant la légende surmontée de l'écu Gueldre-Juliers, cantonnée des lettres : N—R—S—A. (2 pièces)

CHARLES LE TÉMÉRAIRE. 1473—1477.

2. Demi-briquet (1 pièce).

✣ KAROL ⁂ DI ⁂ GRA ⁂ DVX ⁂ BVRG ⁂ GEL ⁂

Lion à mi-corps, à gauche; à l'exergue aucune croisette.

Rev.: Croix fleuronnée.

Lég.: ✣ ⁂ BENEDIC ⁂ NIA ⁂ MEA ⁂ DNO ⁂ 1477.

MARIE DE BOURGOGNE. 1477—1482.

3. Briquet (2 pièces).

Lion tenant l'écu de Marie de Bourgogne.

✣ MARIA ❁ DVCISSA ❁ BG' ❁ Z ❁ GEL' CO ❁ ȝV'

Rev.: Croix fleuronnée.

Lég.: ✣ ET ❁ BENEDIC ❁ HEREDI TATI ❁ TVE.

Variété avec GELRIE; les mots séparés par des croisettes + et les A ainsi faits.

4. Gros à l'Ω (1 pièce).

✣ MARIA ❁ DVCISSA ❁ B'G ❁ Z ❁ GELRI'

Rev.: Croix fleuronnée.

Lég.: ✣ BENEDIC ❁ NIA ❁ MEA ❁ DOMINO

5. Demi-gros à l'|T| (2 pièces).

MAXIMILIEN ET PHILIPPE LE BEAU. 1482—1494.

6. Double briquet décrit par M. Th. Roest. *(Essai de classif. des monnaies de Gueldre, 1893, p. 103 (tiré à part) N°. 265.)* (1 pièce.)
7. Gros à l'Ω (3 pièces).
   ✠ [MON' ❁ TRCHIDVC' ❁ TVET (sic) . . . C
   Rev.: ✠ BENEDIC ❁ TIT' ❁ MET ❁ DOMIN'
8. Demi-gros à l'|T| (1 pièce).
   ✠ MO ❁ TRCHIDVC ❁ TVE ❁ BG ❁ G'
   ✠ IN ❁ NOMINE ❁ DOMINI.

Nimègue.

9. Demi-sous (3 pièces).
   Lion à queue fourchue tenant l'écu de Nimègue.
   ⚜ MONETA ⚜ NOVT ⚜ NOVIMTGEN ⚜
   Rev.: Croix feuillue.
   ō TNNO ⚜ DOWI (sic) ⚜ MCCCC ⚜ LXXXVI (1 exemplaire).
10. Autre exemplaire dont les mots sont séparés par des étoiles; 1485 (1 exemplaire).
11. Deux autres exemplaires du même type.

Comté de Hollande.

PHILIPPE LE BON. 1433—1467.

12. ✠ PhS : DEI : GRT : DVX : BVRG : COM : hOLD' : Z : ȝ'

Rev.: ✣ MONET—A : NOVA : — COM : H0—LD' : Z : ȝE'.

Vierlander et quart de vierlander frappés à Dordrecht. (2 pièces.)

13. Demi-Cromstaert de Philippe le Bon et de Jacqueline de Bavière.

MARIE DE BOURGOGNE. 1477—1482.

14. Gros à l'Ω
✣ MARIA * DVCISSA * BG * CO * H0L
Rev.: ✣ BENEDIC * TIA * MEA * DNO 1481.

15. Autre pièce de 1480 (Les mots sont séparés par des étoiles à six rayons).

16. Variété avec: COM * H0' (1481) (En tout 3 pièces).

17. Double briquet.
✣ MARIA * DVCISSA * BG * COMIT * H0'
Sous les deux lions ❀ (fleur à quatre pétales).
Rev.: ✣ SALVV * FAC * PPLM * TVV * DNE 1482. (1 pièce.)

18. Quart de gros à l'|T| (1 pièce).

MAXIMILIEN ET PHILIPPE. 1482—1496.

19. Demi-patards. (10 pièces variées.)

20. Doubles briquets de 1486. (3 pièces.)

21. Briquets de 1485 et 1486. (7 pièces.)

22. Pièce de 6 gros ou double patard.
✣ MO : TRAHIDVAV : TVST' : BG' : AO : H0L
Rev.: ✣ SIT : NOMEN : DOMINI : BENE DICTV. (1 pièce.)

23. Demi-gros à l'| | (21 pièces variées dont les légendes commencent par un briquet ou par une fleur de lis).
24. Quart de gros à l'M. (3 pièces.)
25. Petite monnaie (billon) de Dordrecht. (Minorité de Philippe le Beau.)
Rose en plein champ. MO · TRAVC · TVST · B · CO · hOL (le briquet qui commence la légende est douteux).
Rev.: Croix, évidée au centre, coupant la légende, cantonnée de deux briquets et de deux fleurs de lis; légende:
IN — NOM — INE — · DNI · 1)

Evêché d'Utrecht.

DAVID DE BOURGOGNE. 1455—1496.

26. Patard.
MONETA · NOVA · EPI · TRAIECTENS'
La légende est précédée d'un signe qui représente une boîte à mèches.
Rev.: Croix fleuronnée.
✣ MEMENTO · DOMINE · DAVID A° 1483.
(1 pièce.)
27. Gros. Légende extérieure: ✣ MONETA · NOVA · EPIS' · TRAIECTENS'
Légende intérieure: ✣ ANNO · DNI · M · CCCC · LXXVIII. Armes de Bourgogne.

---

1) Dessinée: *Rev. Belge de Num.* 1894, pl. XI.

Rev.: Bordure de 13 fleurs de lis dans des cercles. Légende intérieure:
MOM—O'TO—DNOD—TVID
Croix pattée coupant la légende.

28. Autre pièce de la même année avec contremarque poinçonnée au centre de la croix du revers; contremarque qui est probablement allemande et qui est peut-être de HERMAN de Hesse, évêque de Cologne. L'écu paraît peut-être écartelé parce qu'il est poinçonné au centre de la croix du revers.

Leeuwarde.

29. Schellink au lion. ✣ MONETA ✱ NOVA ✱ LEWERDEN
Rev.: ✣ ANNO ✱ DOMINI ✱ M ✱ CCCC ✱ 87. (1 pièce.)

Elsloo.

30. ADRIEN DE GAVRE, Seigneur d'Elsloo. (VAN DER CHIJS *Munten der leenen van Brabant, pl. VIII, N°. 17.)*

Seigneurie de Biecht.

31. NICOLAS I, VAN DER DONCK. Imitation de la pièce de quatre mites de Philippe le Beau. Cette monnaie de Biecht a été décrite par *M.* LE BARON DE CHESTRET *dans la Revue belge de numismatique, 1871, page 63.*

Ecu au lion rampant, à gauche, ayant la tête couronnée:

⚜ NICOLAVS ⁝ DOMIC' ◦ DE ⁝ OBI' ◦

Rev.: Croix pattée et évidée, ayant en coeur la lettre N.

Lég.: ⚜ MONETA ⁝ NOVA ⁝ FACT' ◦ BIEC.

Bruxelles, juin 1894. G. CUMONT.

Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap in ruiling ontvangt.

Revue belge de numismatique, publiée sous les auspices de la Société royale de numismatique. Direction: rue du Trône 60, rue de l'Aqueduc 19 et rue du Trône 49, Bruxelles.

50e année (1894), 3e livr. avec les pl. VIII à X:

Sou d'or barbare trouvé en Frise, par Mlle. MARIE DE MAN.
Histoire numismatique du Barrois (deuxième article), par M. L. MAXE-WERLY.
Monnaies et deneraux de Flandre, par M. le Vte. BAUDOUIN DE JONGHE.
Médaille religieuse de Notre-Dame de Bon Secours à Bruxelles, par M. A. DE WITTE.
Quelques poids monétaires de ma collection, par M. G. CUMONT.
Documents numismatiques concernant l'atelier monétaire de Namur, des archives secrètes de l'Etat à Munich, par M. KULL.
Nécrologie. FRANÇOIS LAMBERT JOSEPH DUMOULIN, par M. le Vte. B. DE JONGHE.
THÉODORE STENZEL, par M. A. DE WITTE.
Don BASILIO-SÉBASTIEN CASTELLANOS, par M. le Vte. B. DE JONGHE.
JEAN AUGUSTE LE CATTE.
Mélanges.

Annuaire de la Société française de numismatique. Rédaction: M. A. DE BELFORT à Charnay par Mâcon (Saône-et-Loire).

Livraison juillet-août 1894:

I. Essai de classification des monnaies de LOUIS VI et LOUIS VII, par M. E. CARON.
II. Ateliers temporaires de CHARLES VII, par M. le Dr. E. FARGE.
III. Numismatique lorraine, par M. J. HERMEREL (à suivre).
IV. Monnaies d'or frappées par CHARLES I d'Anjou à Tunis, par PAUL BORDEAUX.
V. Chronique.

Rivista italiana di numismatica, pubblicata per cura della Società numismatica italiana. Redazione: via Filodrammatici 10, Milano. — Anno VII (1894). fascicolo II:

GABRICI ETTORE. Topografia e numismatica dell' antica Imera e di Terme (3 Tav.).
MALAGUZZI VALERI FRANCESCO. La Zecca di Reggio Emilia
JOLIVOT. C. Une monnaie de Monaco du Musée de Marseille. (Fig.)
MARIANI MARIANO. Di alcuni minuti di Genova.
MOTTA. EMILIO. Documenti visconteo-sforzeschi per la storia della zecca di Milano. (Continuazione.) Parte II; Periodo Sforzesco.

Publications de la Section historique de l'Institut royal, grand-ducal de Luxembourg (ci-devant »Société archéologique du Grand-Duché").

Volume XLI (1890).
» XLII (1891).

VERGADERINGEN

VAN HET

Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde

in 1893.

Uittreksel uit de Notulen, in aansluiting met Jaargang I.

Bestuursvergadering, 8 September 1893.

De talrijke vacaturen maken het wenschelijk eene buitengewone algemeene vergadering te beleggen; deze zal gehouden worden den 24sten a. s.

Benoemd worden tot buitenlandsche leden de heeren ROGER VALLENTIN, St. Péray (Ar-

dèche), op voorstel van de heeren ROEST en BATTAERD; MAURICE BARBAY, Valleyres, op voorstel van de heeren ROEST en BATTAERD; Jhr. L. C. M. VAN EERSEL, Gent, op voorstel van de heeren ROEST en Jhr. SNOECK; GEORGE C. ADAMS, Montreal (Canada), op voorstel van de heeren ROEST en STEPHANIK; en H. C. DOUWES DEKKER, Padang Oelak Tanding (Sumatra), op voorstel van de heeren ROEST en STEPHANIK.

Besloten wordt *f* 10.— bij te dragen voor de bewerking van de afdeeling »Nederland« van het Internationaal numismatisch Adresboek, dat in Milaan zal verschijnen. Dit besluit zal echter op de a. s. algemeene vergadering aan het oordeel der leden worden onderworpen.

JOH. W. STEPHANIK, *Secretaris.* TH. M. ROEST, *Voorzitter.*

Buitengewone algemeene vergadering, belegd door het Bestuur, 24 September 1893.

Tegenwoordig zijn de heeren ROEST (voorzitter), CORBELIJN BATTAERD, STEPHANIK, VAN EEGHEN, BOM, DEKETH en TER GOUW; afwezig met kennisgeving de heeren VAN DEN BRANDELER, Jhr. SPEELMAN, mejuffrouw MARIE DE MAN, de heeren ZWIERZINA, ABELEVEN, SMITS VAN NIEUWERKERK, VAN GEMUND, DUMOULIN, Mr. ENSCHEDÉ en VAN DIJK VAN MATENESSE.

De voorzitter opent de vergadering met een

woord van rouw wegens 't overlijden van den heer A. A. Looijen, direkteur van 't Kon. Munt- en Penningkabinet en vice-voorzitter van ons Genootschap.

Wegens het ingekomen schrijven van den heer Mr. W. R. Veder, waarbij deze verklaart dat drukke ambtsbezigheden hem beletten, voorloopig het conservatorschap aan te nemen — wordt dit voorloopig den heer H. G. du Crocq opgedragen.

De heer Mr. L. W. A. Besier wordt met algemeene stemmen tot vice-voorzitter gekozen.

De voorzitter deelt mede dat mejuffrouw M. de Man zich bereid heeft verklaard voorloopig in de Commissie van Redactie zitting te nemen.

Besloten wordt onze numismatische verzameling te beperken tot die stukken, welke betrekking hebben op de voormalige 17 Nederlandsche gewesten, op de Nederlandsche bezittingen en koloniën, en België tot het jaar 1830 op te nemen. Het subsidie (*f* 10.—) voor het Internationaal num. Adresboek wordt verleend.

Ten slotte biedt de heer Deketh een aantal zilveren munten van Nederland voor de Verzameling aan — welke door den Voorzitter onder dankbetuiging aanvaard worden.

Joh. W. Stephanik,
Secretaris.

Th. M. Roest,
Voorzitter.

Bestuursvergadering, 24 September 1893.

. . . . Benoemd tot buitenlandsch lid, de heer ROBERT A. C. THIRKELL, te Hobart (Tasmania), op voorstel van de heeren ROEST en STEPHANIK.

JOH. W. STEPHANIK,
Secretaris.

TH. M. ROEST,
Voorzitter.

No. 1. Jaarverslag 1893 van den Secretaris.

Met genoegen kan ik U wijzen op de werkzaamheden van ons Genootschap gedurende het jaar 1893. Het blijkt namelijk meer en meer dat »Concordia« de gewenschte band vormt, die de Numismaten van Nederland vereenigt en hun de verbindingen met de buitenlandsche studiegenooten gemakkelijk maakt. De vermeerdering van ons ledental strekt hiervoor tot sprekend bewijs.

Leden.

Bestond het aantal leden op 1 Januari 1893 uit 22 gewone leden,
9 buitengewone »
en 20 buitenlandsche » te zamen dus 51 leden — in den loop van dat jaar werd het cijfer gaandeweg grooter.

Wat de gewone leden betreft — hun aantal bleef stationair, want van den eenen kant hadden op de Jaarlijksche Vergadering van 18 Juni '93

vier benoemingen plaats, die gij in de verslagen der vergaderingen uitvoerig vermeld zult vinden, doch van den anderen kant werden ons door den dood ontrukt de heeren Mr. N. DE ROEVER († 11 Maart), onze zoo geachte vice-voorzitter A. A. LOOIJEN († 3 Augustus), directeur van het Koninklijk Munt- en Penningkabinet te 's-Gravenhage en J. A. SMITS VAN NIEUWERKERK († 17 Oct. '93), terwijl de heer D. baron VAN ASBECK, wegens vertrek naar 't buitenland, uit het Genootschap trad.

Het aantal buitengewone leden werd door uwe benoemingen in de Jaarlijksche Vergadering van 18 Juni '93 met 12 vermeerderd, terwijl in diezelfde vergadering 3 buitengewone leden, de heeren Dr. W. CALAND, Jhr. Mr. G. J. TH. BEELAERTS VAN BLOKLAND en Mr. J. A. FEITH tot gewoon lid gekozen werden.

In de bestuursvergaderingen van 18 Juni, 8 en 24 September werden 9 buitenlandsche leden benoemd.

Van deze afdeeling bedankten twee leden, de heeren M. BAHRFELDT te Rastatt en baron I. DE CHESTRET DE HANEFFE te Luik.

Ons Genootschap was dus op ultimo December '93 saamgesteld uit

22 gewone leden,
18 buitengewone »
en 27 buitenlandsche » ,

te zamen dus 67 leden.

Bestuur.

Uwe keuze in de Jaarlijksche Vergadering van 12 Juni '92 had de bestuursplaatsen voor 't jaar 1893 bezet als volgt:

Voorzitter de heer TH. M. ROEST,
Vice-voorzitter » A. A. LOOIJEN,
Penningmeester » C. H. F. A. CORBELIJN BATTAERD,
Secretaris » JOH. W. STEPHANIK,

en in de Buitengewone algemeene Vergadering van 9 October d. a. v. werd de heer Mr. N. DE ROEVER als Conservator hieraan toegevoegd.

Na het overlijden van laatstgenoemden (11 Mrt. '93) werd in de Jaarlijksche vergadering van 18 Juni '93 de heer Mr. W. R. VEDER in diens plaats gekozen.

Uw Bestuur ontving echter de mededeeling dat de benoemde de werkzaamheden aan 't Conservatorschap verbonden niet kon waarnemen, zoodat in de Buitengewone algemeene vergadering van 24 September de heer H. G. DU CROCQ door U tot tijdelijk Conservator werd aangewezen.

Diezelfde vergadering voorzag in de vacature, ontstaan door het overlijden van den heer A. A. LOOIJEN en benoemde met algemeene stemmen den heer Mr. L. W. A. BESIER tot Vice-voorzitter, welke benoeming welwillend aanvaard werd.

Het Bestuur was dus op 31 December '93 saamgesteld als volgt:

Voorzitter	de heer	TH. M. ROEST,
Vice-voorzitter	»	Mr. L. W. A. BESIER,
Penningmeester	»	C. H. F. A. CORBELIJN BATTAERD.
Secretaris	»	JOH. W. STEPHANIK,
Tijdelijk-Conservator	»	H. G. DU CROCQ,

van deze zal de heer BESIER in Juni '94 aftreden.

Vergaderingen.

Behalve de Jaarlijksche Vergadering van 18 Juni te 's-Gravenhage, belegde uw Bestuur eene Buitengewone algemeene vergadering op 24 September, hiertoe genoopt door de vele vacatures, die inmiddels ontstaan waren.

Het Bestuur vergaderde viermaal, en wel op 4 Mei, 18 Juni, 8 en 24 September. De hoofdpunten van het behandelde in al deze bijeenkomsten zult gij hierachter, onder de uittreksels der Notulen vinden.

De *rekening* 1893 sluit met een bedrag in ontvangsten van *f* 650.84, in uitgaven van *f* 731.91, zoodat een tekort overblijft van *f* 81.07.

Ik haast mij echter U te verblijden met de mededeeling, dat een belangstellende in ons Genootschap de vrijgevigheid heeft gehad door schenking van de som van *f* 100.— dit tekort geheel te dekken — hetgeen zeker door ons

allen ten zeerste zal worden gewaardeerd. Saldo *f* 18.93.

Het *Tijdschrift* werd door de Commissie van Redaktie op de vastgestelde termijnen verzonden en mocht zich, dank zij de belangrijke bijdragen van vele onzer medeleden in eene algemeene waardeering verheugen.

Een gebonden exemplaar van den 1en Jaargang werd door H. M. de Koningin-Regentes met belangstelling aanvaard.

Wel is waar is de Jaargang $3\frac{1}{4}$ vel grooter geworden dan oorspronkelijk was bepaald — en hierin ligt hoofdzakelijk het tekort in onze kas — maar de Commissie van Redaktie was herhaaldelijk gedwongen spoedeischende artikelen als: beschrijvingen van muntvondsten en levensschetsen van ons ontvallen leden nog kort voor 't verschijnen in de afleveringen op te nemen.

De besprekingen in de vergaderingen voerden tot aanneming van den millimeter als algemeene maat voor munten en penningen met terzijdestelling der andere muntmeters, die op meer bizondere grondslagen berusten en wier gebruik hierdoor te beperkt is.

Het Genootschap verleende een subsidie voor de nieuwe bewerking van de afdeeling »Nederland« van 't Algemeen numismatisch adresboek, waarmede onze Penningmeester zich belastte. Dit belangrijke adresboek wordt door

onze medeleden, de heeren GNECCHI uitgegeven en zal in den loop van dit jaar te Milaan verschijnen.

Ik mag niet eindigen zonder een woord van dank aan mijne mede-bestuurders, die mij bij de werkzaamheden zoo krachtig behulpzaam waren en voor wier ondersteuning ik mij ten zeerste blijf aanbevelen.

Amsterdam,
11 Juni 1894.

JOH. W. STEPHANIK.

No. 2. Inkomsten en Uitgaven van 't Nederl. Genootschap voor Munt- en Penningkunde. Genootschapsjaar 1893.

Ontvangsten.		*Gewone Uitgaven.*	
Aan Saldo A. P.	*f* — 61	Per Tijdschrift en verzending.	*f* 619 13
» Contributiën.	» 500 15	» Onkosten Penningmeester.	» 51 98
» Tijdschrift:		» » Secretaris . . .	» 35 05
Verkochte exemplaren.	» 136 68	» Commissie van Redactie.	» 2 —
Meerdere overdrukken	» 6 —		
Advertentiën	» 7 40	*Buitengewone Uitgaven.*	
» Geschenk N. N.	» 100 —		
		» Bijdrage Guida, ingevolge besluit der vergadering (24 Sept. '94).	» 10 —
		» Album der leden	» 8 50
		» Tijdschrift, restitutie 1 ex.	» 5 25
		» Saldo.	» 18 93
	f 750 84		*f* 750 84

Goedgekeurd in de 3Jaarlijksche Vergadering (Amsterdam, 17 Juni 1894).

i. g. Van Dijk van Matenesse.

J. de Grez.

No. 3. Verslag van den Conservator ad. int.

Op 26 September l.l. had het Bestuur de welwillendheid mij uit te noodigen, om als tijdelijk-Conservator te willen optreden, ten einde den heer Joh. W. Stephanik te vervangen, die bij het Secretariaat geruimen tijd de functie van Conservator op hoogst verdienstelijke wijze heeft waargenomen.

Mijne taak werd mij zeer aangenaam gemaakt door de groote belangstelling die vele binnenlandsche en buitenlandsche leden in de verzameling stelden.

Breng ik hier gaarne namens het Genootschap een woord van dank aan alle leden in het algemeen voor hunne schenkingen, toch moet ik een bijzonder woord van lof uitspreken over de buitenlandsche leden voor de milde wijze waarop zij onze bezittingen hebben verrijkt.

De Bibliotheek werd met 115 nummers waarbij 20 grootere werken uitgebreid.

De Muntverzameling werd met ongeveer 300 exemplaren vermeerderd, terwijl aan de penningverzameling honderd exemplaren werden toegevoegd.

Gaarne beveel ik onze verzameling opnieuw in de belangstelling der leden aan en hoop dat weder velen zich opgewekt zullen gevoelen, om door schenkingen de bezittingen van het Genootschap belangrijker te maken.

De Conservator ad. int.,
Juni 1894. H. G. DU CROCQ.

Aanwinsten van de Bibliotheek, aansluitend bij de vorige opgave.

Répertoire des sources imprimées de la numismatique française par ARTHUR ENGEL et RAYMOND SERRURE. 3 tomes Paris 1887—89.

In 8°. Geschenk van den heer A. ENGEL.

Levensbericht van JACOB DIRKS door J. C. G. BOOT. Amsterdam 1893.

Overdruk (Tijdschrift). Van den schrijver.

Beschrijving van de enkele en dubbele Vroedschaps- of Stadhuispenningen der stad 's-Hertogenbosch van 1704—1793, door Jhr. M. A. SNOECK. Overdruk. Van den schrijver.

Aanteekening en afbeelding van 2 glazen speelpenningen van chineesche speelhuizen in Siam.

Aanteekening en afbeelding van 2 chineesche tsien.

Beide van den heer J. E. TER GOUW.

Médaille mortuaire de THIERRY VAN CLOON, par MARIE DE MAN. Extr. (Tijdschrift). Van de schrijfster.

Rapport sur les musées d'Allemagne et d'Autriche, présenté à M. le Ministre de l'Instruction publique et des

Beaux-Arts, par M. ADRIEN BLANCHET. Paris 1893. 8°. (Extr.) Van den schrijver.

Etat actuel de la Science numismatique par M. A. DE WITTE. Bruxelles 1893. 8°. Extr. Van den schrijver.

Verslag der commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst te Nijmegen, over het jaar 1893.

Geschenk van den heer TH. H. A. J. ABELEVEN.

Die Münzen der Stadt Stade von M. BAHRFELDT. Wien 1879. 8°. Van den schrijver.

Die Münzen und das Münzwesen der Herzogthümer Bremen und Verden unter Schwedischer Herrschaft 1648—1719 von M. BAHRFELDT. Hannover 1892. 8°. Idem.

RENARD DE SCHÖNAU, sire de Schoonvorst. Un Financier gentilhomme du XIV siècle. 8°. Bruxelles 1892.

Lettre de M. LE BARON DE CHESTRET DE HANEFFE à M. CHALON, président de la Société royale de numismatique. (Extr.)

Monnaies seigneuriales, Frankenberg, Argenteau, Bicht. (Extr.)

Six monnaies inédites. (Extr.)

La Seigneurie de grand-Brogel et les Monnaies de JEAN DE BUNDE. (Extr.)

Notes sur l'histoire et la numismatique du pays de Reckheim. (Extr.)

JEAN D'ARENDAL et les monnaies des Sires de Rheidt et de Well. (Extr.)

Analyse des cinq livres de chartres de Saint Lambert. (Extr.)

Notes sur l'histoire et la numismatique du pays de GRONSVELD. (Extr.)

A propos d'une monnaie de Wessem. (Extr.)

De la restitution aux Évèques de Liége, de certaines monnaies soi-disant impériales. (Extr.)

Numismatique liégeoise. Monnaies inédites ou peu connues. (Extr.)

Les contrefaçons de GRONSVELD et de RECKHEIM, à propos du procès d'un faux monnayeur. (Extr.)

La question monétaire au pays de Liége, sous HUGUES DE CHALON, ADOLPHE et ENGELBERT DE LA MARCK. (Extr.)

J. E. H. HOOFT VAN IDDEKINGE. (Extr.)

Numismatique de la Révolution liégeoise. (Extr.)

Numismatique D'ERNEST, de FERDINAND et de MAXIMILIEN HENRI DE BAVIÈRE, principalement d'après les archives de Liége. (Extr.)

Le florin Brabant-Liége. Appel aux Numismates. (Extr.)

G. L. HERARD, Sculpteur et graveur. État actuel de sa biographie. (Extr.)

L'abbé HABETS. (Extr.)

Geschenk van BARON DE CHESTRET DE HANEFFE.

Numismatique de la principauté de Liége et de ses dépendances (Bouillon, Looz.) 2 volumes 4°. Idem.

Les monnaies frappées à MALINES, pour la Gueldre (1492—1494). (Extr. tijdschrift.)

Étude sur les pointes de fléche en bronze. (Extr.)

Les pointes de flèche en bronze du musée Caloet. (Extr.)

Contremarques sur des monnaies d'argent de la république romaine trouvées dans le territoire des Vocontii. (Extr.)

Les prénoms en DAUPHINÉ au commencement du XVe siècle. (Extr.)

Contremarque sur un aureus de VESPASIEN. (Extr.)

PHILIBERT FERRIER, vice-légat d'Avignon (1541). (Extr.)

Les écus d'or avignonais du pape PAUL III. (1535.) (Extr.)

Un denier coronat inédit de CHARLES VIII, frappé à Marseille. (Extr.)

Le sceau de la cour commune d'Allan. (Extr.)

Notes sur deux nouveaux ateliers monétaires. (Extr.)

Notes sur la chronologie des vice-légats d'Avignon du XVIe siècle. (Extr.)

Numismatique avignonaise du pape CLEMENT VII (1523—1534.) (Extr.)

Un incident d'un procès entre les communes de RIBIERS et de MEZON. (Extr.)

Treizain de marriage de CLAUDE DE PANISSE, conseiller du Parlement de Provence. (Extr.)

Les grottes du FEGUIER et de CHABOT sur les bords de l'Ardèche. (Extr.)

Deux lacunes de la numismatique papale d'Avignon. (Extr.)

De l'ancienneté de l'usage des méreaux au chapitre de St. Apollinaire de Valence. (Extr.)

Les monnaies d'or de compte en usage dans le DAUPHINÉ à la fin du XVIe siècle. (Extr.)

De la position des roses des armes du pape CLEMENT VI. (Extr.)

Les statuts des prévôts généraux, des ouvriers et des monnayers d'Avignon et du Comtat-Venaissin. (Extr.)

Un séquin avignonais inédit du pape CALIXTE III. (1455—1458.) (Extr.)

PIERRE DE COUCILS et la maîtrise de l'atelier de Villeneuve (1531—1533). (Extr.)

La charte du parlement général des compagnons du serment de l'Empire tenu à Avignon en 1531. (Extr.)

Deux sceaux inédits. (Extr.)

Les diners de compagnons à la Monnaie d'Avignon. (Extr.)

Un double denier inédit de LOUIS LE BON, prince d'Orange (1411—1463). (Extr.)

Observations sur le monnayage des évèques de Gap. (Extr.)

Du prétendu monnayage des barons DE MÉVOUILLON. (Extr.)

Marques de la confrèrie du Saint-Esprit de l'Aumône de la rue de l'Epicerie et de l'Aumône Générale d'Avignon. (Extr.)

Du degré d'instruction du personnel des monnaies d'Avignon et de Villeneuve-lez-Avignon. (Extr.)

Du mode de nomination des prévôts généraux de la monnaie d'Avignon. (Extr.)

De l'ancienneté de l'usage du marc en DAUPHINÉ. (Extr.)

Signification de la légende bilinéaire de quelques doubles deniers pontificaux. (Extr.)

Jetons d'aumône valentinois à retrouver. (Extr.)

Notes sur les pinatelles de PHILIPPE GUILLAUME, prince d'Orange. (Extr.)

L'atelier temporaire de Valence (1592). (Extr.)

Un atelier monétaire à Courthézon (1270). (Extr.)

L'atelier temporaire de Sisteron (1591—1592). (Extr.)

De la réception des filles des compagnons à la monnaie d'Avignon. (Extr.) Geschenk van den heer ROGER VALLENTIN.

Een 8°. gebonden boekje, met verschillende muntberekeningen. Geschenk van den heer E. W. MOES.

Noord-Nederlandsche Gildepenningen. Verhandelingen, uitgegeven door Teyler's tweede Genootschap. Nieuwe reeks. I^e^ en IIe stuk, 2 deelen in 8°. met atlas.

Beschrijving der Nederlandsche of op Nederland en Nederlanders betrekking hebbende penningen, geslagen tusschen November 1813 en November 1863, door Mr. J. DIRKS Uitgegeven door Teylers's tweede genootschap. Twee deelen 8°. met atlas, I^e^ —IVe stuk.

Geschenk van Teyler's tweede Genootschap.

Le monete di Milano, da Carlo Magno a Vittorio Emanuele II. Descritte ed illustrate da F. ED E. GNECCHI. Een deel 4°. gebonden.

Le monete dei Trivulzio, descritte ed illustrate da F. ED E. GNECCHI. 4°.

Guida numismatica. I en II edizione.

Di alcune monete inedite e sconosciute della zecca di Scio con appendice (Estratto).

Tre opuscoli di Numismatica Milanese del conte GIOVANNI MULAZZANI. Geschenk van Gebr. F. en E. GNECCHI.

Monete e medaglioni romani, inediti nel R. Gabinetto numismatico di Brera. (Estratto.)

Monete e medaglioni romani inediti nella collezione FRANCESCO GNECCHI di Milano. Terza seria. (Estratto.)

Alcuni aurei romani nella collezione Trivulzio di Milano, descritti da FRANCESCO GNECCHI. (Estratto.)

Prontuario dei prezzi, per le monete della republica romana.

Appunti di numismatica romana I—XXXI 1888—1894.

NICOLO PAPADOPOLI, Le monete di Venezia, descritte ed illustrate coi disegni di C. KUNZ.

Geschenk van den heer F. GNECCHI.

Documenti inediti della zecca di Correggio. (Estratto). 1888.

Id. id. 1889.

Una medaglia commemorativa milanese (1659). (Estratto.)

Appunti di Numismatica italiana I—IX. 1890—1892.

Geschenk van den heer E. GNECCHI.

Beantwoording der prijsvraag over de munten, door D. GROEBE. Brussel 1835. 4°.

Die Zeichen der Zeit im deutschen Münzwesen. J. G. HOFFMANN. Berlin 1841. 8°. gebonden.

Nederlands muntwezen. Inwisseling der oude munten voor papier, door J. ACKERSDIJK. Utrecht 1845.

Over het collegie van Raden en Generaal-meesters van de Munt, door J. ACKERSDIJK. Utrecht 1850.

Het muntwezen van Nederlandsch-Indië door Mr. W. C. MEES. Amsterdam 1851.

Verslag van al het verrigte tot herstel van het nederlandsche muntwezen van het jaar 1842—1851, door Dr. A. VROLIK. Utrecht 1853. 4°. gebonden.

Le système monétaire du royaume des Pays-Bas, par A. VROLIK. Utrecht 1853.

Brief aan den hoogleeraar Mr. J. ACKERSDIJK, door A. VROLIK. (Recensent 1854).

Algemeen verslag van het Munt-Collegie over 1863.

Die neuen deutschen Münzen, von M. QUENSTEDT. Berlin 1872.

De Nederlandsche muntvraag, in betrekking tot de internationale muntcirculatie, door GRAAF MAURIN NAHUIJS. Amsterdam 1873.

Bezwaren tegen de aanneming der voorgedragen muntwet. Amsterdam 1873.

Verslag aan den Koning omtrent het muntwezen. 's Gravenhage 1873.

Vier en twintigste algemeen verslag van het munt-collegie over 1874.

De muntquaestie uit een practisch oogpunt, door BARON D'ABLAING VAN GIESENBURG. Utrecht 1874.

Moet Nederland voor zijn muntwezen den gouden standaard aannemen, of den zilveren behouden? door A. VROLIK. Haarlem 1874.

Indische verwarring. Een droom over de muntwet. (Vaderland 26 Februari 1874, No. 48.)

Des handels stilzwijgen. Goud of zilver, door Mr. F. S. VAN NIEROP. Amsterdam 1874.

LAMBERT VAN KAKERKEN, Over de muntquaestie. Constanz 1874.

Wat een lid van het munt-collegie in den vreemde hoorde en zag, door Jhr. Dr. A. D. VAN RIEMSDIJK. (Tijdspiegel 1874.)

Goud of zilver. Een ernstig woord aan Nederland. Amsterdam 1876.

Über die Grade der Sicherheit von Banknoten und Papiergeld nach Deckungsart und Fundirung von E. DÖLL. Leipz. 1884.

The money market and paper currency of Britisch-India, by N. P. VAN DEN BERG. Batavia 1884.

Geschenk van den heer J. E. TER GOUW.

Recueil de dessins de monnaies mérovingiennes donné a la bibliothèque nationale. (Extr.)

Geschenk van den heer MAURICE PROU.

Door ruiling met ons tijdschrift:

Rivista italiana di numismatica.
Revue suisse de numismatique.
Revue belge de numismatique.
Annuaire de la Société française.

Aanwinsten van de Numismatische Verzameling, in aansluiting met vroegere opgave.

A. *Munten.*

Een gouden tienguldenstuk. Nederland 1892.
Geschenk van den heer Mr. L. W. A. BESIER.

Brabant.	Jan III. 1312—55.	Sterling van Leuven.
Polen.	Grosz.	Geschenk van Dr. W. A. CALAND.
Holland.	1751,	Tien stuiver.
	1759.	Nieuwjaarspenning of 1/4 gulden.
	1764.	Stuiver.
	1794.	Gulden.
West-Friesland.	1677.	Scheepjesschelling.
Zeeland.	1780.	»
Utrecht.	1682.	Tienstuiver.
	1759.	Nieuwjaarspenning of 1/4 gulden.
	1794.	Drie gulden.
	——	Gulden.
Stad Utrecht.	1792.	Duit.

Friesland. 1686. Halve Acht-en twintig.
1687. Koggerdaalder M
1696. Halve driegulden.
Geschenk van den heer Mr. DEKETH.

Bisdom Lausanne. XIIe eeuw. Denier met den tempel.
Geschenk van den heer MAURICE BARBEY.

Gildepenning van het Blikwerkersgilde te 's-Hertogenbosch.
Geschenk van den heer Jhr. M. A. SNOECK.

Friezen. VIe eeuw; triens, nabootsing eener Byzantijnsche munt. (barbaarsch).

Karolingers. Lodewijk de Vroome. 814—840. Denarius met den tempel.

Duitsche keizers. Koenraad II. 1024—39. Denarius van Deventer.

Holland. Willem V. 1346—59. Gouden schild.
» Philips I. 1433—57. 1/4 Vierlander.
» Maria. 1477—82. 1482. Vuurijzer.
» Max. en Philips. 1482—96. 1/2 Sassenaar.
1/4 Vierlander.
» Philips II. 1496—1506. Stuiver.
» Karel II. 1506—1515. 1/2 stuiver.
1515—1555. Gouden reaal.
Philips III. 1555—76. 1/2 Gouden reaal.
15.. Duit.
Republiek. 1578. Oort.
z. j. Duit.
1626. Duit.
1680. Drie gulden.
1684. Leeuwendaalder.
1702. Duit en duit, de hoed met rouwband (2 st.).
1764 Stuiver.
1780. Duit.

West-Friesland. 1676. Dubbele stuiver.

W.-Friesland. 1676. Stuiver.
1702. 1720. 1739. 1765. 1769. 1780. Duiten.
Zeeland. 1681. 1689. Duiten.
z. j. Oort.
1602. Stuiver.
Utrecht. Willebrand. 1226–36. Denarius.
» Jan van Vernenburg. 1364—71. ½ Groot van Zwolle.
» David van Bourgondië. 1455—96. Myt.
» 1739. Duit.
Overijsel. 1590. Kruisrijksdaalder.
» 164. Duit.
» .... Dubbele stuiver.
Kampen. Stuiver.
Zwolle. Stuiver.
Drie steden. (15)60. Drie butkens.
(15)56. Drie myt.
Friesland. 1598. Rijdergulden.
» z. j. Oort.
» 1605. 164.. 1681. Duiten.
Groningen. Olde vleemsche.
1476. Jager.
1485. Stuiver.
» (Stad). 1599. Flabbe.
1605. ½ Flabbe.
Brabant. Jan I. 1261—94. Sterling.
» Karel II. 1505—15. 1514. ½ Stuiver.
» 1515—55. Stuiver. (2 var.)
» Maria Theresia. 1744—80. Oort van Brussel.
1778. Duit van Brussel.
Reckheim. Ferd. van Lynden. 1636–65. Duit. (2 var.)
Koning Willem I. 1815—40. 1819. 1821. 1822. cent.
1821. ½ cent.
1822. cent, verkeerd gestempeld.

Koning Willem I. —·—. halve cent.
1823. cent en halve cent.
1824. cent en halve cent.
1825. halve cent.
1826. cent.
1827. cent en halve cent.
1828. cent en halve cent.
1829. halve cent.
1830. cent.
1831. cent en halve cent.
1832. halve cent.
1837. cent en halve cent.

Ned.-Oost-Indië. Borneo. Montrade. Ta-Kiang Kongsi. Vijf tsien.

Vereenigde O.-I. Comp. Holland. 1726. 1730. 1732. 1734. 1735. 1745. 1746. Duiten.
1749. Halve duit.
1750. Duit.
1751. Duit en halve duit.
1752. Halve duit.
1764. 1767. Duiten.
1770. Halve duit.
1771. 1776. 1778. 1780. 1788. 1789 1790. 1791. 1793. Duiten.

West-Friesland. 1731. 1737. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1754. 1755. 1765. 1766. 1776. 1778. 1785. 1787. 1789. 1791. 1792. Duiten.

Zeeland. 1728. 1730. 1737. 1744. 1745. 1747. 1748. 1753. 1754. 1755. 1756. 1765. 1766. 1767. Duiten.
1770. Halve duit.
1771. Duit en halve duit.
1787. 1788. 1793. 1794. Duiten.

Utrecht. 1755. Halve duit.
1786. 1790. Duiten.

Bat. Republiek 1800—6. *a*. In Nederland geslagen:
1802. Duit van Enkhuizen.
——. » » Dordrecht.
1805. » » Enkhuizen.
——. » » Harderwijk.
1806. » » Enkhuizen.
——. » » Kampen.
——. Halve duit van Enkhuizen.

Bat. Republiek. *b*. In Indië geslagen:
1807. Duit.

Koningrijk Holland en Fransch Keizerrijk. *a* In Nederland geslagen: 1807. Duit van Enkhuizen.
1808. Duit en halve.
Duit van Enkhuizen.
1809. Duit en halve.
Duit van Enkhuizen.
z. j. Halve duit. tweemaal de voorzijde.
Dubbele zwaarte.

Koningrijk Holland en Fransch Keizerrijk, 1807—11.
b. In Indië geslagen:
1808. Duit van Soerabaja (2 var.).
1809. » » »
1810. » » » (2 var.)
——. Halve stuiver.
1811. Duit van Soerabaja.

Britsch bestuur. 1811—16.
1811. 1812. Duiten.
1813. Halve stuiver.
1814. Stuiver.
z. j. Nagebootste halve stuiver.

Borneo, Malakka. Alexander Hare. 1812—16.
1228. (Jaar der Hedsjra.) Duit.

Nederlandsch bestuur sedert 1816. In Soerabaja geslagen:

1818. Bonk van twee stuivers.
——. Halve stuiver en duit.
1819. Bonk van twee stuivers.
1820. Halve stuiver en duit.
1821. » » » 1/2 duit.
1822. Duit.
1833. 1835. Cent.
1836. Twee en een cent.
1837. » » » »
1838. » » » »
1839. Cent.
1840. Twee en een cent.
1840—43. Dubbele en enkele duit, met jaartal 1790 en ster.

In Utrecht geslagen:

1815. Duit van de Heus.
1816. Duit en halve duit.
(1817). Duit met jaartal 1790 en gebakerd kindje.
1822. 1/4 en 1/8 stuiver.
1823. 1/2, 1/4, 1/8 »
1824. 1/4, 1/8 »
1825. 1/2, 1/4 »
1826. 1/2 en 1/4 stuiver.
1836. 1/4 stuiver.
1856. Cent.
1857. 1/2 cent.
1858. 2 1/2, 1/2 cent.
1859. Cent.

West-Indië.

1679. Vier duit.
——. Dubbele duit.
1764. Duit.

Geschenk van den heer TH. M. ROEST.

Gelderland. 1759. Duit.
» 1783. »
» 1788. »
» 1794. »
» Arnhem z. j. »
» » » »
West-Friesland. 1780. »
» (drie steden) 1658. »
Zeeland. 1684. Duit.
» 1689. »
» 1714. »
Utrecht. 1625. 1626. ..... 1637. Duiten.
» 1657. 1658. 1663. 1667. 1670. 1710.
1711. 1722 1723. 1754 1768. 1783.
1784. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790.
1791. 1792. Duiten.
» z. j. Duit.
» » »
Friesland. Oortjes. (5 st.)
Overijsel. 1628. 1766. 1767. Duiten.
Groningen en Ommelanden.
» (Stad). 1690. Duit.
» (Ommel.) 1771. »
Vereenigde Oost-Ind. Comp.
Gelderland. 1790. Duit.
West-Friesland 175.. »
» 17... »
Holland. 1780. »
Zeeland. 1793. 1794. Duit.
Utrecht. 1790. Duit.
Koningrijk Holland en Fransch Keizerrijk.
1808. Indiae Bat. Duit.
——. » » 1/2 »
1809. 1/2 »

Oostenrijksche Nederlanden.

1790. Liard van Brussel.
——. 1/2 » » »
1724. » » »

Zuidelijke Nederlanden.

1612. Oort.
1609. »
1710. »

Geschenk van den heer L. C. VAN DEN BRANDELER.

Gelderland. 1785. Stuiver.
» (Nijmegen) 1/3 Snaphaan of peerdeke.
Holland. Dirk IV. 1122—57. Denier.
Floris III. 1157—90. »
Jan I. 1296—99. »
Willem V. 1349—58. Botdrager.
1601. Roosschelling.
1723. Dubbele stuiver.
West-Friesland. 1724. Scheepjesschelling.
1738. Stuiver.
Utrecht. Willebrand van Oldenburg 1226—36. Denier en Obool.
1758. Nederl. 1/4 gulden.
1794. Twee stuiver van Utrecht voor W.-I.
Zeeland. 1669. Oort.
z. j. Oort of statenoort. Te Antwerpen geslagen.
1685. Duit met Æ.
1754. » (1e type) EMENTOR.
1797. »
1762, Stuiver.
Overijsel. (prov.) 1739. »
(steden.) Deventer. 1617. Duit.
Zwolle. 1677. Dubbele stuiver.
» z. j. Stuiver.

Overijssel. (steden.) Zwolle. z. j. 1/2 Stuiver.
» 1698. Duit.
Kampen. z. j. 1/2 Stuiver.
(drie steden) 1534. Dubbele gosseler van Deventer.
Groningen. (stad) 1593. 1/2 Stuiver.
z. j. »
1604. Twee stuiver of jager.
Ned.-Indiën. 1808. 5 1/32 Gulden (Indiae Bat)
1858. 1/10 Gulden.
1859. 1/2 Cent.
Geschenk van den heer B. J. A. BRUYNESTEYN.

B. *Penningen.*

1773. Zilveren penning op 't tweede eeuwfeest der verlossing van Alkmaar.
Z. Verv v. Loon, VII. stuk. 484. 28 mM.
1873. Zilveren penning ter herinnering aan het bezoek van Koning Willem III te Alkmaar, op 8 October.
Z. 37 mM.
Geschenk van den heer C. W. BRUINVIS, Alkmaar.
1747. Verheffing van W. C. H. Friso tot Stadhouder-Generaal der Vereen. Nederlanden.
L. Verv. v. Loon, IV. stuk. 239.
Geschenk van den heer L. C. VAN DEN BRANDELER.

C. *Legpenningen.*

1555. Afstand van Karel V. Dugniolle 2002.
1564. Op het ontzet van Oran. v. Loon I. 66. 1.
1569. Misnoegdheid van Alva tegen Utrecht, wegens het weigeren van de belastingen. Dugniolle 2492.
1573. Vertrek van Alva uit de Nederlanden.
Dugniolle 2591.
1573. Legpenning van Utrecht. Id. 2593.

1575. Afbreken der vredesonderhandelingen. Varianten met groote en kleine hoed. (2 stuks.) v. Loon I. 204.
1575. Besluit der Staten omtrent den Roomschen godsdienst. v. Loon I. 2081.
1575. Standvastigheid der bondgenooten. Id. 213.
1576. Pacificatie van Gent. Id. 229.
1577. Ontruiming van Utrecht, met cessunt. Dugniolle 2707.
1579. Valsche vredesaanbieding en dood der graven van Egmond en Hoorne. Dugniolle 2778.
1580. Keulsch verdrag. Id. 2800.
1580. Het slechten der sloten te Leeuwarden, Harlingen en Stavoren. Dugniolle 2805.
1582. Aanslag op prins Willem I. v. Loon I. 315.
1583. Afkeer van den hertog van Anjou. Dugniolle 2939.
1583. Voorspoed der Spanjaarden, Id. 2955.
1584. Moord op prins Willem I. v. Loon I. 344.
1584. Moedig gedrag der Staten. Id. 348.
1586. Hulp van Leycester. Id. 365.
1587. Voorspoed in N. Nederland en rampzaligen toestand der Zuidelijke Nederlanden. v. Loon I. 379.
1588. Overwinning der Armada. Id. 391. 2
1588. » » » Id. » 3
1588. Dankdag » » Id. 392. 2
1589. » » » Id. 394. 1
1589. » » » Id. » 2
1590. Inname van Breda. Id. 408.
1591. Op het ontzet van Zutfen, Hulst, Deventer en Nijmegen door Prins Maurits, en het verjagen der Spanjaarden uit de Betuwe. v. Loon I. 420.
1591. Als voorgaande. Id. 421.
1591. Valsche vrede-aanbieding door Spanje. (2 stuks.) v. Loon I. 423.
1592. Veroveren van Steenwijk, Ootmarsum en Coevorden v. Loon I. 431. 1.

1593. Inname van Geertruidenberg. v. Loon I. 431. 1.
1593. » » » Id. 437. 2.
1593. Staten van Utrecht, op den bloeijenden toestand - - rust in de Kerk en de gedurige uitbreiding der grenzen. v. Loon I. 440.
1594. Weigering der Nederlanden, omtrent de vrede-aanbieding. v. Loon I. 445.
1594. Opwekking tot waakzaamheid. Id. 446.
1594. Opnemen van 's lands geldmiddelen. (2 stuks.) v. Loon I. 452.
1595. Onlusten in Frankrijk. Id. 464.
1595. Opbreken van het beleg onder Mondragon. v. Loon I. 465. 1.
1596. Zeeland, door Aartshertog van Oostenrijk bedreigd. v. Loon I. 475.
1596. Bemiddeling van den Duitschen Keizer geweigerd. v. Loon I. 447. 3.
1597. Overwinning bij Turnhout, door prins Maurits. v. Loon I. 490.
1597. Slag bij Turnhout. Id. 496. 3.
1597 » » » en verjagen der Spanjaarden uit de Over-Rijnsche landen. v. Loon I. 497. 14.
1598. Krijgsbeleid van Maurits bij Doesburg. Id. 519. 1.
1598. Wreedheden van Mendoça. Id. 521.
1599. Maurits overwint Mendoça, in de Bommeler Waard. v. Loon I. 530.
1600. Jacob van der Does neemt St. Thomas, en tocht naar Brazilië. v. Loon I. 532. 2.
1602. Overwinning bij Nieuwpoort. Id. 548. 5.
1602. Overgave van Grave aan Maurits. Id. 567. 3.
1602. » » » » » Id. » 4.
1602. » » » » » en andere overwinningen. v. Loon I. 572
1604. Op het winnen van Sluis. Id. II. 12. 3.

1604. Op het overwinnen van Sluis, en overgave van Ostende. v. Loon II. 14.
1604. Overgave van Ostende. Id. 15. 4.
1604. » » » Id. 15. 6.
1606. Bemoediging bij schroomvalligheid der ingezetenen. v. Loon II. 24. 1.
1607. Vredesonderhandelingen met Spanje. Id. 27.
1607. Moedig gedrag der Staten, tijdens de onderhandeling met Spanje. v. Loon II. 33.
1608. Maurits' verzet tegen het Bestand. Id. 41.
1609. Legpenning van Zeeland, op het twaalfjarig bestand, hetwelk tusschen de Nederlanden en Spanje te Antwerpen gesloten werd. v. Loon II. 46. 4.
1609. Op het sluiten van het twaalfjarig bestand. v. Loon II. 50. 2.
1609. Als voorgaande. Id. 50. 3.
1609. Opwekking tot waakzaamheid. Id. 56.
1610. Moord gepleegd op Hendrik IV. Id. 66.
1610. Oproer te Utrecht, onder Dirk Kanter en Hendrik van Helsdingen. Dugniolle 3681.
1612. Op de herstelde rust, en het dempen der oproeren in de stad Utrecht. v. Loon II. 83. 2.
1613. Als voorgaande. Id. 83. 2.
1615. Voorspoed der Vereenigde gewesten. Dugniolle 3716.
1616. Op de veroveringen in Oost- en West-Indiën. v. Loon II. 95.
1622. Opheffing van het beleg van Bergen-op-Zoom. Dugniolle 3796.
1624. Legpenning van Philips II. variant. Id. 3810.
1626. Op den tegenspoed der Nederlanders. v. Loon II. 164.
1627. Legpenning met wapen van L. van den Winckel, thesaurier. Dugniolle 3838.
1629. Op het winnen van Amersfoort, Wezel en 's-Hertogenbosch. v. Loon II. 184. 2.

1630. Verkregen onderstand en opkomst van eigen bestuur. v. Loon II. 190. 1.

1643. Standvastigheid en voorzichtigheid van Philips IV. Dugniolle 3985.

1647. Vredebreuk met Frankrijk. v. Loon II. 304.

1647. Onzekerheid der Staten of de door hen aangeboden vredesvoorwaarden, door Spanje zouden goedgekeurd worden. v. Loon II. 306. 2.

1650. Legpenning op het tweede huwelijk van Philips IV met zijne nicht Maria Anna, dochter van keizer Ferdinand III. v. Loon II. 356. 2.

1651. Overeenkomst der Staten met Frankrijk en Spanje. Dugniolle 4040.

1655. Geneigdheid van den Spaanschen Koning tot vrede. v. Loon II. 408.

1655. Bevrijding van Quesnoy. Dugniolle 4076.

1658. Geboorte van Philips Prosper, erfprins van Spanje. v. Loon II. 430.

1658. Hulp der Vereenigde Gewesten aan Denemarken verleend, en het bezwaar hiertegen van Utrecht. v. Loon II. 413.

1661. Legpenning met het wapen van F. van Broeckhoven, thesaurier van Brussel. Dugniolle 4181.

1664. Verbond van Spanje en Oostenrijk. v. Loon II. 515.

1671. Triple Alliantie. v. Loon III. 48.

1679. Vrede van Nijmegen. Wapenschild van Van den Wauwere. v. Loon III. 251.

1681. Legpenning met het wapen van P. F. Rooze. Dugniolle 4464.

1683. Legpenning, met het wapen van Willem van Elshout, thesaurier van Brussel. v. Orden I. 952.

Legpenningen van Rekenkamers.

1587. Leggelt der Staten van Utrecht. v. Orden I. 952.

1596. Rekenpenning van Walcheren. Ondergang der Spaansche vloot. v. Loon I. 487. 2.

1598. Rekenpenning van Utrecht. Verradelijk vermoorden van Graaf Ulrich van Valkensteyn. v. Loon I. 518.

1604. Rekenpenning der Staten van Zeeland. Op het winnen van Sluis. v. Loon II. 12. 6.

1608. Rekenpenning van het hertogdom Gelderland. Op het verspreiden van schimp- en hekelschriften, aangaande het voorgeslagen verdrag met Spanje. v. Loon II. 39.

1625. Rekenpenning der Staten van Brabant. Inname van Breda. Dugniolle 3817.

1646. Rekenpenning van Walcheren. v. Orden I. 1253.

Geschenk van den heer Chev. MAYER VAN DEN BERGH, Antwerpen.

No. 4. Verslag van de Commissie voor de Redaktie van het Tijdschrift. Jaargang I.

Dank zij de belangrijke bijdragen, die wij van onze medeleden mochten ontvangen, werd dit jaar onze arbeid zeer verlicht en werden wij in staat gesteld een jaargang ineen te vlechten, die onverdeelde waardeering ontmoette.

Met het oog op onze buitenlandsche leden, van welke velen groot belang schijnen te stellen in al hetgeen ten onzent op numismatisch gebied verricht wordt, meenen wij het gebruik van de Fransche taal te mogen aanbevelen.

In ruwe trekken de artikelen nagaande, herinneren wij aan die welke ons

Genootschap betreffen. Wij plaatsten een belangrijk opstel over de wordingsgeschiedenis van Concordia en verkregen voor de »In memoriam's« uitvoerige levensschetsen van overleden medeleden. Verder plaatsten wij de uittreksels uit de notulen en de jaarverslagen van het Bestuur.

Voor de rubriek

Muntvondsten gewerden ons gedetailleerde

beschrijvingen van die van Kudelstaart, Domburg, Grave en Maarsen.

Omtrent de

Munten, ontvingen wij beschouwingen over de rijder- en leeuwengrooten van Koevorden en Selwerd, waarbij wij de beschrijving van den tot dusver onbekenden leeuwengroot van Adolf van Selwerd (einde XIVe eeuw) mochten publiceeren — over de munten van Philips II in en na 1580 te Maastricht geslagen — over de geldersche munten in 1492—94 door Mechelen geleverd en over de Napolitaansche tarino van 1684—88 door VAN LOON als gedenkpenning, door DUGNIOLLE als legpenning beschreven.

Deze laatste en vooral eene aansporing van den schrijver, den heer E. VAN DEN BROECK te Brussel vestigden onze aandacht op eene rubriek

Verbeteringen en toevoegingen aan de bekende standaardwerken van VAN MIERIS, VAN LOON, NAHUIJS en DIRKS en slaagden wij er in bijdragen te leveren omtrent penningen van Joann Lotin (XVIe eeuw), Jan van Arnhem (1716), Dirk van Cloon (1735) en omtrent het 25-jarig bestaan van 't Gezelschap 't Slangenest te Leiden (1742).

Verder eene nieuwe bewerking van de *Stadhuispenningen* van 's-Hertogenbosch — eene serie, die door de van Berckel's voor ons land zoo merkwaardig werd — over de *presentiepenningen* van Zierikzee, tot dusver als nood-

munten beschreven — over *loodjes* van Yperen en van Schermer.

De *noodmunten* waren vertegenwoordigd door een artikel over de Amsterdamsche stukken van 1578.

Voor de beschrijving der nieuw uitgekomen munten en penningen vonden wij krachtigen steun bij den heer Mr. L. W. A. Besier, die een overzicht gaf van den arbeid der stempelsnijders van 's Rijks Munt in 1891 en 1892 — het mocht ons echter nog niet gelukken een medewerker te vinden, die zich met de beschrijving der nieuw uitgekomen particuliere penningen wil belasten. Kort voor zijn overlijden had de heer Looijen ons zijne medewerking in deze toegezegd — doch hij heeft zelfs zijn eerste artikel niet mogen voltooien.

De *stempelsnijders* werden behandeld in het zooeven genoemd artikel van den heer Besier — terwijl wij een artikel plaatsten over de kennis, die in het begin der 18e eeuw in de Spaansche Nederlanden van de Generaal-Meesters der Munt gevorderd werd.

In aansluiting met besprekingen in de vergaderingen plaatsten wij eene beschrijving met afbeeldingen van een nieuw ontworpen muntmeter.

De jaargang werd opgeluisterd door 5 platen, die, alhoewel onder ons toezicht vervaardigd, bijna alle door de schrijvers bekostigd

werden — een steun, dien wij ten hoogste waardeeren.

Door tusschenkomst van den heer ADRIAAN BOM, konden wij de verklaring van den penning op het 25-jarig bestaan van 't Slangenest te Leiden (1742) doen reproduceeren en als bijvoegsel met aflevering I verzenden.

Als uitgeefster trad de firma G. THEOD. BOM EN ZOON op, en belastte zich kosteloos met de verpakking en verzending der afleveringen — de overdrukken werden door een lid onzer Commissie verspreid.

In de vergadering van 18 Juni '93 dienden wij eene begrooting in van *f* 515.—, die door U werd goedgekeurd — de praktijk echter heeft ons geleerd dat deze som te laag was. Want niet alleen werden wij dikwijls gedwongen spoedeischende artikelen als: beschrijvingen van muntvondsten, levensschetsen van overleden leden enz. kort voor het afdrukken nog in de aflevering op te nemen — maar bij het vaststellen der begrooting was de post extra-correctie en expeditie geheel over het hoofd gezien. Een en ander brengt ons op eene uitgave van *f* 591.44 voor den eersten jaargang.

Tegen ruiling van ons Tijdschrift ontvingen wij in 1893 de algemeene uitgaven van de

Société royale de Numismatique de Belgique te Brussel;

Società numismatica italiana te Milaan;

Société suisse de numismatique te Genève; American Numismatic and Archaeological Society te New-York, en van de Bayerische Numismatische Gesellschaft te München.

In Parijs konden wij slechts toezending bedingen van de tweemaandelijksche Annuaire de la Société française de numismatique. Alhoewel wij op toezending der andere uitgaven, met name de Revue française herhaaldelijk aandrongen, werd ons verzoek vooralsnog niet ingewilligd.

Ook ontvangen wij nog steeds in ruil het Numismatisches Literatur-Blatt, dat zeker in onze Bibliotheek niet mag ontbreken.

In de vergadering van 9 October '92 gekozen, verloor de Commissie op 11 Maart d. a. v. in den heer Mr. N. DE ROEVER een ijverig medewerker en een hartelijk vriend.

Volgens mededeeling van uw Bestuur in de vergadering van 24 September, verklaarde Mejuffrouw MARIE DE MAN zich bereid voorloopig de vacature te bezetten en de werkzaamheden waar te nemen tot een definitieve benoeming hierin voorzien zou hebben.

LEDENLIJST.

EERE-LEDEN.

Namen.	Dagteekening der beno ming
VICOMTE B. DE JONGHE, rue du Trône 60, Brussel.	17 Juni 1894.

GEWONE LEDEN.

C. H. F. A. CORBELIJN BATTAERD, Groenloo. Lid-Oprichter.

ADRIAAN BOM, Keizersgracht 149, Amsterdam. Lid-Oprichter.

P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE, Burgemeester Schiedam. Lid-Oprichter.

Jhr. Mr. J. M. H. J. DE GREZ, 's-Hertogenbosch. Lid-Oprichter.

TH. M. ROEST, Conservator van het Munt- en Penningkabinet van Teyler's Genootschap te Haarlem — Rapenburg 31, Leiden. Lid-Oprichter.

Jhr. M. A. SNOECK, Bestuurder van het Prov. Genootschap van K. en W. in Noord-Brabant, Hintham. Lid-Oprichter.

JOH. W. STEPHANIK, Conservator van het Munt- en Penningkabinet van het Kon. Oudh. Genootschap te Amsterdam, Heerengracht 231. Lid-Oprichter.

Mr. L W. A. BESIER, Referendaris-Adviseur bij het Munt-collegie, Maliesingel 20, Utrecht. 12 Juni 1892.

J. GERADTS, Kasteel Aerwinkel, Posterholt (Limburg). —

Mr. A. J. ENSCHEDÉ, Gemeente-Archivaris, Zijlstraat, Haarlem. —

O. G. H. HELDRING, Kapitein der Infanterie, Langestraat 30, Amersfoort. 12 Juni 1892.
CHR. J. VAN EEGHEN, Burgemeester, Putten (Veluwe). —
TH. H. A. J. ABELEVEN, Van Welderenstraat 54, Nijmegen. —
C. W. BRUINVIS, Oudegracht 184, Alkmaar. —
J. H. W. UNGER, Gemeente-Archivaris, Kruiskade, Rotterdam. —
Mejuffrouw MARIE DE MAN, Conservatrice van het Munt- en Penningkabinet van het Zeeuwsch-Genootschap der W., St. Pieterstraat, Middelburg. —
Jhr. C. M. C. A. VAN SYPESTEYN, Lange-Voorhout 46, 's-Gravenhage. —
Dr. W. CALAND, Conrector, Nieuwe-Binnensingel 46, Breda. 18 Juni 1893.
Jhr. Mr. G. J. TH. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Lid 2e Kamer St. G., Koninginnegracht 62, 's-Gravenhage. —
Mr. W. R. VEDER, Gemeente-Archivaris, Waaggebouw, Nieuwmarkt, Amsterdam.
Mr. J. A. FEITH, Rijks-Archivaris, Martiniplein 181, Groningen.
A. J. C. VAN GEMUND, Architekt, Kleine Houtstraat 48, Haarlem. 17 Juni 1894.
Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, Directeur van het Koninklijk Munt- en Penningkabinet, Javastraat 70c, 's-Gravenhage.
Mr. G. N. DE STOPPELAAR, Conservator van de oudh. verzameling op het raadhuis, Middelburg.
H. G. DU CROCQ, Leidschegracht 11, Amsterdam. —

BUITENGEWONE LEDEN.

W. J. FORTUIJN DROOGLEVEER, Oud-Notaris, Gouda. 12 Juni 1892.
Dr. L. P. H. SCHOLS, Maastricht. —
W. K. F. ZWIERZINA, Ontvanger der Registratie en Domeinen. Leevelderstraat 243, Groenloo. —
J. A. ORT, Luitenant-Kolonel, Zwolschestraat 13, Deventer. —

D. C. MEIJER Jr., Vondelstraat 51, Amsterdam. 12 Juni 1892.
W. M. VAN LANSCHOT, Kruisstraat, 's-Hertogenbosch. 18 Juni 1893.
B. J. A. BRUYNESTEYN, Leidschegracht 83, Amsterdam.
L. C. VAN DEN BRANDELER, Kapitein van den Generalen Staf, Bregittenstraat 13, Utrecht. —
H. KUIPERS, Groote Kerkstraat 9, Leeuwarden. —
J. E. TER GOUW, Krakebeen 38, Hilversum. —
Mr. P. DEKETH, Piet-Heinstraat 3, 's-Gravenhage. —
Jhr. H. M. SPEELMAN, Schotersingel 11, Haarlem. —
Dr. L. J. A. BRAAKENBURG, Leiden. —
A. C. M. VAN ETTEN, Ingenieur, Damrak 13, Amsterdam. —
F. H. BARON VAN VERSCHUUR, Willemsplein 12, Arnhem. —
Jhr. P. L. VAN MEEUWEN, Jur. cand. Leiden. 17 Juni 1894.
Jhr. H. E. RAM, Ingenieur, 's-Hertogenbosch. —
E. PH. ERFMANN, Binnenweg 112, Rotterdam. —
W. I. FREDZESS, Zoutmanstraat, 's-Gravenhage. —
Mr. F. A. J. VAN LANSCHOT, Huize Zegenwerp, St. Michiels-Gestel. —
A. TH. HARTKAMP, Marnixkade 9, Amsterdam. —

BUITENLANDSCHE LEDEN.

E. VANDEN BROECK, rue du Commerce 50, Bruxelles. 12 Juni 1892.
ALPH. DE WITTE, Ingénieur, rue du Trône 49, Ixelles. —
CAV. ERCOLE GNECCHI, via Gesù 8, Milano. —
LE COMTE TH. DE LIMBURG-STIRUM, rue Haute Porte 56, Gand. —
G. CUMONT, Avocat à la cour d'appel, rue de l'Aqueduc 19, Bruxlles. —
LE BARON FÉLIX BETHUNE, Chanoine et prélat de Sa Sainteté, rue Argent 40, Bruges, —
CAV. FCO. GNECCHI, via Filodrammatici 10, Milano. —
Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Lands-Archivaris, Batavia. —
CAMILLE PICQUÉ, Conservateur du Cabinet numismatique à la Bibliothèque royale, rue Dupont 70, Schaerbeek. 9 Aug. 1892.

V. DE MUNTER, Agent de la Banque nationale, rue Haute 30, Audenarde.	9 Aug. 1892.
AMEDÉE DE ROISSART, Conseiller de la cour d'appel de Bruxelles, avenue de la Couronne 12, Ixelles.	—
MAURICE PROU, Attaché au cabinet des médailles de la Bibliothèque nationale, rue des Martyrs 41, Paris.	—
F. LÉON NAVEAU, Docteur en droit. Château de Bommershoven, Tongres.	—
Dr. HANS RIGGAUER, Conservator des k. Münzkabinets, München.	—
ARTHUR ENGEL, rue de la Tour 40, Paris-Passy.	—
LE BARON JEAN BETHUNE, Oost-Roosbeke.	—
CHARLES VAN SCHOOR, Procureur général près la cour d'appel de Bruxelles, avenue Louise 93, Brux.	—
P. I. B. RUIJS DE PEREZ, rue Joseph II 26, Bruxelles.	18 Juni 1893.
LE CHEV. FRÉD. MAYER VAN DEN BERGH, rue de l'Hôpital 21, Anvers.	—
ROGER VALLENTIN, Officier d'Académie; Receveur des Domaines, St. Péray (Ardèche).	8 Sept. 1893.
MAURICE BARBAY, Château de Valleyres, Valleyres.	—
LE CHEV. L. C. M. VAN EERSEL, Major d'Etat-major, Chef d'Etat-major de la 2ième Dn. de Cavie., Quai des Moines 9, Gand.	—
GEORGE C. ADAMS, Box 171, Oneonta (New-York).	—
H. C. DOUWES DEKKER, Controleur 2e klasse b/h. binnenlandsch bestuur, Padang Oelak Tanding.	—
ROBERT A. C. THIRKELL, Collins-street, Tattersall's Club, Hobart, Tasmania.	24 Sept. 1893.
P. H. BORDEAUX, Avocat, rue Charles Lafitte 97, Neuilly sur Seine.	24 Mei 1894.
JOHN EVANS, Nash Mills, Hemel Hempstead.	—
W. O. GALLOIS, Lid van den Raad van Ned.-Indië, Batavia.	—
PAUL CH. STROEHLIN, Président de la Société Suisse de Numismatique, Genève.	17 Juni 1894.
A. VISART DE BOCARMÉ, rue des Aiguilles 18, Bruges	5 Juli 1894.

ERRATA.

Blz.	15	10e	regel	van	boven	staat:	Omschrift, lees: Omschrift.
»	»	7e	»	»	onderen	»	del etters, » de letters.
»	17	4e	»	»	»	»	EEVWFEEST, lees: EEUWFEEST.
»	25	2e	»	»	»	»	I D, lees: ID.
»	34	7e	»	»	boven	»	Nasium, lees: Nasius.
»	»	»	»	»	»	»	Tullisacum, lees: Tulbiacus.
»	»	8e	»	»	»	»	Choe, lees: Choae.
»	35	1e	»	»	»	»	» » »
»	76	2e	»	»	onderen	»	Liége, » Liège.
»	81	laatste	regel			»	ervan » er van.
»	91	3e	regel	van		»	ftguurtjes, lees: figuurtjes.
»	121	7e	»	»	»	»	Deschamp, lees: Deschamps.
»	140	4e	»	»	»	»	wij, lees: wij.
»	144	15e	»	»	boven	»	on, » ou.
»	146	3e	»	»	»	»	tetuellement, lees: textuellement.
»	174	15e	»	»	»	»	1, lees: T.

INHOUD.

Blz.

De stempelsnijders van 's Rijks Munt te Utrecht in de laatste 50 jaren, door Mr. L. W. A. Besier 5

Lettre de M. A. de Belfort à M. Joh. W. Stephanik, au sujet des tiers de sol d'or avec la légende Triectum..... 31

Nog niet teruggevonden Gouden leeuw van Karel den Stoute voor Gelderland, door Th. M. Roest 38

Méreau des pompiers (brandspuitpenning) d'Eindhoven (Brabant septentrional), par M. le Chevalier M. A. Snoeck..... 43

Trois médailles relatives au miracle du très Saint-Sang à Boxtel (Brabant septentrional) par M. le Chevalier M. A. Snoeck (avec planche)..... 46

Muntvondst te Bunschoten, door Th. M. Roest..... 51

In memoriam. J. A. Smits van Nieuwerkerk, door mejuffrouw Marie de Man..... 55

Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap in ruiling ontvangt..... 60, 132, 179 en 223

Lettre de M. G. Cumont à M. Joh. W. Stephanik, au sujet des tiers de sou d'or à la légende de Triectum 63

Het leven en de werken van den stempelsnijder Johann Crocker (1670—1741), door A. J. C. van Gemund 77

Blz.

La corporation des ferblantiers à Bois-le-Duc, par M. le Chevalier M. A. SNOECK 106

Muntvondst op de Zelhemsche heide, door TH. M. ROEST 108

Le Chevalier DE STUERS. In memoriam, par M. A. DE WITTE 130

Officierspenning van Bergen-op-Zoom (1623)..... 134

Vervalschte Raadspenningen van Zierikzee, door Mej. MARIE DE MAN 135

Lettre adressée par M. A. DE BELFORT à M. JOH. W. STEPHANIK, en réponse aux observations de M. G. CUMONT, à propos des tiers de sou de Triectum... 142

Drie penninkjes van het Mirakel van het Heilig Bloed te Boxmeer, door M. A. S. 154

Rotterdamsche Vroedschapspenningen, door B. v. B.. 159

Het woord »k o n i n g r y k« op onze hedendaagsche munten, door J. E. TER GOUW 162

Acte van Admissie om te bedelen te 's-Hertogenbosch, door M. A. S. 164

F. L. J. DUMOULIN. In memoriam, door Dr. L. SCHOLS 170

Deux monnaies de Philippe II, frappées à Bois-le-Duc en 1581, par M. le Vte BAUDOUIN DE JONGHE..... 183

Lettre de M. G. CUMONT à M. JOH. W. STEPHANIK au sujet des tiers de sou d'or à la légende Triectum. Réponse à la lettre de M. A. DE BELFORT au même 190

Draagpenning van CORNELIS MARTINUS PELS, Griffier van den Block van de Kerk- en Verwerstraat te 's-Hertogenbosch, door M. A. S..... 199

Mites d'Utrecht frappées sous CHARLES QUINT à Anvers 1537—1539, par M. ALPH. DE WITTE..... 202

Penning van de H. Moeder Maria in den Eijck te Oirschot, door M. A. S..... 206

Blz.

Lettre de M. le Bon. J. DE CHESTRET DE HANEFFE à M. JOH. W. STEPHANIK, en réponse à l'appréciation formulée par M. A. DE BELFORT, au sujet du procedé employé par M. HOOFT VAN IDDEKINGE pour connaître la valeur intrinsèque des monnaies mérovingiennes 208
Penninkje van de bedevaart naar St. Willibrord (Noord-Brabant), door M. A. S..... 212
Trouvaille de la Rue Léopold à Bruxelles, par M. G. CUMONT 215
Vergaderingen van het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde. (Uittreksels uit de Notulen) 224
Jaarverslag van den Secretaris..... 228
Jaarverslag van den Penningmeester..... 234
Jaarverslag van den Conservator ad. int..... 235
Jaarverslag van de Commissie van Redactie van het Tijdschrift..... 257
Ledenlijst van het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde 262
Errata..... 266
Inhoudsopgave..... 267
Verwijzing der platen..... 270

BESCHRIJVING DER PLATEN.

Plaat	I.		zie	blz.	47 en volg.
»	II.	No. 1.	»	»	89
		3.	»	»	98
		4.	»	»	99
	III.	» 2.	»	»	90
		5.	»	»	101
		6.	»	»	102
»	IV.		»	»	156 en volg.
»	V.		»	»	165

1.

A° 1570
BOXTEL

2.

D. BOXTEL AN° MDCCLXXX · MAR · THER · PRINC · DE HORNES PRINC · DOLAR · DE SALM KIRBOURG BARO · DE BOXTEL AN° MDCCLXXX · MAR · THER · PRINC · DE HORNES PRINC · DOLAR · DE SALM KIRBOURG BARO · DE BOXTEL

S. SANG A BOXTEL · EN MCCCLXXX · SE FIT LE MIRACLE DU TRES S. SANG A BOXTEL · EN MCCCLXXX · SE FIT LE MIRACLE DU TRES

3.

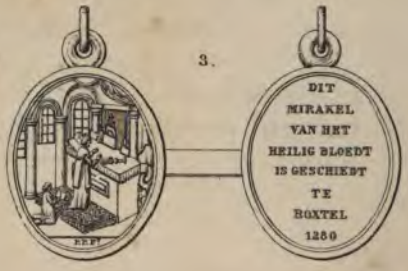
DIT
MIRAKEL
VAN HET
HEILIG BLOEDT
IS GESCHIEDT
TE
BOXTEL
1380

2.

5.

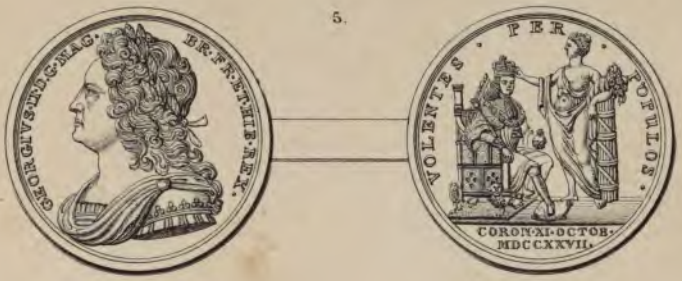
GEORGIVS·III·D·G·M·BR·FR·ET·HIB·REX·
VOLENTES · PER · FOVLOS ·
CORON·XI·OCTOB·
MDCCXXVII·

6.

CAROLINA·D·G·M·BR·FR·ET·HIB·REGINA·
FIC · AMOR · MAG · PATRIÆ ·
CORON·XI·OCTOB·
MDCCXXVII·

1.

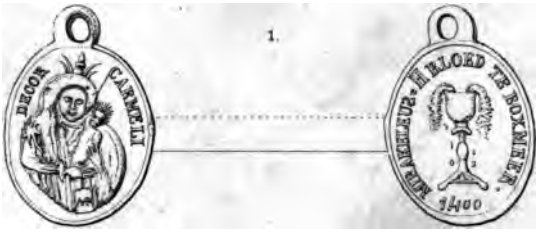

2.

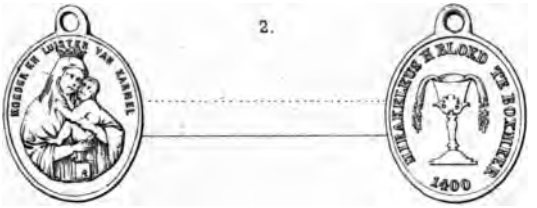

3.

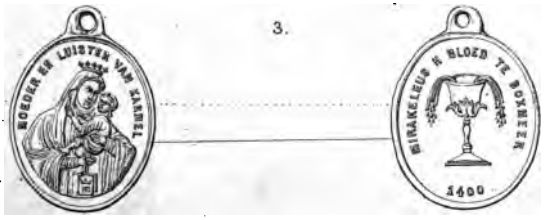

A.J.W. sculp.

P.W.M.T. imp.